

αντιλαδος ΤΗΣ ΒΡΙΣΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ 27
ΑΝΟΙΞΗ 1999

ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΒΡΙΣΑΓΩΤΩΝ ΑΘΗΝΑΣ

«ΑΓΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»

Νικηταρά 8-10 1ος δρόφος

106 78, Αθήνα

ΕΠΟΜ ΜΕ ΠΕΙΡΑ ΚΑΙ ΜΕΡΑΚΙ

Το 1967 μια ομάδα 17 παραδοσιακών ποτοποιών ούζου της Μυτιλήνης, ενώθηκε και δημιούργησε την ΕΠΟΜ ΕΠΕ.

Έχοντας διανύσει μια επιτυχή και ανοδική πορεία χρόνων, η ΕΠΟΜ βρίσκεται σήμερα ανάμεσα στους πρώτους κατασκευαστές ούζου στην Ελλάδα.

Το ούζο στη Μυτιλήνη έχει ποιότητα και παράδοση αιώνων. Με την συνένωσή τους και την ίδρυση μιας μεγάλης μονάδας οι 17 μεγαλύτεροι ποτοποιοί της Μυτιλήνης, θέλησαν να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν κατά την δεκαετία του 60.

Στη μονάδα αυτή μετέφεραν την πείρα και τα μυστικά κατασκευής ούζου, που τους είχαν κληροδοτήσει οι παλαιότερες γενιές.

Σήμερα η ΕΠΟΜ απασχολεί περίπου 90 ανθρώπους.

Οι εγκαταστάσεις της ΕΠΟΜ, βρίσκονται σε ιδιόκτητα οικόπεδα στην βιομηχανική περιοχή της Μυτιλήνης. Είναι εξοπλισμένη με 10 χάλκινους άμβυκες απόσταξης, 6 σύγχρονες γραμμές παραγωγής, συνολικής απόδοσης 28.000 φιαλών την ώρα.

Τα εργαστήρια της είναι εξοπλισμένα με υπερσύγχρονες ηλεκτρονικές συσκευές ελέγχου ποιότητας, ανοξείδωτες δεξαμενές αποθήκευσης ετοίμου προϊόντος και πρώτων υλών.

Μέρα και νύχτα, τα δυνατά και αιθέρια αποστάγματα σιγοβράζουν στους παραδοσιακούς χάλκινους άμβυκες όπου μετουσιώνεται η μεθυστική αλκοόλη, το γλυκάνισο και τα άλλα αρωματικά φυτά της Λεσβιακής γης, σε ποτό αγνό, μοναδικό ... το ούζο MINI.

Η Εταιρεία έχει μια συνεχή ανοδική πορεία με ετήσια αύξηση των πωλήσεων 25% περίπου, ενώ κατά το 1998 οι πωλήσεις έφθασαν τα 4,5 δισ. δραχμές.

Μέσα στο 1996-1998 ολοκληρώθηκε επένδυση σε ακίνητα και μηχανολογικό εξοπλισμό ύψους 500 εκ. δρχ.

Με την άριστη ποιότητα των αποσταγμάτων της η ΕΠΟΜ κέρδισε την προτίμηση του Ελληνικού καταναλωτικού κοινού, έχοντας την πρώτη θέση στη κρύα αγορά και την τρίτη στην ζεστή.

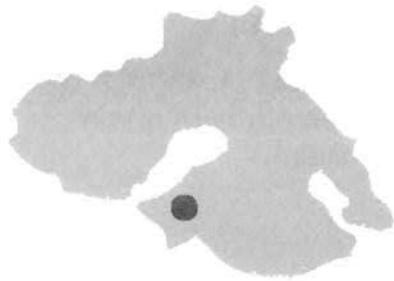
Προϊόντα

ΟΥΖΟ MINI 40% Vol: Φτιαγμένο με το παραδοσιακό τρόπο και τα φυτικά προιόντα της Λεσβιακής γης. Το πιο μαλακό και γλυκόποτο Ούζο.

ΟΥΖΟ ΦΗΜΗ 42% Vol: Από παραδοσιακή απόσταξη. Το ούζο με το πιο λεπτό άρωμα.

ΟΥΖΟ LESVOS 46% Vol: Το δυνατό ούζο με τη διπλή απόσταξη. Το ούζο του παλιού καλού καιρού.

αντιλαδος

ΤΗΣ ΒΡΙΣΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αφιερώνεται στους νέους του χωριού μας .....
Μια ενδιαφέρουσα έρευνα .....
Ανακοινώσεις .....

ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Αποφάσεις και δραστηριότητες .....
Υπόμνημα στο Μητροπολίτη Μυτιλήνης .....
Συγχαίρουμε και ευχόμαστε .....
Υπόμνημα για τα προβλήματα της περιοχής μας .....
Εκθεση πεπραγμένων 1998 .....

ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Σύντομες ειδήσεις .....
Η διεθνής προβολή των Βατερών Βασ. Ψαριανού .....
Τα αρχεία της κοινότητάς μας Βασ. Ψαριανού .....
Εμείς και η Ευρώπη - Αναπάντητες απορίες Κατερ. Σκιά .....

ΑΓΡΟΤΙΚΑ

Σύντομα σχόλια .....
Αλλαγές στην κοινή αγροτική πολιτική της Ε.Ε. Βασ. Ψαριανού .....

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Με τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Πατρών κ. Κώστα Ψαριανό .....
--

ΟΙ ΧΩΡΙΑΝΟΙ ΓΡΑΦΟΥΝ

Το προσεπώνυμο «Παλικαράς» στο χωριό μας Πάνου Αναγνώστου .....
Η φοβερή ιστορία ενός προγόνου μου Βασ. Ψαριανού .....
Τα Καπνά Βαρβάρας Σκιά .....
Ο Βράχος του Φραντζιά Βασ. Ψαριανού .....
Γάμος στο χωριό Βαρβ. Σκιά .....
Απλή Φιλοσοφία Απόστολου Στεργίου .....

Ο παχνιώτης με τις λίρες Βασ. Ψαριανού	Ξένοι περιηγητές για το χωριό μας Ειρήνης Α. Αναγνώστου .....
Ο Παναής απ' το Πλωμάρι Βαρβ. Σκιά	ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ
Η θειά μου η ψευτοδασκάλα Βασ. Ψαριανού	Η επικράτηση των ιταλικών ναυτικών όρων και οι επιβιώσεις των αρχαιοελληνικών ονομασιών στην αλιεία. Βασ. Ψαριανού .....
Τα νέα απ' του χουργιό Απόστολου Στεργίου	Τέλος εποχής Βαρβ. Σκιά .....
Βρισαγώτικα ανέκδοτα Βαρβ. Σκιά	Τσακίσματα από τη συλλογή της Βαρβ. Σκιά .....
Τα βαφτίσια που δεν έγιναν Μαρίτσας Χαχαδάκη	Η στήλη της αλληλογραφίας: γράμματα που πήραμε .....
ΙΣΤΟΡΙΚΑ - ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ	Κουίζ Σοφίας Γεωργακή .....
Η Βρωμοπηγάδα και το παλιό νεκροταφείο του χωριού μας Βασ. Ψαριανού	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ .....
Τοπωνύμια του χωριού μας Πατούμενη - Μανταλωμένη - Καμάρες Βασ. Ψαριανού	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ - ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ .....
	ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ .....

Εξώφυλλο: στα σοκάκια του χωριού μας. (φωτογραφία Μπάρη Στήλ)

Τεύχος 27
Απρίλιος 1999

Επιμέλεια ύλης - Σύνταξης
Κατερίνα Σκιά, Β. Ψαριανός, Κ. Κώστας

Υπεύθυνο σύμφωνα με το νόμο το Διοικητικό Συμβούλιο

Πρόεδρος: Σταύρος Παρασκευάς, Αντιπρόεδρος: Κ. Αναγνώστου, Γ. Γραμματέας: Β. Ψαριανός, Ειδ. Γραμματέας: Σοφία Γεωργακή, Ταμίας: Ν. Γκουγκούλιος, Μέλη: Βαρβάρα Σκιά, Γ. Βογιατζής, Γ. Γεωργής, Θ. Νικελής.

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία
ΚΑΛΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Υμηττού 6, Αμφιθέα - Τηλ.: 94 14 214

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αφιερώνεται στους νέους του χωριού μας

Είχαμε εξαγγείλει από το προηγούμενο τεύχος του περιοδικού μας ότι το επόμενο θα το αφιερώναμε στους νέους του χωριού μας, και γι' αυτό τους καλούσαμε να συμμετάσχουν στην έκδοση του νέου τεύχους στέλνοντας στη σύνταξή του ένα ποίημα, ένα διήγημα, μια ζωγραφιά, κάποιες σκέψεις τους, κάποιες προτάσεις τους, κάποια παράπονά τους ίσως.

Μας απάντησαν με τη σιωπή τους!

Πώς να ερμηνεύσεις τη σιωπή των παιδιών; Είναι γιατί δεν έχουν να μας πούνε τίποτα ή έχουν μέσα τους πολλά που τα κρατούν ερμητικά κλεισμένα στην ψυχή τους; Αδιαφορούν ή μας αντιμετωπίζουν με καχυποψία;

Οπως και να 'ναι εμείς

Γυμναστικές επιδείξεις στο Δημοτικό σχολείο

Θα συνεχίσουμε την προσπάθεια ν' ανοίξουμε ένα κανάλι επικοινωνίας μαζί τους. Το κάλεσμά μας θα παραμένει σε ισχύ κι όταν κι όποιος θελήσει, θα μας βρεί πρόθυμους να του παραχωρήσουμε τις στήλες του περιοδικού μας.

Και δε θ' αλλάξουμε γνώμη στην αφιέρωση αυτού του τεύχους του περιοδικού μας. Το αφιερώνουμε στη νεολαία του χωριού μας, στους νέους όλων των ηλικιών, σε όλους εκείνους που ανεξάρτητα από την ημερολογιακή τους ηλικία δεν έχασαν τη ζωντάνια του νου και της καρδιάς τους, που συνεχίζουν να αγωνίζονται για το καλύτερο, που δε σταμάτησαν να ονειρεύονται και να δημιουργούν, που μπορούν ακόμα ν' αγαπούν και να ελπίζουν, σ' αυτούς που τιμούν τον άνθρωπο και τη ζωή, γιατί παρέμειναν πραγματικοί Άνθρωποι.

Μια ενδιαφέρουσα έρευνα της περιβαλλοντικής Ομάδας του Λυκείου Πολυχνίτου

Με την καθοδήγηση των καθηγητών Νικέλη Ευστρ. και Σαλταμάρα Βασιλ. η ομάδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης του Λυκείου Πολυχνίτου που αποτελείται από τους μαθητές Σωτ. Βαλιάκα, Γεωργ. Βασιλειάδη, Χρ. Γουλη, Κ. Ζεϊβέκη, Μυρ. Ζυγούκη, Παρ. Καγκάρα, Αρ. Καλατζή, Ελ. Κοντού, Ταξ. Κουταλλέη, Μυρ. Κρικλάνη, Σοφ. Κωστομοίρη, Χαρ. Ντινενή, Π. Παππανικολάου, Αν. Περδικέλη, Παν. Σωτηρλαμά, Ε. Ταξείδη, Ουρ. Τσουλφά, ερεύνησαν την πορεία της Μέσης Εκπαίδευσης στον Πολυχνίτο

μέσα από τα αρχεία του Σχολείου. Στο δελτίο που εξέδωσαν με τον τίτλο «Οι ρίζες» υπάρχουν ενδιαφέροντα στοιχεία για τον οριθμό των μαθητών και μαθητριών (στην περίοδο 1914-15 φοιτούσαν μόνο δύο μαθήτριες), τις επιδόσεις τους, την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των γονιών τους κ.ά.

Η παραπόνω προσπάθεια καθηγητών και μαθητών αναδύεται σαν αχτίδα αισιοδοξίας μέσα από το θολό τοπίο της εκπαίδευσής μας και μας κάνει να ελπίζουμε πως ήρθε πια η ώρα η γνώση και η ευθύνη να κάνουν «κατάληψη» στα σχολεία μας.

Συχαίρουμε όλους όσοι πήραν αυτή την πρωτοβουλία κι ευχόμαστε να συνεχιστεί και να βρει πολλούς μιμητές.

Παρακαλούνται οι συγχωριανοί των οποίων έχει αλλάξει η διεύθυνση ή το τηλέφωνό τους, καθώς και όσοι δεν παίρνουν κανονικά το περιοδικό μας, να ενημερώσουν γραπτά ή τηλεφωνικά το μέλος της Συντακτικής Επιτροπής κ. Βαρβάρα Σκιά (τηλ. 9822764, Ερεχθείου 77, Αλιμος τ.κ. 174 55

Για εγγραφές νέων συνδρομητών του περιοδικού μας ή προσφορές μπορείτε επίσης να απευθύνεστε στην κ. Β. Σκιά

Από την Σ.Ε.

Η έκδοση του 27ου τεύχους του περιοδικού μας αντιμετώπισε σοβαρό πρόβλημα. Ο εκδοτικός οίκος που εξέδωσε τα προηγούμενα τεύχη, ενώ είχε πάρει το υλικό του νέου τεύχους από τις 15 Δεκεμβρίου, μας ανακοίνωσε το Φλεβάρη ότι αδυνατεί να το εκδώσει με την παλιά τιμή.

Επειδή η νέα τιμή ήταν «απαγορευτική» για το ταμείο του Συλλόγου μας αναζητήσαμε καινούριο Εκδότη, με αποτέλεσμα να φτάσουμε στον ... Απρίλιο.

Από μια σχολική παράσταση:

Διακρινονται: Τάκης Ταξιδής, Παγαγ. Σκιάς, Προκόπης Βογιατζής, Δημ. Βάσσος, Σταύρος Παρασκευάς, Ευαγγ. Γραγουδάς, Γιώργος Μαυρουδής

Κάποιες συνεργασίες που ήρθαν καθυστερημένα στη Σύνταξη του περιοδικού δε δημοσιεύονται σ' αυτό το τεύχος. Θα μείνουν για να δημοσιευτούν στο επόμενο μαζί με τα καινούρια γραφτά σας, που περιμένουμε να μας τα στείλετε το αργότερο ως τα τέλη Μαΐου.

ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Αποφάσεις και δραστηριότητες

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας εκτιμώντας τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται από τη διοικητική ενοποίηση της κοινότητάς μας με το νέο Δήμο Πολυχνίτου, αποφάσισε να έλθει σε επαφή με όλους τους συντοπίτικους «αδελφούς» Συλλόγους της περιοχής του Δήμου Πολυχνίτου και να προτείνει την ανάπτυξη των μεταξύ μας σχέσεων και τη στενότερη συνεργασία, προεκειμένου να επιτύχουμε την αποτελεσματικότερη προώθηση των αναγκαίων λύσεων στα κοινά προβλήματα της περιοχής μας.

Η πρόταση μας αυτή έγινε εγκάρδια δεκτή κατά πρώτον από το «Σύλλογο Πολυχνιατών Αθήνας». Και αναμένεται ότι την ίδια ανταπόκριση θα βρει η πρότασή μας και από τους άλλους Συλλόγους της Περιοχής μας.

Η συνεργασία μας με το Σύλλογο Πολυχνιατών εγκαινιάστηκε με τη συναπόφαση των δύο Δ.Σ. να οργανώσουμε από κοινού χοροεσπερίδα στις 30 Ιανουαρίου στο κέντρο ΠΑΒΙΛΛΙΟΝ. Και θα συνεχιστεί η συνεργασία μας με μια σειρά κοινών πολιτιστικών δραστηριοτήτων, όπως ομιλιών, διαλέξεων, εκδρομών, ψυχαγωγικών και εορταστικών εκδηλώσεων, επισκέψεων σε Μουσεία, αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους.

Από την ξενάγηση στην Ακρόπολη

Υπόμνημα

Προς τον Σεβασμιώτατο
Μητροπολίτη Μυτιλήνης
Κύριο Ιάκωβο

Σεβασμιώτατε

Γνωρίζετε ότι η εκκλησία μας Ζωοδόχος Πηγή, που χρονολογείται από το 1803, είναι μια από τις πλέον ενδιαφέρουσες Βασιλικές λόγω της μεγάλης

καλλιτεχνικής αξίας του εσωτερικού της διακόσμου και ιδιαίτερα του θαυμάσιου ξυλόγλυπτου τέμπλου της: γι' αυτό όλλωστε και έχει χαρακτηριστεί ως «η λυρικότερη βασιλική του νησιού μας».

Αυτή η ιστορική και καλλιτεχνική αξία που έχει η εκκλησία μας ως θρησκευτικό Κέντρο των κατοίκων του χωριού μας, καθώς και των απανταχού της γις ευρισκομένων Βρισαγωτών, μας κάνει υπερήφανους αλλά και ευαισθητούς σε ζητήματα που έχουν σχέση με τη συντήρηση και τη λειτουργία της. Και είναι αυτή η ευαισθησία που μας δίνει

το θάρρος αυτή τη στιγμή να απευθυνθούμε σε σας ζητώντας τη βοήθειά σας: εδώ και μερικά χρόνια το κωδονοστάσιο της εκκλησίας μας, που χρονολογείται από το 1926 και είναι χτισμένο ολόκληρο με πελεκητή πέτρα, παρουσιάζει βαθείες και μεγάλες ρωγμές, που οφείλονται πιθανότατα στη διάβρωση των μεταλλικών συνδέσμων που είναι τοποθετημένοι στους αρμούς των δόμων.

Κάποιοι μηχανικοί που επισκέφθηκαν την εκκλησία μας και είδαν τις ρωγμές του κωδονοστάσιου αποφάνθηκαν ότι χρειάζεται άμεση επέμβαση είτε για να υποστηριχθεί το κωδονοστάσιο με όλα τα σύγχρονα μέσα, που διαθέτει η μηχανική, είτε να κατεδαφιστεί και να επανοικδομηθεί.

Ως Σύλλογος Βρισαγωτών Αθήνας απευθυνθήκαμε κατά καιρούς σε διάφορες υπηρεσίες (Νομαρχία, Υπουργεία). Αποτέλεσμα των ενεργειών μας ήταν να εγκριθεί από το τότε Υπουργείο Τουρισμού το κονδύλι του ενός εκατομμυρίου δραχμών για την πραγματοποίηση Τεχνικής μελέτης. Το θέμα όμως δεν πρωθήθηκε περαιτέρω, διότι δεν ευρέθη η αρμόδια υπηρεσία που θα αναλάμβανε το έργο! Έκτοτε το θέμα παρέμεινε στάσιμο. Επειδή λοιπόν φοβούμαστε ότι η κατάσταση του κωδονοστάσιου εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή των εισερχομένων στην εκκλησία, απευθυνόμαστε σήμερα σε σάς πιστεύοντας ότι με το κύρος και την πείρα που διαθέτετε από τυχόν παρόμοιες περιπτώσεις θα κινητοποιήσετε τους αρμόδιους

για την αποκατάσταση του κωδονοστάσιου της εκκλησίας μας.

Με την ευκαιρία αυτής της επικοινωνίας μας σας υποβάλλουμε και ένα ακόμα αίτημα του Συλλόγου μας: το φετεινό καλοκαίρι να μας τιμήσετε με την παρουσία σας τελώντας λειτουργία την ημέρα της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος Χριστού (6 Αυγούστου) στο ομώνυμο εξωκλήσι του χωριού μας, που βρίσκεται πάνω στο λόφο απέναντι από τον Γατελούζικο Παλιόπυργο.

Την ημέρα αυτή βρίσκονται συγκεντρωμένοι στη γενέτειρά μας πολλοί ξενιτεμένοι συγχωριανοί μας και η παρουσία σας θα είναι μια λαμπρή ευκαιρία για να συναντηθούμε όλοι μαζί στο χώρο του Χριστού (στον Ξέτο), όπου οι γονείς και πρόγονοί μας μετά το πέρας της λειτουργίας συνήθιζαν να κατεβαίνουν στα Περιβόλια, που απλώνονταν κάτω από το λόφο του Χριστού, στην ακμάζουσα ακόμα τότε παραποτάμια κοιλάδα, και να συνεχίζουν εκεί με τις συντροφίες τους το ολοήμερο πανηγύρι.

Η παρουσία σας σ' αυτό το ιστορικό για μας χώρο θ' αποτελέσει το μεγάλο γεγονός που θα επανασυνδέσει το χτες με το σήμερα του χωριού μας και θα ενισχύσει τους δεσμούς μας - ιδιαίτερα των νέων μας - με την προγονική γη.

Με σεβασμό

Ο Πρόεδρος
Στ. Παρασκευάς

Ο Γεν. Γραμματέας
Βασ. Ψαριανός

Ως Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου μας θέλουμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη και τις ευχαριστίες μας στο Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Μυτιλήνης κύριο Ιάκωβο για την άμεση ανταποκρισή του και το ενδιαφέρον που έδειξε στο θέμα του κωδονοστάσιου της εκκλησίας μας.

Μας διαβεβαίωσε ότι θα επιληφθεί προσωπικά του θέματος και σύντομα θα υπάρξει λύση στο πρόβλημα. Όσον αφορά το αίτημά μας για την τέλεση λειτουργίας στο Χριστό μας εξέφρασε τη λύπη του, διότι την ημέρα αυτή έχει ανειλημμένη υποχρέωση να λειτουργήσει σε άλλο χωριό του νησιού μας, αλλά μας υποσχέθηκε ότι θα ικανοποιήσει το αίτημά μας τελώντας λειτουργία στο χωριό μας μια άλλη μέρα στον Αύγουστο.

Συγχαίρουμε και ευχόμαστε

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Βουνάτσο Δημήτριο
Φιλελλήνων 2, Μυτιλήνη

Το Δ.Σ. του Συλλόγου Βρισαγωτών Αθήνας σας συγχαίρει για την εκλογική σας νίκη και εύχεται η ανάδειξή σας ως επικεφαλής της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λέσβου να σημάνει την αρχή μιας καρποφόρας συνεργασίας όλων μας για την προώθηση των χρονιζόντων ζητημάτων της περιοχής μας.

Ο Γ. Γραμματέας

Β. Ψαριανός

Ο Πρόεδρος

Στ. Παρασκευάς

Από την ξενάγηση στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ

Γιαννέζη Ευστράτιο
Πολυχνίτο Λέσβου

Το Δ.Σ. του Συλλόγου Βρισαγωτών Αθήνας σας συγχαίρει για την εκλογική σας νίκη και την ανάδειξή σας στο αξίωμα του Δημάρχου και εύχεται η συνένωση της γενέτειράς μας με το Δήμο Πολυχνίτου ν' αποδειχθεί στην πράξη αρχή καλών για όλους τους κατοίκους της περιοχής του νέου δήμου. Από την πλευρά μας σας διαβεβαιώνουμε ότι θα καταβάλουμε κάθε δυνατή και ειλικρινή προσπάθεια για την επίτευξη των κοινών μας στόχων.

Ο Γ. Γραμματέας

Β. Ψαριανός

Ο Πρόεδρος

Στ. Παρασκευάς

Υπόμνημα του Δ.Σ. του συλλόγου μας

- 1) Προς Νομαρχιακό Συμβούλιο Ν. Λέσβου
- 2) Προς το Δημοτικό Συμβούλιο
του Δήμου Πολυχνίτου
Πολυχνίτο - Λέσβου

- Κοιν.: 1) Δημαρχιακή Επιτροπή
Δήμου Πολυχνίτου
Πολυχνίτο - Λέσβου
- 2) Τοπικό Συμβούλιο Βρίσας
Βρίσα - Λέσβου

Το Δ.Σ. του Συλλόγου μας εκφράζοντας τη θέληση των Βρισαγωτών που ζουν μακριά από το χωριό μας, προσπαθεί με τις δυνάμεις που διαθέτει να συμβάλει στην ενίσχυση της οικονομικής και πολιτιστικής ζωής του χωριού μας, πιστεύοντας ότι αυτό αποτελεί το βασικότερο όρο για να διατηρηθεί ζωντανός ο πανάρχαιος οικισμός της Βρίσας.

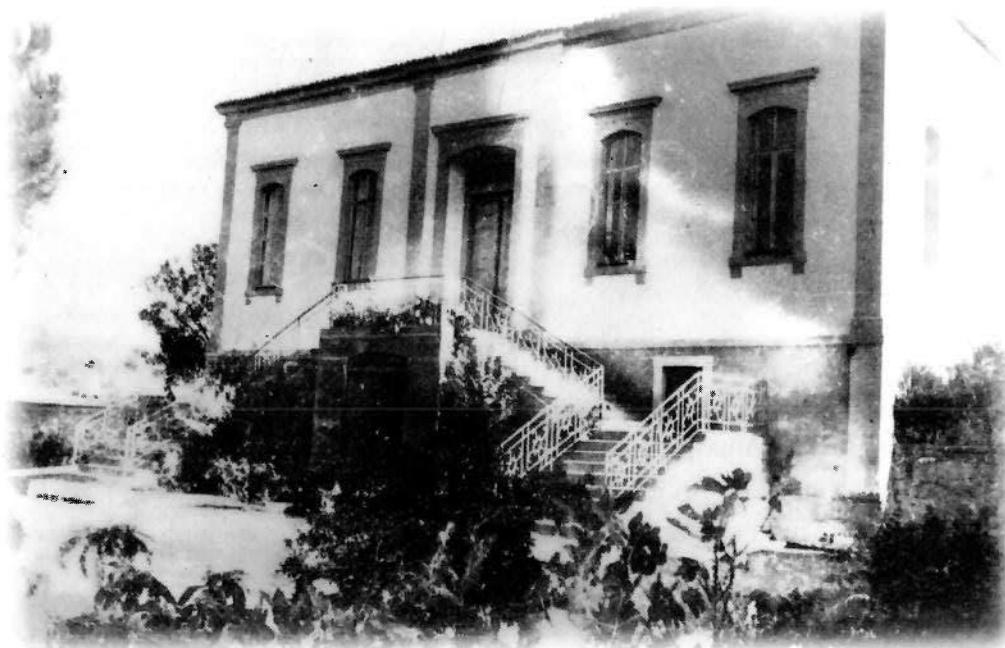
Με την πίστη ότι ολόκληρο το Συμβούλιο σας συμμερίζεται αυτή την αγωνία μας και ότι αυτή η στόχευσή μας είναι κοινή, απευθυνόμαστε σε

σας για να θέσουμε και από την πλευρά μας τα σημαντικότερα κατά τη γνώμη μας προβλήματα της περιοχής Βρίσας, των οποίων η λύση θα συμβάλει όχι μόνο στην ανάπτυξη του χωριού μας αλλά και της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Πολυχνίτου.

Τα σημαντικότερα για μας προβλήματα είναι:

- 1) Η έξοδος της περιοχής μας από την απομόνωση στην οποία βρίσκεται σε σχέση με τις άλλες τουριστικά αναπτυγμένες περιοχές, καθώς και τα σημαντικότερα κέντρα του παραδοσιακού μας πολιτισμού. Πρέπει η περιοχή μας να συνδεθεί με σύγχρονους αυτοκινητόδρομους α) με το Πλωμάρι μέσω παραλιακού δρόμου, β) με την Αγιάσσο μέσω Σταυρού - Αμπελικού, γ) τη Νυφίδα - Σκάλα Πολυχνίτου μέσω Αγίου Φωκά και δ) γιατί όχι, και με την περιοχή Άγρας - Ερεσού με ζεύξη του στομίου του Κόλπου Καλλονής.

Η άμεση οδική σύνδεση με τα παραπάνω Κέντρα θα έχει ως άμεσο αποτέλεσμα την άνετη και ταχεία διακίνηση αγαθών και τουριστών σε ολόκληρο το Νότιο Τμήμα του νησιού μας, θα

Δημοτικό σχολείο Βρίσας

καταστήσει περισσότερο ευχάριστη τη διαμονή των ξένων επισκεπτών στα τουριστικά κέντρα της ευρύτερης περιοχής, αφού θα τους παρέχει περισσότερες ευκαιρίες ψυχαγωγίας και επαφής με το φυσικό και πολιτισμικό πλούτο του νησιού μας.

Η εκτέλεση λοιπόν των παραπόνων έργων μπορεί να αναζωογονήσει οικονομικά ολόκληρο το νότιο τμήμα του νησιού μας και να σημάνει την έξοδο από τον οικονομικό και κοινωνικό μαρασμό, που χαρακτηρίζει ολόκληρη την περιοχή του Δήμου Πολυχνίτου.

2) Η έγκαιρη λήψη μέτρων για την προστασία της μοναδικής για το νησί μας παραλίας των Βατερών από την άναρχη ανάπτυξη, που θα επιφέρει και την υποβάθμισή της. Ως κατεπείγοντα έργα θεωρούμε: α) την κατασκευή αποχετευτικού δικτύου - βιολογικού καθαρισμού των οικιακών και ξενοδοχειακών λυμάτων, β) την κατασκευή αποχωρητηρίων σε όλη την έκταση της παραλίας, καθώς και χώρων στάθμευσης, γ) την διάνοιξη εσωτερικού δρόμου για την παροχέτευση του κυκλοφοριακού ρεύματος που θα αποσυμφορήσει τον παραλιακό δρόμο.

Επίσης θεωρούμε αναγκαίο να εκσυγχρονιστούν και να εντατικοποιηθεί η λειτουργία, ιδιαίτερα κατά την τουριστική περίοδο, των υπηρεσιών καθαριότητας, καθώς και του ελέγχου κάθε είδους ρύπανσης της περιοχής Βρίσας - Βατερών.

3) Η προστασία και προβολή του φυσικού πλούτου και της πολιτισμικής κληρονομιάς της περιοχής μας: ανάδειξη του αρχαιολογικού χώρου του Αγίου Φωκά και του

Παλιόπυργου, ανακατασκευή του καμπαναριού της εκκλησίας της Ζωοδόχου Πηγής, ανέγερση και λειτουργία του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας στο χώρο που παραχώρησαν δωρητές συγχωριανοί μας (στη θέση Ηρώου), όπου θα στεγαστούν τα μεγάλης επιστημονικής σημασίας παλαιοντολογικά ευρήματα της περιοχής μας.

- 4) Η προστασία από διεκδικητές και επίδοξους καταπατητές (με τους οποίους ως Σύλλογος και κοινότητα Βρίσας βρισκόμαστε από χρόνια σε αντιδικία) της περιοχής Σχωρεμένου, που πρέπει να παραμείνει δημόσια ιδιοκτησία και να αξιοποιηθεί προς όφελος όλων των κατοίκων του χωριού μας και της ευρύτερης περιοχής (για το θέμα αυτό ακολουθεί λεπτομερέστερη ενημέρωσή σας).
- 5) Τέλος ζητούμε την προσοχή σας και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον του Συμβουλίου σας στο θέμα της φύλαξης και συντήρησης του παλιού κοινοτικού αρχείου Βρίσας. Το αρχείο αυτό έχει μεγάλη ιστορική αξία και θα κινδυνεύσει να καταστραφεί από την υγρασία ή τα τρωκτικά, εάν με τη μεταφορά των υπηρεσιών στον Πολυχνίτο, εγκαταλειφθεί στη φθορά του χρόνου (Στο υπό έκδοση τεύχος του περιοδικού ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ ΤΗΣ ΒΡΙΣΑΣ που θα σας σταλεί, υπάρχει εκτενές άρθρο για το θέμα αυτό).

Για το Δ.Σ.

Ο Πρόεδρος
ΣΤ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ

Ο Γεν. Γραμματέας
ΒΑΣ. ΨΑΡΙΑΝΟΣ

Απολογισμός του Δ.Σ. για τα πεπραγμένα του 1998

Α' Συνεταιριστικά θέματα

1) Ενέργειες για την κατάργηση - επιστροφή των κρατήσεων που επιβλήθηκαν στις επιδοτήσεις των παραγωγών παρά τις αντίθετες διατάξεις Ε.Ε. και Υπ. Γεωργίας.

- 2) Αναζήτηση ευθυνών για την επιβολή της ποινής κλεισμάτος του ελαιοτριβείου του χωριού μας (που μετατράπηκε όπως μάθαμε ανεπίσημα σε χρηματικό πρόστιμο 15 εκατομμυρίων δραχμών).
- 3) Υποβολή αιτήματος για τη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών από το γραφείο του Συνεταιρισμού.

(Σχετικά έγγραφα έχουν δημοσιευτεί στο 26ο τεύχος του περιοδικού μας).

Β' Ενέργειες για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του συλλόγου και του χωριού μας

- 1) Υποβολή αιτήματος για έκπτωση της τιμής εισιτηρίων από ΝΕΛ για τα μέλη του Συλλόγου μας (δεν υπήρξε άμεσο αποτέλεσμα).
- 2) Υποβολή Υπομνήματος προς τη Νέα Δημαρχιακή Αρχή και Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση σχετικού με τα προβλήματα που απασχολούν την περιοχή του χωριού μας. Προσωπική ενημέρωση του νέου Νομάρχη.
- 3) Καθιέρωση υποτροφίας σε νέους συγχωριανούς μας που επιθυμούν να διδαχθούν κάποιο παραδοσιακό μουσικό όργανο στη Σχολή του Αρ. Μόσχου.
- 4) Προκήρυξη διαγωνισμού συγγραφής - φωτογραφίας - ζωγραφικής ανάμεσα στους νέους του χωριού μας (χωρίς αποτελέσματα).
- 5) Παράσταση στο Σεβασμ. Μητροπολίτη Μυτιλήνης κ. Ιάκωβο και υποβολή Υπομνήματος σχετικού με την αποκατάσταση του

καμπαναριού της εκκλησίας του χωριού μας.

Γ' Ψυχαγωγικές - πολιτιστικές δραστηριότητες

- 1) Οργάνωση χορού τον Αύγουστο στον Πλάτανο του χωριού μας (μέτρια επιτυχία)
- 2) Οργάνωση μουσικοχορευτικής βραδυάς από κοινού με Σύλλογο Πολυχνιατών (30 Ιανουαρίου) στο Κέντρο ΠΑΒΙΛΙΟΝ.
- 3) Σύνταξη και αποστολή στα μέλη του Συλλόγου μας για ενημέρωση και έγκριση Προγράμματος (Α' εξαμήνου 1999) ψυχαγωγικών - πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- 4) Καθιέρωση από το Μάρτιο (τελευταία Κυριακή κάθε μήνα) συνάντησης των χωριανών στο Γραφείο του Συλλόγου.
- 5) Έκδοση 26ου και 27ου τεύχους του περιοδικού ΑΝΤΙΑΛΟΣ της ΒΡΙΣΑΣ.

Δ' Οργανωτικά

Επαφές με αδελφούς Συλλόγους συντοπιτών της Περιοχής του Δήμου Πολυχνίτου για τη στενότερη συνεργασία μας σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Αρμονική συνεργασία Βρισιγωτών - Πολυχνιατών.

M865-65. Λέσβος. Συγκρότημα γρί - γρί¹
Lesbos. A «grī - grī» fishing team
B. Σουτζιδέλης-Μυτιλήνη

ΤΟ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Σύντομες Ειδήσεις και Σχόλια

- Έγινε η αρχή για την παραγωγή βιολογικού λαδιού στη Λέσβο. Η πρωτοβουλία για την παραγωγή του ανήκει στους υπεύθυνους του κτήματος Σημαντήρη στην Αχλαδερή. Τους πρώτους δεκαπέντε τόνους βιολογικού λαδιού εισήγαγε η Αμερική.
- Ολοκληρώθηκε η ασφαλτόστρωση του δρόμου Αχλαδερής Μ. Λίμνης και δημοπρατήθηκε το έργο της ασφαλτόστρωσης του δρόμου Πλωμάρι-Μελίντα προϋπολογισμού 527 εκατομ. δραχμών.
- Δύο νέα ταχύπλοα πλοία παρήγγειλε για κατασκευή η ΝΕΛ που θα κάνουν το ταξείδι Πειραιά - Μυτιλήνη σε 5 ώρες!
- Σημαντικό συνέδριο πραγματοποιήθηκε τον περασμένο Σεπτέμβριο στο Πλωμάρι με θέμα το λεσβιακό λάδι. Το συνέδριο οργάνωσε το Υπουργείο Αιγαίου. Τις εργασίες του παρακολούθησαν πάνω από 800 Ελληνες και ξένοι σύνεδροι από Ευρώπη και Αμερική, ανάμεσα στους οποίους και ειδικοί επιστήμονες που συζήτησαν τρόπους βελτίωσης του λεσβιακού λαδιού από την παραγωγή και τη συσκευασία του ως την διακίνηση και κατανάλωσή του.
- Από φέτος αλλάζει ο τρόπος επιδότησης των ελαιοπαραγωγών που γίνεται για όλους σύμφωνα με την παραγόμενη ποσότητα ελαιολάδου. Το σημαντικότερο είναι ότι όλα τα ελαιοτριβεία υποχρεώνονται να τηρούν βιβλίο αποθήκης στο οποίο καταχωρούνται σε καθημερινή βάση όλα τα στοιχεία εισαγωγής και εξαγωγής από το ελαιοτριβείο ελιών, ελαιολάδου και πυρήνας. Επίσης, θεσπίζονται έλεγχοι και κυρώσεις σε περίπτωση που διαπιστώνονται παραβάσεις του νέου κανονισμού της Ε.Ε.
- Πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο τριήμερο συνέδριο στη Μυτιλήνη για το αλάτι και τις αλυκές που οργάνωσε το Πολιτιστικό

Τεχνολογικό Ιδρυμα της ΕΤΒΑ. Στο Συνέδριο πήραν μέρος 40 περίπου σύνεδροι, χημικοί, ιστορικοί, αρχαιολόγοι, εθνολόγοι, λαογράφοι, ανθρωπολόγοι ακόμα και μάγειροι και συγγραφείς, οι οποίοι παρουσίασαν την ιστορία του αλατιού και κατέδειξαν τη σπουδαιότητά του στη ζωή του ανθρώπου.

Από το συνέδριο εξήχθησαν χρήσιμα συμπεράσματα για την αξιοποίηση των αλυκών του νησιού μας και γενικότερα του Αιγαίου.

- Στο Πλωμάρι. Στις 11 Ιανουαρίου πραγματοποιήθηκε σύσκεψη παρουσία του νέου Νομάρχη Δημ. Βουνάτου, όπου εξετάστηκε η πορεία των έργων οδοποιίας της περιοχής, μεταξύ των οποίων και ο δρόμος Παλαιοχωρίου - Βατερών.
- Το Μουσείο Σιγρίου λειτουργεί κανονικά και δέχεται καθημερινά τους επισκέπτες από 8 π.μ. έως και 3 μ.μ. Στις αίθουσες του μουσείου οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν απολιθωμένα τμήματα δέντρων, καθώς και πλούσιο φωτογραφικό υλικό.
- Στις 12 Φεβρουαρίου, ημέρα Παρασκευή, στην αίθουσα τελετών του Πειραιατικού Λυκείου Μυτιλήνης πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία του παραρτήματος της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών Λέσβου, εκδήλωση στην οποία έγινε ανακοίνωση για τις Ανασκαφές των Βατερών και τα παλαιοιντολογικά ευρήματα. Την ανακοίνωση έκανε ο καθηγητής παλαιοιντολογίας Μιχάλης Δερμιτζάκης. Ακολούθησε χαιρετισμός από τον καθηγητή Φυσικής Κώστα Ταξιδινή και ομιλία της Χαράς Ντρίνια δρ. Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών με θέμα: «Συμβολή στην Περιβαλλοντολογική Εκπαίδευση της Συλλογής Φυσικής Ιστορίας Βρίσας»
- Στις 7 Μαρτίου 1999 ημέρα Κυριακή και ώρα 10 π.μ. στην αίθουσα Πολυχνιατών, Μαυρομιχάλη 147 πραγματοποιήθηκε η ετήσια Συνέλευση του Συλλόγου Βρισαγωτών

Αθήνας στην οποία έγινε απολογισμός για τα πεπτραγμένα του 1998 και επακολούθησε συζήτηση για την καλύτερη οργάνωση και δραστηριοποίηση του Συλλόγου μέσα στο 1999.

- Το Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Πολυχνίτου
Δήμαρχος: Στρατής Γιανέλης
Αντιδήμαρχος: Ευστράτιος Πάντας.
Πρόεδρος Δημοτ. Συμβουλίου: Αιμιλίος Κατσάνης,
Αντιπρόεδρος: Γεώργιος Αργύρης,
Γραμματέας: Καλλονιάτου Μαρία.

Δημαρχιακή Επιστροπή: Κακάμπουρας Χαρίλαος, Κατρακάζας Δημήτριος του Γεωργίου, Μακρόπουλος Ιωάννης, Βογιατζής Δημήτριος.
Αναπληρωματικά μέλη: Βογιατζής Προκόπιος, Ταξείδης Δημήτριος, Συκάς Ιωάννης.

- Πρόεδρος του τοπικού συμβουλίου Βρίσας: Δημήτριος Ταξείδης
Μέλη: Αχιλέας Αποστολής, Δημητρίος Παπαδόπουλος, Μόσχος Στρούμπας, Γεώργιος Χαχαδάκης

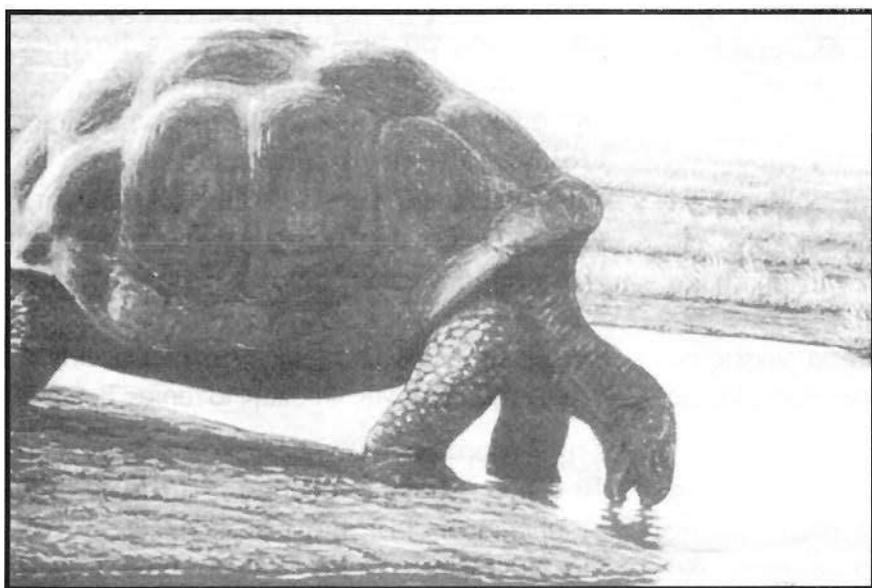
Η Διεθνής προβολή των Βατερών του Βασίλη Ψαριανού

Με την παρουσία πολλών συχωριανών μας, εκπροσώπων της Επιστημονικής κοινότητας και διαπρεπών ξένων επιστημόνων πραγματοποιήθηκε στις 23 Οκτωβρίου εκδήλωση στην αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών, κατά την οποία παρουσιάστηκε το βιβλίο του καθηγητή Μιχάλη Δερμιτζάκη με τίτλο: «αναζητώντας τους προγόνους μας» και έγινε πρόδρομη ανακοίνωση για τα «αποτελέσματα των ανασκαφών στα Βατερά της νήσου Λέσβου».

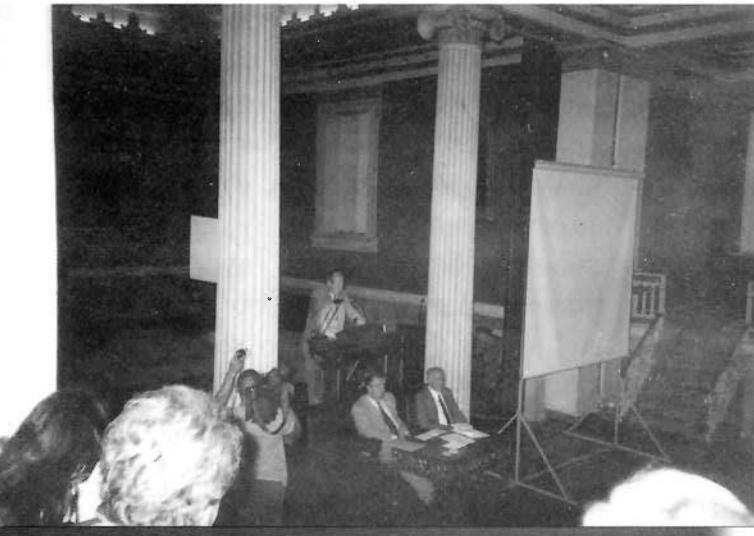
Εκτός από τον τιμώμενο καθηγητή κ. Μιχάλη Δερμιτζάκη το λόγο πήραν μεταξύ άλλων ο αντι- πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών I.

Δρακόπουλος, ο καθηγητής της Παλαιοντολογίας του Πανεπιστημίου Ρώμης Αναστ. Κωτσάκης, ο Φρ. Παπαδέλης, επικ. καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών και Βουλευτής Λέσβου, ο P.Y. Sondaar καθηγητής παλαιοντολογίας του πανεπιστημίου της Ουτρέχτης της Ολλανδίας, ο W. Radwanski καθηγητής Στρωματογραφίας και Παλαιοντολογίας του πανεπιστημίου της Βαρσοβίας της Πολωνίας.

Οι ομιλητές αφού αναφέρθηκαν στο βιβλίο και γενικότερα στο επιστημονικό έργο του καθηγητή Μιχ. Δερμιτζάκη, επισήμαναν τη σπουδαιότητα των ανακαλύψεων στα Βατερά, οι οποίες δε διευρύνουν μόνο τους ορίζοντες της Φυσικής ιστορίας αλλά διανοίγουν τις προοπτικές μιας γενικότερης ανάπτυξης της περιοχής μας.

Αναπαράσταση της χελώνας που ζούσε πριν από εκατομμύρια χρόνια στη «λίμνη» των Βατερών. Το μέγεθός της ισοδυναμούσε με ένα αυτοκίνητο Φοκοβάγκεν.

Ο καθηγητής Μιχάλης Δερμιτζάκης, αφού αναφέρθηκε στο ιστορικό της ανακάλυψης του παλαιοντολογικού θησαυρού των Βατερών και στην επιστημονική σημασία του, εξέθεσε το πρόγραμμα που έχει εκπονηθεί για την παραπέρα αξιοποίηση των ευρημάτων:

1. Προγραμματίζεται η επισκευή του παλαιού Σχολείου προκειμένου να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της προσωρινής εγκατάστασης, της ταξινόμησης και του εμπλουτισμού της συλλογής.
2. Η κατασκευή και η σύνθεση αναπαραστάσεων των ζώων.
3. Η ανέγερση νέου Μουσείου που θα λειτουργεί ως εκπαιδευτικό, ερευνητικό και πολιτιστικό κέντρο Βρίσας στο οικόπεδο που δωρήθηκε από συγχωριανούς.
4. Η σύγκλιση διεθνούς ομάδας ειδικών που θα εξαγάγει τα τελικά συμπεράσματα σχετικά με τα ευρήματα της οικογένειας των πιθήκων και η οποία θα ορίσει τα Βατερά ως διεθνές σημείο αναφοράς για την πανίδα αυτού του είδους.

5. Τέλος προγραμματίζεται η οργάνωση διεθνούς επιστημονικού Συνεδρίου το μεθεπόμενο χρόνο, όπου μια θέση των ανασκαφών θα έχει προετοιμαστεί για να δούν οι ξένοι σύνεδροι τις συγκεντρώσεις των απολιθωμένων σπονδυλοζώων.

Ο Ολλανδός καθηγητής P.Y. Sondaar στην ομιλία του ανάμεσα σε πολλά άλλα σημαντικά ανέφερε:

«η παρουσία του σχεδόν άγνωστου πιθήκου *Paradolichopithecus*, ο οποίος είναι γνωστός μόνο από δύο θέσεις στην Ευρώπη, και η γιγαντιαία χελώνα, πιθανότατα καινούριο είδος για την επιστήμη, κάνουν την πανίδα των Βατερών μοναδική.»

Ένα μουσείο Φυσικής Ιστορίας στην Κοινότητα Βρίσας θα είναι μεγάλης σημασίας και θα βοηθήσει σημαντικά μελλοντικές επιστημονικές ανασκαφές στην περιοχή F των Βατερών. Εκτός από τη λειτουργία του ως πηγή πληροφοριών για τη Φυσική Ιστορία στο ευρύ κοινό, θα αποτελέσει στο μέλλον ένα Ινστιτούτο όπου επιστήμονες από όλο τον κόσμο θα συναντούν επιστήμονες, που θα δουλεύουν στα απολιθώματα των Βατερών»

Και ο καθηγητής της παιδιατρικής του πανεπι-

Πανεπιστήμιο Αθηνών:

Από την ανακοίνωση για τα αποτελέσματα των ανασκαφών στα Βατερά

Πάνω: ο καθηγητής Μιχάλης Δερμιτζάκης στο Βήμα

Κάτω: άποψη από την κατάμεστη αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

στημίου Αθηνών και βουλευτής Λέσβου Φραγκλίνος Παπαδέλης επισήμανε: «μια συλλογή με ερευνητικό, διδακτικό και περιβαλλοντολογικό χαρακτήρα θα αποτελέσει όχι μόνο πόλο έλξης για τους επισκέπτες και σημείο αναφοράς και υπερηφάνειας των ίδιων των κατοίκων, αλλά και παράγοντα πολλαπλής ανάπτυξης της περιοχής στους αλληλοσυνδέομενους τομείς του πολιτισμού, της παιδείας, του τουρισμού, της γεωθερμίας, της αλιείας και άλλων. Διατύπωσα δε την πρόταση να πάρει το όλο εγχείρημα νομική μορφή και δεσμεύτηκα να αγωνιστώ από τη θέση του βουλευτή Λέσβου προς αυτή την κατεύθυνση, ώστε στο μέλλον να κτιστεί και να λειτουργήσει ένα μεγάλο και σύγχρονο ερευνητικό, εκπαιδευτικό και μουσειακό ίδρυμα, νομικά κατοχυρω-

μένο και επαρκώς χρηματοδοτούμενο».

Σήμερα χάρη και στην πρωτοβουλία και το πάθος του συγχωριανού μας Κώστα Ταξείδη, που υπήρξε πρωτοπόρος και πρωτεργάτης και πολλές φορές μονο-μάχος στον αγώνα του να συγκινήσει και να κινήσει τις επιστημονικές και πολιτικές δυνάμεις για την αξιοποίηση του παλαιοντολογικού θησαυρού που έκρυβε η γη μας, το χωριό μας η Βρίσα και τα Βατερά αποκτούν διεθνή προβολή.

Και αν αυτή την προβολή την εκμεταλλευτούμε με τόλμη και με φαντασία, χωρίς μικροπολιτικές σκοπιμότητες και υπολογισμούς μικροσυμφερόντων, το όφελος για το χωριό μας θα είναι τεράστιο. Η ευθύνη μας βαρύνει για ό,τι θα κάνουμε και για ό,τι θα παραλείψουμε να κάνουμε.

Στη δεξιά σημειώση που ακολουθησε στο χώρο του Πανεπιστημίου, μετά το πέρας των ανακοινώσεων, προσφέρθηκαν στους παρευρισκόμενους παραδοσιακά γλυκά του χωριού μας, πλατσέδα και φοινίκια, που ετοίμασαν οι συγχωριανές μας:

Μαρία Γεωργέλλη - Κολιοπούλου συζ. Γεωργίου

Χριστίνα Σάββα συζ. Κων/νου

και Παναγιώτα Ταξείδη συζ. Δημητρίου

Τις συγχαίρουμε και τις ευχαριστούμε.

Τα αρχεία της Κοινότητάς μας του Βασίλη Ψαριανού

Την αφορμή για τις παρακάτω σκέψεις μού έδωσε ένα άρθρο που διάβασα στο Κυριακάτικο ΒΗΜΑ*, όπου διατυπώνονταν φόβοι για την τύχη των αρχείων των κοινοτήτων που καταργούνται από την 1-1-99, μετά την εφαρμογή της νέας οργάνωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης.

Η αλήθεια βέβαια είναι ότι δεν καταργούνται οι κοινότητες ως αυθύπαρκτοι οικισμοί ούτε ως ιδιαίτερα πολιτισμικά σύνολα και ότι συνεχίζουν να εκπροσωπούνται με εκλεγμένο Τοπικό Συμβού-

λιο, το οποίο όμως υπάγεται στο ενιαίο για όλη την περιοχή Δημαρχιακό Συμβούλιο.

Όσον αφορά όμως τα παλιά αρχεία των κοινοτήτων θα υπάρξει, αργά ή γρήγορα, πρόβλημα φύλαξης και συντήρησης, αφού η νέα και ενιαία δημαρχιακή διοίκηση θα δημιουργήσει τα δικά της αρχεία, τα οποία μάλιστα μπορεί να είναι και ηλεκτρονικά. Τι θα γίνουν τότε τα παλαιά αρχεία των κοινοτήτων που περιλαμβάνουν δημοτολόγια, ληξιαρχεία, βιβλία οικονομικής διαχείρισης, πρακτικά, φακέλλους διαφόρων έργων, παλιά κατάστιχα της Τουρκοκρατίας, κώδικες (γόντικες), δηλαδή κτηματολόγια.

* ΒΗΜΑ 18/10/98, ΝΕΕΣ ΕΠΟΧΕΣ Νάσιας Γιακαβάκη. Και τα αρχεία;

Τα αρχεία αυτά είναι πολύ σημαντικά για τους ερευνητές της τοπικής ιστορίας, της κοινωνικής και οικονομικής ιστορίας, της ιστορικής δημογραφίας αλλά και της ίδιας της ιστορίας της αυτοδιοίκησης.

Υπάρχει κίνδυνος με τη μεταφορά της έδρας της διοίκησης στους νέους δήμους (στην περίπτωση τη δική μας στον Πολυχνίτο) να εγκαταλειφθούν αυτά τα αρχεία ή ακόμα και να πεταχτούν σαν όχρηστα.

Έτσι μαζί μ' αυτά θα χαθεί μια σπουδαία πηγή, απ' όπου ο ιστορικός του μέλλοντος μπορεί να αντλήσει πολύτιμα στοιχεία για την ιστορία του χωριού μας.

Πρέπει λοιπόν οι εκλεγμένοι στο δημαρχιακό καθώς και στο τοπικό Συμβούλιο να θέσουν το θέμα της φύλαξης και συντήρησης του αρχειακού υλικού της κοινότητάς μας, τόσο στο δημαρχιακό συμβούλιο όσο και στο Νομαρχιακό. Και να ζητήσουν να καταγραφεί, να ταξινομηθεί

και να εξασφαλιστεί σε μέρος, όπου δεν θα κινδυνεύει από την υγρασία ή τα τρωκτικά (το ασφαλέστερο βέβαια θα ήταν να φωτογραφηθεί σε μικροφίλμ και να αναπαραχθεί σε φωτοαντίγραφα).

Για όλα αυτά θα απαιτηθεί βέβαια κάποιο χρηματικό κονδύλι, αλλά για ένα τόσο σημαντικό έργο πρέπει να εξευρεθούν οι αναγκαίοι πόροι. Ίσως μπορεί να χρηματοδοτηθεί αυτό το έργο της διάσωσης των παλιών αρχείων και από ειδικά προγράμματα που έχει η Ευρωπαϊκή Ένωση· αυτό όμως θα χρειαστεί ειδική μελέτη που πρέπει να συντάξει και να υποβάλει η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Πάντως οι εκπρόσωποι του χωριού μας δεν πρέπει να μείνουν αδιάφοροι για την τύχη του αρχειακού υλικού, όπου είναι καταγραμμένη ολόκληρη η ζωή των προγόνων μας που έζησαν σ' αυτό τον τόπο.

Εμείς και η Ευρώπη. Αναπάντητες απορίες

της Κατερίνας Σκιά

Αυτό που διακρίνει το ελληνικό αγροτικό τοπίο από τα άλλα τοπία της Ευρώπης είναι η εγκατάλειψη, που είναι εμφανής παντού. Χέρσα χωράφια, απεριποίητες καλλιέργεις, άναρχη οργάνωση της παραγωγής. Θλίψη σε πιάνει όταν τα βλέπεις από τ' αεροπλάνο, τη στιγμή που η διπλανή Ιταλία είναι χάρμα οφθαλμών, καταπράσινη και δεντροφυτευμένη απ' άκρη σ' άκρη. Όσο για τη μικρή σε έκταση Ολλανδία, εκεί πια δεν υπάρχει κανένα μέτρο σύγκρισης. Οι Ολλανδοί θεωρούν σύμβολο της αιώνιας πάλης τους με τη θάλασσα, του θάρρους, της σοβαρότητας και του μόχθου τους την κατασκευή των φραγμάτων, που προστατεύουν τη χαμηλή γη της Ολλανδίας από τη μανία της θάλασσας. “Ο Θεός έφτιαξε όλον τον κόσμο εκτός από την Ολλανδία, που την έφτιαξαν οι Ολλανδοί”, λέει χαρακτηριστικά μια Φλαμανδική παροιμία. Τα τελευταία χρόνια η

προσπάθεια μετατροπής των “χαμηλών περιοχών” δίπλα στη θάλασσα σε κατοικήσιμη γη δεν περιορίζεται πια μόνο στην προστασία της υπάρχουσας Ολλανδίας, αλλά στοχεύει και στην αποξήρανση ακόμα περισσότερης γης. Έχει μάλιστα μετατρέψει πολλές περιοχές, που παλιότερα ήταν θάλασσα, σε κατοικημένες μεγάλες πόλεις. Η “Zeeland”, η νέα γη, είναι το σύμβολο της Ολλανδίας, όπως είναι σε μας ο Παρθενώνας.

Τι μας νοιάζει εμάς, θα πει κανείς. Σωστά. Τι μας νοιάζει, που στο πολύ προσεχές μέλλον τα Προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στίριξης της Ελλάδας, τα γνωστά Πακέτα Ντελόρ θα τελειώσουν και θα πρέπει να ανταγωνιστούμε με ίσους όρους τους υπόλοιπους Ευρωπαίους; Αυτούς που δεν εγκαταλείπουν τη γη ακαλλιέργητη, αλλά την αξιοποιούν όσο μπορούν καλύτερα, παράλληλα με τη βιομηχανική παραγωγή; Τι μας νοιάζει που τα παιδιά μας δε θα έχουν καμιά ελπίδα να επιβιώσουν τίμια με τη δουλειά τους ούτε στο χωριό ούτε στην πρωτεύουσα; Τι μας

Εφορευτική Επιτροπή
Βουλευτικών εκλογών
9/10/1951

νοιάζει που δεν έχουμε καμιά υποδομή, κανένα σοβαρό σχέδιο για την αξιοποίηση των εδαφών μας; Τι μας νοιάζει που η μικρή Πορτογαλία, που μπήκε σχεδόν τελευταία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει από τους υψηλότερους δείκτες ανάπτυξης, όπως και η απόμακρη Ιρλανδία;

Αυτό σκέφτομαι κι εγώ κάθε φορά που έρχομαι στο χωριό. Τι με νοιάζει που βλέπω τα περιβόλια ακαλλιέργητα και τα μανάβικα γεμάτα από φρούτα και λαχανικά από άλλα μέρη; Γιατί θλίβομαι που το χωριό εξαρτάται μόνο από το λάδι, που η τιμή του πέφτει συνεχώς, και δεν οργανώνονται οι χωριανοί για να δουν τι θα κάνουν στο μέλλον; Οι επιδοτήσεις να βρίσκονται, όπως λένε. Με όποιο μέσο και τρόπο κι αν έρχονται. Όμως, το ερώτημα -και το ξέρουμε όλοι- προβάλλει αμελιχτό. Ως πότε θα γίνεται κι αυτό; Και με ποιο τελικό κόστος;

Μα δε βοηθάει και το κράτος, θα μου πει κανείς. Φοβάμαι ότι τέτοιες απαντήσεις είναι υπεκφυγές μπροστά στα πραγματικά προβλή-

ματα. Όσο για το κράτος, είτε διαφωνούμε με αυτό είτε όχι, τη θέση του την έχει ξεκαθαρίσει. Στο μέλλον περιμένει οι αγρότες να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, που θα παίρνουν πρωτοβουλίες και θα προωθούν τα προϊόντα τους σε μια ανταγωνιστική αγορά. Γι' αυτή την αγορά δίνει τώρα τις επιδοτήσεις, για την οργάνωση της υποδομής και την ανάπτυξη της παραγωγής. Κι όποιος ακόμα δεν το έχει καταλάβει, θα το βρει μπροστά του. Ήδη, οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες διαμαρτύρονται για τα κονδύλια που δίνονται στις μεσογειακές και θέλουν να τα περικόψουν. Θα ήθελα να ελπίζω ότι το μέλλον των νέων μάς που θα μείνουν στο χωριό δε θα είναι η ανεργία, η φτώχεια και η μετανάστευση. Όμως δεν ξέρω πού στηρίζεται η ελπίδα μου αυτή. Ίσως στην πεποίθηση ότι καταβάθμιος είμαστε έξυπνοι άνθρωποι και, έστω και την τελευταία στιγμή, θα κάνουμε κάτι για να προστατέψουμε τα παιδιά μας από ένα αύριο που φαίνεται ιδιαίτερα ζοφερό.

Σύντομα σχόλια

• Ο φίλος και συγχωριανός ταξιδεύει συχνά στο εξωτερικό. Φέτος το καλοκαίρι είχε πάει στη Νότια Ιταλία και Σικελία. Οταν ανταμώσαμε η πρώτη κουβέντα που μου είπε ήταν: «πρέπει να πάνε μια βόλτα από κεί όλοι οι συγχωριανοί μας να δουνε πώς ο Ιταλός αγρότης έχει κατακτήσει ένα από τα υψηλότερα αγροτικά εισοδήματα, να δουν πώς οργώνει μέσα στο κατακαλόκαιρο. Να 'δουν τους πεντακάθαρους λιώνες, διπλά και τριπλά οργωμένους, όταν στους δικούς μας τ' αγκάθια και οι θάμνοι είναι πιο ψηλά από τα λιόδενδρα»

• Πληροφορούμαστε ότι τελικά η ποινή κλεισμάτος που επιβλήθηκε στο ελαιοτριβείο του χωριού μας λόγω πλασματικής εγγραφής 41 τόνων ελαιολάδου, μετατράπηκε ύστερα από τις ενέργειες των υπευθύνων του Συνεταιρισμού σε χρηματικό πρόστιμο 15 εκατομμυρίων. Δε ξέρουμε εάν η πληροφορία είναι ακριβής. Πολλοί πάντως συγχωριανοί μας αναρωτιούνται: και τώρα ποιός θα πληρώσει... το μάρμαρο;

Αλλαγές στην κοινή αγροτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης του Βασιλη Ψαριανού

«Ο ευρωπαίος αγρότης πρέπει να αλλάξει λογική. Πρέπει να αναλάβει περισσότερες ευθύνες και να μην εξαρτάται αποκλειστικά από τις επιδοτήσεις και από τις πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το εισόδημά του πρέπει να σχετίζεται με τις τιμές που έχουν τα προϊόντα του στην αγορά και όχι με τις επιδοτήσεις που εισπράττει.

Το επιθυμητό προφίλ του ευρωπαίου αγρότη είναι ένας αγρότης - επιχειρηματίας, ο οποίος αποφασίζει τι θα παράγει, σε τι ποσότητα θα το παράγει και πώς θα το πουλήσει. Πιστεύω ότι πρέπει να περιορισθεί η παραγωγή, να μην έχουμε πιο πλεονάσματα και τα προϊόντα μας να είναι ανταγωνιστικά στις διεθνείς αγορές.

Ο αγρότης-επιχειρηματίας μπορεί να παράγει με συμβόλαια για τη βιομηχανία ή για τις μεγάλες εμπορικές αλυσίδες τα προϊόντα που του παραγγέλνουν, μπορεί να περάσει σε νέες καλλιέργειες για τις οποίες υπάρχει ζήτηση και να οργανωθεί έτοι ώστε ταυτόχρονα με την αγροτι-

κή παραγωγή να μπορεί να προσφέρει στην ανάπτυξη της περιοχής του και να αποκτά επιπλέον εισοδήματα από άλλες εργασίες. Για παράδειγμα, η προστασία του περιβάλλοντος είναι ένας τομέας που ενδιαφέρει πολύ την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς και η ανάπτυξη του τουρισμού στις αγροτικές περιοχές. Ήδη υπάρχουν υποδειγματικές περιοχές στην Ευρωπαϊκή Ένωση όπου ο αγρότης διαχειρίζεται πολύ περισσότερα πράγματα εκτός από την παραγωγή του.

Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα προσαρμοσθεί σε αυτόν τον στόχο και στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται και οι προτάσεις για την αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και την ενίσχυση των μέτρων για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών»

Αυτό είναι το μοντέλο ανάπτυξης για την αγροτική οικονομία που σχεδιάζει η Ευρωπαϊκή Ένωση και εξαγγέλλει δια στόματος του αρμόδιου επιτρόπου Φράντς Φίσλερ. Αναμφίβολα είναι ένα πολύ φιλόδοξο σχέδιο, το ερώτημα όμως είναι κατά πόσο ο Ελληνας αγρότης, η αγροτική μας οικονομία μπορεί να το «αντέξει», όταν μάλιστα η εφαρμογή αυτού του σχεδίου συνεπάγεται περικοπή των επιδοτήσεων κατά 25% και την

Ένα ακόμα εξωκλήσι: Ο άγιος Εφραίμ
(φωτο: Μπάρη Στήλη)

«επανεθνικοποίηση» της ενίσχυσης του αγροτικού εισοδήματος.

Η Ελλάδα πρέπει να δώσει τη μάχη για την ελαχιστοποίηση των δυσμενών επιπτώσεων που θα έχουν αυτές οι αλλαγές για τους Έλληνες αγρότες.

Και ευχόμαστε να βρει συμμάχους σ' αυτή την προσπάθειά της, γιατί χωρίς συμμάχους κανενός

είδους ελληνική αντίδραση, με ή χωρίς «χτύπημα της γροθιάς» στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, δε μπορεί ν' ανατρέψει την πορεία των πραγμάτων που καθορίζει ο διεθνής ανταγωνισμός και η ολοένα μεγαλύτερη απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου.

Ανεξάρτητα όμως από το εάν θα επικρατήσουν και σ' αυτή την αναμέτρηση οι δυνάμεις της αγοράς, εμείς πρέπει να συντομότερο να εγκαταλείψουμε το «ραχάτι» όπου μας έριξαν οι «επιδοτήσεις» και να εκσυγχρονίσουμε την αγροτική μας οικονομία με ταχύτατους ρυθμούς, για να μην έχουν οι αγρότες μας την τύχη των αγροτών του Πακιστάν και του Μπαγκλαντές. Πρέπει να εγκαταλείψουμε τις μεμψιμοιρίες και τις δικαιολογίες και να αντιμετωπίσουμε αποφασιστικά τα χρόνια προβλήματα της πολυκατάτμησης και της μικροϊδιοκτησίας της γήρανσης του αγροτικού πληθυσμού και της εμμονής μας σε τρόπους και είδη καλλιέργειας που έχουν υψηλό κόστος παραγωγής ή δεν έχουν ζήτηση στην αγορά.

Ο κόσμος, δυστυχώς για μας, δε μπορεί να προχωρεί ανάλογα με τις δικές μας δυνατότητες, θα τρέχει ανεξάρτητα αν εμείς θα μείνουμε πίσω ή θα εγκαταλείψουμε τον ογώνα.

Πρέπει λοιπόν να προσαρμοστούμε στο διεθνές περιβάλλον που ζούμε.

Πρέπει αφήνοντας κατά μέρος λογικές και πρακτικές «ανατολίτικες» να τρέξουμε μαζί με τους όλους ευρωπαίους αγρότες.

H ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ο συγχωριανός μας Κώστας Ψαριανός είναι καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Πάτρας στην έδρα της Βιοχημείας. Επειδή τελευταία έγιναν πολλές συζητήσεις για θέματα που σχετίζονται όμεσα με τον τομέα της επιστήμης του, όπως για παράδειγμα το θέμα της κλωνοποίησης, παρακαλέσαμε τον καθηγητή Κ. Ψαριανό να μας εξηγήσει, όσο γίνεται πιο απλά, την έννοια και τη σημασία αυτών των θεμάτων.

Ερώτηση:

Τα τελευταία χρόνια η επιστήμη της Γενετικής έχει σημειώσει θεαματική πρόοδο και τα επιτεύγματά της έχουν προκαλέσει πολλές συζητήσεις.

Θα μπορούσες να μας εξηγήσεις με όσο πιο απλό τρόπο γίνεται, ποιο είναι το αντικείμενο της Γενετικής και ποια η σημασία των επιτευγμάτων της;

Απάντηση:

Η Γενετική ή η κλασική Γενετική ή η Γενετική του Δαρβίνου και του Μέντελ ή η παραδοσιακή Γενετική θα έλεγε κανείς, ασχολείται με τη μελέτη των βιολογικών κανόνων βάσει των οποίων κληρονομούνται τα μορφολογικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά των έμβιων όντων.

Πολλές ασθενειες ή παθήσεις του ανθρώπου έχουν την αιτία τους σε γενετικές δυσμορφίες ή απλά σε κακά γονίδια, σε γονίδια δηλαδή με βλάβες. Γονίδια είναι τμήματα του DNA, των χημικών εκείνων μορίων που φέρουν όλα τα κύτταρα όλων των έμβιων όντων, από τους ιούς μέχρι τον άνθρωπο και περικλείουν κωδικοποιημένο όλο εκείνο το πληροφοριακό υλικό για τη δημιουργία και επιβίωση της κάθε ζωντανής ύπαρξης. Ενα γονίδιο περιλαμβάνει όλες εκείνες τις πληροφορίες που χρειάζονται για να εκδηλωθεί μορφολογικά και φυσιολογικά κάποιος χαρακτήρας σε έναν ζωντανό οργανισμό, όπως π.χ. το χρώμα του δέρματος ή των ματιών κ.λ.π.

Η μεσογειακή αναιμία είναι μια χαρακτηριστική γενετική ασθένεια, μια ασθένεια που οφείλεται σε κακό γονίδιο, σε γονίδιο δηλαδή που δίνει κακές πληροφορίες για την παραγωγή σωστού (κατάλληλου) αίματος. Το γονίδιο αυτό είτε υπάρχει ήδη σε μερικούς ανθρώπους (σ' αυτούς που έχουν το στύγμα όπως λένε οι γιατροί) είτε δημιουργείται δευτερογενώς από βλάβες που υφίσταται το DNA, από διάφορες αιτίες, όταν βρίσκεται ακόμα στα γενετικά κύτταρα (ωάρια ή σπερματοζώαρια) ενός ανθρώπου. Σε κάθε περίπτωση, το γονίδιο αυτό μπορεί να περάσει στους απογόνους και με βάσει κάποιους γενετικούς κανόνες είναι δυνατόν να δώσει κακές πληροφορίες και να εκδηλώσει την ασθένεια της μεσογειακής αναιμίας.

Η γενετική λοιπόν και εργαστηριακή ανάλυση των υποψήφιων γονέων μπορεί να προβλέψει και να προλάβει την εκδήλωση τέτοιων καταστάσεων στα παιδιά τους. Πέραν όμως των υπηρεσιών που μπορεί να προσφέρει η γενετική στον τομέα της πρόληψης και διάγνωσης ασθενειών, μπορεί να προσφέρει, και προσφέρει, ύψιστες υπηρεσίες στην καταπολέμηση πολλών ασθενειών, ανίστων σχεδόν μέχρι σήμερα, όπως του καρκίνου, του AIDS, κ.λ.π. Καθημερινά σχεδόν ακούμε και διαβάζουμε μάχες που έχουν κερδηθεί κατά των ασθενειών αυτών. Σχεδόν στο σύνολό τους οι νίκες αυτές κερδήθηκαν χάρη στα επιτεύγματα μιας πιο προχωρημένης Γενετικής, της λεγόμενης Μοριακής Γενετικής ή άλλως της Μοριακής Βιολογίας, σε συνδυασμό βέβαια με τα επιτεύγματα και άλλων παρεμφερών κλάδων της επιστήμης, όπως της Βιοχημείας, της Ανοσολογίας κ.α.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι στο σύνολό τους αυτές οι επιστήμες εφαρμοζόμενες σε πρακτικό επίπεδο, κάνοντας δηλαδή χρήση των γνώσεων που αποκομίσαμε απ' αυτές, αποτελούν έναν από τους πλέον σύγχρονους κλάδους της τεχνολογίας, τη Βιοτεχνολογία, που επίσης πολύ ακούγεται στις μέρες μας.

Η Μοριακή Γενετική ασχολείται με τους μηχανισμούς και τις διεργασίες της ζώσας ύλης σε μοριακό επίπεδο, σε επίπεδο δηλαδή χημικών μορίων, που συνδέονται με την εκδήλωση των παραπάνω αναφερόμενων μορφολογικών και λειτουργικών χαρακτηριστικών των έμβιων όντων. Η εφαρμογή των γνώσεων που πηγάζουν από τη Γενετική (Κλασική αλλά κυρίως τη Μοριακή) σε πρακτικό επίπεδο αποτελεί έναν ιδιαίτερο κλάδο της Βιοτεχνολογίας, που είναι γνωστός ως Γενετική Μηχανική ή άλλως ως Μοριακή Μηχανική. Ο κλάδος αυτός χρησιμοποιεί διάφορες, πολύ υψηλής στάθμης, τεχνολογίες και ασχολείται κατ' αρχήν με την ανάλυση του DNA (σίγουρα έχουμε ακούσει κατά καιρούς για εξακρίβωση της ταυτότητας κάποιου, ζωντανού ή νεκρού, με την ανάλυση του DNA), αλλά και με τη σύνθεσή του ή τη μεταφορά (ολόκληρου ή τμήματός του) από ένα κύτταρο σε άλλο και την ενσωμάτωσή του στο DNA του καινούργιου κυττάρου. Στην τελευταία περίπτωση εάν η μεταφορά και ενσωμάτωση του DNA στο καινούργιο κύτταρο γίνει με επιτυχία τότε το καινούργιο αυτό κύτταρο θα εκδηλώνει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά (μορφολογικά και λειτουργικά) που το ενσωματωμένο DNA φέρει τις πληροφορίες για την εκδήλωσή τους. Για παράδειγμα, εάν το ενσωματωμένο κομμάτι του DNA φέρει όλες τις πληροφορίες για την εμφάνιση γαλανών ματιών και το άτομο που τα κύτταρά του το δέχτηκε έχει μαύρα, τότε μετά την επιτυχή ενσωμάτωση θα εμφανίσει γαλανά ή τουλάχιστον ανοιχτόχρωμα μάτια.

Ας μη σπεύσει όμως καμιά να αλλάξει το χρώμα των ματιών της ή το σχήμα της μύτης της με αυτή τη μέθοδο γιατί το παράδειγμα είναι τελείως θεωρητικό, απέχουμε ακόμη πολύ από τη μέρα που τέτοιες επιτεύξεις θα μπορούν να γίνουν και στην πράξη.

Ομως, παρόμοιες επιτεύξεις έχουμε σε πιο σοβαρούς τομείς όπως είναι της Ιατρικής. Ο σακχαρώδης διαβήτης π.χ. οφείλεται στην ανικανότητα του πάσχοντα να παράγει μια ορμόνη, την ίνσουλίνη. Σύμφωνα με το παράδειγμα του χρώματος των ματιών θα μπορούσαμε θεωρητικά να

ενσωματώσουμε το σωστό γονίδιο, που θα παίρναμε από έναν υγιή, στα παγκρεατικά κύτταρα του πάσχοντα και έτσι αυτά να ξαναποκτήσουν την ικανότητα για παραγωγή ίνσουλίνης. Στο ίδιο όμως επιθυμητό αποτέλεσμα, δηλαδή την ίαση του σακχαρώδη διαβήτη, φθάνουμε όχι με την ενσωμάτωση γονιδίου στον άνθρωπο, που η σημερινή τεχνολογία δεν έχει φθάσει ακόμα, αλλά σε ένα μικρόβιο. Το μικρόβιο αυτό έχοντας πλέον το γονίδιο, που φέρει κωδικοποιημένες τις πληροφορίες για τη σύνθεση της παραπάνω ορμόνης, ώς αναπόσπαστο μέρος του δικού του DNA το κληρονομεί μαζί με τα δικά του γονίδια στους απογόνους του και αυτοί με τη σειρά τους στους δικούς τους απογόνους κ.ο.κ. Πρακτικά δηλαδή μέσα σε λίγες ώρες μπορούμε να έχουμε χιλιάδες, εκατομμύρια, δισεκατομμύρια κ.λ.π τέτοια γονίδια που δίνουν πληροφορίες σε αντίστοιχο τεράστιο αριθμό μικροοργανισμών για να παράγουν ίνσουλίνη και που η παραγωγικότητά τους βέβαια φθάνει σε μεγάλες ποσότητες. Ετοι, στον πάσχοντα μπορεί να χορηγηθεί πλέον όση ποσότητα ίνσουλίνης του χρειάζεται με φθηνό κόστος χωρίς να χρειαστεί την παραπάνω γενετική επέμβαση που περιγράψαμε.

Κάτι παρόμοιο επιδιώκεται να επιτευχθεί σήμερα και στον τομέα των μεταμοσχεύσεων οργάνων, Αντί δηλαδή να μεταμοσχεύονται ανθρώπινα όργανα, τις δυσκολίες τις οποίες όλοι γνωρίζουμε (π.χ. λόγω δυσκολίας εξεύρεσης μοσχεύματος), να δίνονται οι κατάλληλες πληροφορίες είτε μέσω της ενσωμάτωσης κατάλληλων γονιδίων είτε μέσω ενεργοποίησης υπαρχουσών αλλά αδρανών, σε κύτταρα που καλλιεργούνται έξω από το ανθρώπινο σώμα, σε δοκιμαστικό π.χ. σωλήνα, ώστε να συγκροτούνται στο επιθυμητό για μεταμόσχευση όργανο. Παράλληλα, μεγάλες προσπάθειες γίνονται να δημιουργείται το όργανο αυτό όχι εξωσωματικά αλλά στο σώμα κάποιου ζώου και μετέπειτα, ποιος ξέρει και στο σώμα του ίδιου του ανθρώπου, να αναπαράγει ο ίδιος ο ανθρώπινος οργανισμός το κατεστραμμένο του όργανο. Βέβαια, αυτό το τελευταίο βρίσκεται ακόμα στη σφαίρα της φαντασίας αλλά όχι απίθανο για το μέλλον. Προς το παρόν, γίνονται προσπάθειες για ακόμα πιο

Το πρώτο δημιούργημα της κλωνοποίησης, η προβατίνα Ντόλη.

προσιτές θεραπευτικές λύσεις. Αντί λόγου χάρη να λαμβάνει κανείς την ινσουλίνη, ή κάποια άλλη ορμόνη ή βιταμίνη ή φάρμακο, που παράγεται σήμερα από μικρόβια, να τα παίρνει αυτά, για παράδειγμα, με το γάλα που θα παράγει μια αγελάδα ή πρόβατο (βλέπε την τόσο διαφημισμένη Dolly) με το κατόλληλο ενσωματωμένο γονίδιο, ή να τα παίρνει μέσα από τα φρούτα, μετά πάλι από την κατάλληλη γενετική παρέμβαση, και πάει λέγοντας, με όριο πια μόνο τη φαντασία.

Αυτά είναι λίγα μόνο παραδείγματα του τι μπορεί να κάνει η Βιοτεχνολογία και ειδικότερα η Γενετική σήμερα και αύριο. Η σημασία τους; Νομίζω ότι δεν χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση, είναι προφανής.

Ερώτηση:

Πολύ θόρυβο έχει προκαλέσει στις μέρες μας η εφαρμογή της κλωνοποίησης στην αναπαραγωγή ζώων καθώς και η προοπτική της εφαρμογής της στον άνθρωπο.

Τι ακριβώς είναι αυτή η μέθοδος και τι διαφέρει από το φυσικό τρόπο αναπαραγωγής;

Απάντηση:

Ενας από τους πλέον σημαντικούς τομείς της Βιοτεχνολογίας είναι αυτός της Γενετικής Μηχανικής που αναφέραμε και πρωτότερα. Ας ασχοληθούμε λίγο περισσότερο με τις τεχνικές της λεπτομέρειες για να κατανοήσουμε αυτό που ακούμε στις μέρες μας από τα μαζικά μέσα ενη-

μέρωσης γύρω από την κλωνοποίηση και τα κλωνοποιημένα ζώα ή άτομα.

Είχαμε πει λοιπόν, ότι είναι δυνατόν να τροποποιηθεί ένα κύτταρο μεταφέροντας ένα γονίδιο από άλλο κύτταρο και ενσωματώνοντάς το στο δικό του DNA. Στην περίπτωση επιτυχούς έκβασης του εγχειρήματος αυτού έχουμε ένα καινούργιο, όπως είπαμε, κύτταρο με καινούργιες ιδιότητες, που απέκτησε λόγω ακριβώς της ενσωμάτωσης του ξένου γονιδίου στο δικό του γενετικό υλικό. Το κύτταρο εξακολουθεί να είναι ένα φυσιολογικό κύτταρο που εκτελεί όλες τις προηγούμενες λειτουργίες που είχε και πριν την ενσωμάτωση του γονιδίου. Μπορεί να αυξάνει και να διαιρείται κανονικά, πολλαπλασιαζόμενο έτσι συνεχώς. Η μόνη διαφορά τώρα είναι ότι όλα τα κύτταρα που προέκυψαν απ' αυτό θα έχουν κληρονομήσει εκτός από το δικό του DNA και το ενσωματωμένο σ' αυτό γονίδιο που είναι αναπόσπαστο μέρος του. Η όλη δηλαδή εικόνα μοιάζει με ένα κλωνάρι δένδρου (κλώνος), το κεντρικό κοτσάνι του οποίου είναι το αρχικό κύτταρο και τα αναφυόμενα παρακλάδια τα κύτταρα που προέκυψαν στη συνέχεια απ' αυτό. Όλα αυτά τα κύτταρα έχουν ένα κοινό γνώρισμα που δεν έχουν άλλα κύτταρα του ίδιου είδους έξω απ' αυτόν τον κλώνο (κλωνάρι), το γνώρισμα που έχουν λόγω της ύπαρξης του ξένου γονιδίου που περιέχουν. Ετσι λέμε ότι κλωνοποιήσαμε το γονίδιο που ενσωματώσαμε, μια που μεταβιβάζεται και απλώνεται συνεχώς σε μια σειρά κυττάρων, απογόνων του αρχικού, καθιστάμενο έτσι αθάνατο, διατηρούμενο στο διηνεκές μέσα από την ακολουθία αυτών των απογόνων.

Με τον ίδιο τρόπο μπορούμε, θεωρητικά τουλάχιστον, να διαιωνίσουμε και ολόκληρο το γενετικό υλικό κάπτοιου κυττάρου μέσα από τη δημιουργία τέτοιων κλώνων. Αρκεί να πάρουμε ολόκληρο τον πυρήνα κυττάρου, ζωντανού ή νεκρού, που περιέχει το σύνολο του γενετικού υλικού με τη μορφή διπλών σειρών χρωματοσωμάτων, και να τον μεταφέρουμε σε ένα άλλο ζωντανό κύτταρο σε αντικατάσταση του δικού του πυρήνα, αφού προηγουμένως φροντίσαμε να τον απομακρύνουμε. Το αποτέλεσμα τότε θα

είναι ότι το καινούργιο κύτταρο δεν θα εκδηλώσει κανένα από τα δικά του χαρακτηριστικά, αφού το δικό του γενετικό υλικό έχει απομακρυνθεί, ενώ αντιθέτως θα παρουσιάσει όλα τα χαρακτηριστικά του κυττάρου από το οποίο παραλήφθηκε ο πυρήνας του, μια και περιείχε το σύνολο του γενετικού του υλικού. Βάλε τώρα στη θέση του κυττάρου-δότη ένα κύτταρο όποιο θέλεις, π.χ. κάπτοιο από τα λείψανα του Χίτλερ, βάλε στη θέση του κυττάρου-δέκτη ένα ωάριο μιας οποιασδήποτε γυναίκας και θα έχεις μετά από 9 περίπου μήνες και βέβαια μετά από μια επιτυχή κύηση το πρώτο σου αντίγραφο (όχι απόγονο) του Χίτλερ. Εάν το επαναλάβεις μερικές φορές θα έχεις και τον πρώτο σου κλώνο από Χίτλερς ή αν το προτιμάς την πρώτη σου στρατιά από Χίτλερς. Ομως ηρέμησε! Ο εφιάλτης αυτός δεν πρόκειται να λάβει σάρκα και οστά ποτέ. Μπορεί βέβαια να παραχθούν αντίγραφα του Χίτλερ αλλά δεν είναι σίγουρο ότι θα γίνουν μεγαλώνοντας Χίτλερς. Για να γίνω σαφής, τα γνωρίσματα που αποκτούν όλα ανεξαιρέτως τα όντα δεν είναι απόρροια μόνο των γονιδίων αλλά και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο μεγαλώνουν. Και ναι μεν μπορούμε να επαναλάβουμε τα ίδια γονίδια, αλλά είναι αδύνατον να επαναλάβουμε το ίδιο περιβάλλον. Εξάλλου έχουμε παραδείγματα απόμων με πανομοιότυπο γενετικό υλικό, (είναι τα δίδυμα που προέρχονται από το ίδιο, κοινό, ωάριο), που σε πολλές περιπτώσεις όχι μόνο δε μοιάζουν, αλλά διαφέρουν τελείως, όταν μεγαλώσουν σε τελείως διαφορετικές οικογένειες κάτω από τελείως διαφορετικές συνθήκες. Ακόμα και δίδυμα που μεγαλώνουν κάτω από την ίδια στέγη, στο ίδιο ακριβώς οικογενειακό περιβάλλον, διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Άρα οι φωνές και οι φόβοι αυτής της κατηγορίας των ανθρώπων που μηδενίζουν ότι επιστημονικό επίτευγμα πρωτεμφανιστεί και πιστεύουν κάθε φορά ότι ανοίγεται το κουτί της Πανδώρας ή οι πύλες τη κόλασης, δεν έχουν καμιά βάση. Ούτε Χίτλερ είναι δυνατόν να γυρίσει ούτε άλλα πρόσωπα μέσα από την κλωνοποίηση. Ο Χίτλερ υπήρξε δημιούργημα της ιστορικής εκείνης εποχής, του συγκεκριμένου πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και

όχι τα συγκεκριμένα γονίδια που έφερε. Και σήμερα, Χίτλερς υπάρχουν πάρα πολλοί. Το γενετικό υλικό τύπου Χίτλερ υπάρχει σε αφθονία και σήμερα, αυτό λοιπόν που χρειάζεται είναι να μην επαναληφθούν περιβάλλοντα που ευνοούν την εκδήλωση τέτοιων γονιδίων και όχι να καταδικάζεται η τεχνολογία ή η επιστήμη.

Θα μπορούσε βέβαια η μέθοδος να χρησιμοποιηθεί ως ένα είδος τεκνοποίησης για ζευγάρια που δεν μπορούν να κάνουν παιδιά ή για ιδιότροπους που θέλουν να αντιγράψουν τον εαυτόν τους, αλλά θα ήταν σαν να εμπιστεύεται κανείς εγχείριση ανοικτής καρδιάς σε χασάπη. Γιατί μπορεί η μέθοδος να είναι σύγχρονη αλλά δεν παύει να θυμίζει λίγο Φραγκενστάϊν. Η συναρμολόγηση ενός κυττάρου από διάφορα κομμάτια άλλων κυττάρων, χωρίς να ξέρουμε πώς ακριβώς αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, είναι η ίδια ακριβώς διαδικασία με αυτή της συναρμολόγησης ενός ανθρώπινου σώματος από διάφορα κομμάτια άλλου σώματος. Ποιος λοιπόν θα τολμούσε να τεκνοποιήσει με αυτόν τον τρόπο, όταν ήδη η επιστήμη στην εμβρυολογία και εμβρυογένεση έχει κάνει τόσο μεγάλα άλματα προσδόου, χρησιμοποιώντας μεθόδους που βοηθούν και διευκολύνουν απλώς τη φυσική διαδικασία αναπαραγωγής χωρίς να παρεκκλίνουν ουσιαστικά από τη φυσική γραμμή των διαφόρων σταδίων; Γιατί τί είναι η εξωσωματική σύλληψη; Μα μια διαδικασία που διευκολύνει αυτό που γίνεται ούτως ή άλλως με φυσικό τρόπο αλλά σε μερικές περιπτώσεις για διάφορα αίτια δεν μπορεί να γίνει. Σε καμιά περίπτωση δεν έχουμε αντικατάσταση γενετικού υλικού. Το γενετικό υλικό και των δύο γονέων υπάρχει και συνδύαζεται, όπως ακριβώς και με το φυσικό τρόπο, για να δώσει το καινούργιο, αυτόν τον

Η βρύση τ' Αγιού Γιανναργιού

μοναδικό γενετικό συνδυασμό, θα λέγαμε το καινούργιο γενετικό χαρμάνι, του παιδιού που θα γεννηθεί, χωρίς επιπλέον κινδύνους, πέρα από αυτούς τους γενετικούς ή παθολογικούς, που και με τον φυσικό τρόπο υπάρχουν και ήδη, λίγο ή πολύ, αντιμετωπίζονται επιτυχώς από την Ιατρική. Αντίθετα, μπορεί να προέκυψε πρόβατο με κλωνοποίηση, αλλά πόσες προσπάθειες άραγε αποτυχημένες έχουν γίνει για να φθάσουν σ' αυτό το αποτέλεσμα; Τι πιθανότητες δηλαδή έχει η μέθοδος για να δώσει το επιθυμητό αποτέλεσμα; Βέβαια για τα αποτυχημένα πρόβατα τέρατα δεν μάθαμε ποτέ ούτε ενδιαφέρθηκε και κανείς να μάθει. Σε περίπτωση όμως ανθρώπου,

τι γίνεται; Τι θα απογίνουν αυτά τα παιδιά που θα γεννηθούν ανάπτηρα, τυφλά, τέρατα, ή φυσιολογικά μεν φαινομενικά αλλά π.χ. με λευχαιμία στα 5, στα 10 ή στα 20 τους χρόνια; Είναι τομέας λοιπόν αυτός που μπορεί κανείς να διακινδυνέψει χωρίς ουσιαστικό λόγο; Εξάλλου, ποιος εχέφρων επιστήμονας μπροστά στα τεράστια αυτά ηθικά, νομικά και κοινωνικά διλήμματα που εγείρονται θα επιχειρούσε κάτι τέτοιο; Οι φωνές και οι δημόσιες αυτοπροβολές μερικών, ευτυχώς πολύ λίγων, επιστημόνων στα διάφορα τηλεοπτικό παράθυρα σε όλα οφέλη αποβλέπουν, όπως δημόσια προβολή και προσέλκυση χρημάτων για τα επιστημονικά τους προγράμματα, και όχι για το προϊόν που προβάλλουν και δηλώνουν ότι μπορούν να προσφέρουν. Ολοι αυτοί οι κύριοι που πασχίζουν να γίνουν γνωστοί διαλαλώντας την πραμάτεια τους από τις τηλεοράσεις και όχι μέσα από τα επιστημονικά περιοδικά, σίγουρα λίγα έχουν να προσφέρουν επιστημονικά στη κοινωνία. Η κοινωνία όμως, και πρώτη απ' όλους αυτή η επιστημονική, βρίσκει πάντα τρόπους να απομονώνει τέτοιες παραφωνίες και έτσι τέτοιου είδους «κοινωνικοί ευεργέτες» γρήγορα λησμονούνται.

Ας βαράμε λοιπόν τον πιανίστα που παίζει παράφωνα Μπετόβεν και όχι τη μουσική του Μπετόβεν που είναι μεγαλείο, όταν παίζεται σωστά.

Ερώτηση:

Θεωρείς ότι η εφαρμογή αυτή της μεθόδου μπορεί να συμβάλει στην πρόοδο της ανθρωπότητας ή εγκυμονεί κινδύνους, όπως υποστηρίζουν πολλοί;

Απάντηση:

Γενικά, θα ήθελα να επισημάνω ότι η ζωντανή

ύλη έχει τεράστια δύναμη, με τεράστιες δυνατότητες, τόσο σε ποσοτική βάση όσο και σε ποιοτική, και με τεράστιο αριθμό κατευθύνσεων και ποικιλία υπηρεσιών. Μια μέρα η ανθρωπότητα μπορεί να έχει ακόμη και του πουλιού το γάλα, και το εννοώ όχι μόνο με τη μεταφορική έννοια αλλά και με την πραγματική. Μέρα με τη μέρα η επιστήμη εισδύει όλο και περισσότερο στα μυστικά της και κατανοεί τους κανόνες της που τη διέπουν, επιτυγχάνοντας έτσι μεγαλύτερο έλεγχο πάνω της και επιφέροντας ολοένα και μεγαλύτερες επεμβάσεις σ' αυτή. Ο επερχόμενος αιώνας είναι αλήθεια ότι θα είναι ο αιώνας της βιοτεχνολογίας, η οποία μαζί με μιαν άλλη τεχνολογία, που επίσης αναδύεται και εξελίσσεται με μεγάλη ταχύτητα, εκείνη της πληροφορικής, θα οριοθετήσουν καινούργιους τρόπους ζωής, πρωτόγνωρους για τους ανθρώπους, που θα ζήσουν σ' αυτόν τον αιώνα. Ήδη τα πρώτα δείγματα τα βλέπουμε και τα ακούμε όλοι από την τηλεόραση και τα διαβάζουμε στον τύπο. Είναι τα πρώτα βήματα, βήματα ακόμα παιδικά, και σαν τέτοια είναι φυσικό να είναι δειλά βήματα, παραπαίοντα βήματα, ασταθή και απρόβλεπτα μερικές φορές. Είναι όντως δύσκολα βήματα και σαν τέτοια που είναι θα πρέπει να μας κάνουν ιδιαίτερα προσεκτικούς να μην πέφτουμε και χτυπάμε. Είναι βήματα όμως που δείχνουν ότι γρήγορα, στο άμεσο μέλλον, θα γίνουν τεράστια άλματα προόδου, όχι μόνο στον τομέα της Ιατρικής, που στις μέρες μας είναι περισσότερο ορατά, αλλά σχεδόν στο σύνολο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, όπως της οικονομίας, της γεωργίας, της παραγωγής αγαθών και τροφίμων και φαρμάκων, της ρύπανσης του περιβάλλοντος, της εξεύρεσης ενέργειας και σε πολλούς ακόμα τομείς, που σήμερα δεν μπορούμε καν να φανταστούμε.

Το προσεπώνυμο "Παλικαράς" στο χωρίο μας

Πάνου Ν. Αναγνώστου

Η ακόλουθη ιστορία, μου παραδόθηκε προφορικά απ' τον πατέρα μου Νικόλα. Μου τη διηγήθηκε για πρώτη φορά, όταν ήμουν πολύ μικρός. Από τότε μου την επανάλαβε αναρίθμητες φορές. Ήθελε να τον προσέχω καλά, όταν μου την διηγύόταν (άσχετα ότι την ήξερα απ' έξω πια), σαν να ήταν κάτι πολύ σημαντικό, που έπρεπε να εντυπώσω, με απόλυτη ακρίβεια στο μυαλό μου, για να διασωθεί προφανώς, μέσα στο χρόνο. Χαρακτηριστικό επίσης ότι χρησιμοποιούσε πάντα τις ίδιες λέξεις, (ποτέ μια διαφορετική συνώνυμη) και την ίδια σειρά προτάσεων. Στο τέλος, ήξερα από πριν, που θα βάλει τελεία και που θ' ανοίξει παρένθεση... Την εμπιστεύομαι σήμερα με ευλάβεια, στους θαυμάσιους "Αντίλαλους της Βρίσας". Θα ενδιαφέρει σίγουρα τους συγχωριανούς μας.

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, η λεγόμενη "Μεγάλη Λίμνη" του νησιού μας, ήταν αληθινή λίμνη. Οι όχθες της, υποχωρούσαν κάπως προς το τέλος της Ανοιξης. Περισσότερο σε χρονιές με λίγα νερά. Εκεί έβοσκαν τα

Κωνσταντίνος Αναγνωστόπουλος
«Ο Παλικαράς»
(από το αρχείο Π. Αναγνώστου)

μεγάλα κυρίως ζωντανά τους οι Αγιασώτες, του Καλοκαιριάτικους μήνες, με πράσινη βλάστηση, που δεν βρισκόταν αλλού.

Μια τέτοια "φυρονεριά", επιχείρησε να εκμεταλλευτεί κάποτε ένας Αγιασώτης, διαφορετικά: περιφράζοντας ένα κομμάτι της όχθης και καλλιεργώντας πάνω του μποστανικά. Το εγχείρημα του στέφθηκε από επιτυχία, που ξεπερνούσε κάθε προσδοκία του. Έδαφος προσχωσιγνές, σε αγρανάπαυση, ποιος να ξέρει από πόσους αιώνες, λιπασμένο άφθονα από τις κοπριές των ζώων και με την υγρασία από κάτω να "γαργολά", έκαναν το θαύμα τους. (Σίγουρα θα βιόθησαν και οι καιρικές συνθήκες της χρονιάς εκείνης). Παράχθηκαν πεπόνια και προπαντός καρπούζια, εντυπωσιακού - λένε- μεγέθους αλλά και ποιότητας!*

Ενθουσιασμένος από την επιτυχία του, ο "πρωτοπόρος" αυτός Αγιασώτης καλλιεργητής, θεώρησε καλό - κατά το πνεύμα των ιαγιάδων της εποχής προφανώς -, να κάνει "πεσκέσι" απ' τα προϊόντα του στον Μουτασερίφη, Πασά του νησιού. Διάλεξε τα δύο μεγαλύτερα καρπούζια του μποστανιού του, τα έβαλε -λένε- μέσα σε δύο "αχυροτσούβαλα", τα

* Φέτος ακούστηκε κάπι ανάλογο σε χωρίο της Μαγνησίας, που προβλήθηκε απ' όλα τα ΜΜΕ, σαν "πρωτοφανές", όπου ζυγίστηκαν καρπούζια των 80 κιλών! Σε τόπο και συνθήκες που προσομοιάζουν με εκείνες της Μ. Λίμνης. Ιδίως δε, όσον αφορά την ύπαρξη άφθονης κοπριάς αλόγων (!) που είχε ο συγκεκριμένος χώρος και που -βέβαια- δεν διαφέρει νομίζω ποιοτικά απ' εκείνη των άφθονων γαϊδαρομούλαρων των Αγιασωτών που βόσκιαν στη Μ. Λίμνη τα χρόνια εκείνα.

φόρτωσε στο μουλάρι του και τα πήγε δώρο στο “μέγα αφέντη” (θάταν καλύτερα να ξέραμε πόσες οκάδες ζύγιζε το καθένα, αντί για το είδος τσουβαλιών, στο οποίο τα έβαλαν, αλλά έτσι μας παραδόθηκε η ιστορία! Ίσως για νάχει περισσότερο ενδιαφέρον. Ίσως -απλούστερα- γιατί δεν διέθεταν πλάστιγγα να τα ζυγίσουν). Ο Πασάς εντυπωσιάστηκε από το μέγεθος των καρπουζιών, όπως ήταν φυσικό. Έδωσε ανάλογο “ρεγάλο” στον “δωρητή”, αλλά έδειξε ότι δεν πίστευε πως τέτοια μποστανικά μπορούσαν να έχουν παραχθεί στο νησί! “Μόνο ο κάμπος της Ανατολής, μπορεί, σε πολύ καλή χρονιά, να θρέψει τέτοια καρπουζιά”, έλεγε και ξανάλεγε. Κι όταν ο αφελής ραγιάς επέμενε πως εκείνος τα καλλιέργησε σε περιοχή του χωριού του, ο “μεγάλος αφέντης” ζήτησε να του δείξει την περιοχή αυτή, γιατί αλλοιώς -είπε- θα θεωρούσε ότι τον κορδίδειε!

Η συνέχεια, γνωστή σε πολλούς: Ο Μουτασερίφης βάζει χέρι (ή πόδι αν προτιμάτε), πάνω στην υπεργόνιμη αυτή γη. Χωρίς μάλιστα να παρανομήσει και πολύ. Αφού η λίμνη (με τις όχθες της φυσικά), όπως και τα δάση, οι ποταμοί, οι ακτές, ήταν καθαρά δημόσια κτήματα ανήκοντα προσωπικά στον Σουλτάνο. (Όχι “τιμάρια”, που κι’ αυτών η ιδιοκτησία ήταν του κατακτητή, αλλά αναγνωρίζονταν το προϋπάρχον δικαίωμα αυτοκαλλιέργειας έναντι ανταλλόγματος προς το Τουρκικό Δημόσιο - τη γνωστή “δεκάτη”, ήτοι ποσοστό επί όλων των παραγομένων καρπών της (σαν να τις είχαν μισθωμένες οι καλλιεργητές τους απ’ τον “ιδιοκτήτη” τους Σουλτάνο).

Έναν γιγαντόσωμο Αράπη (Αιγύπτιο), της εμπιστοσύνης του, διάλεξε για γενικό “δερβέναγα” του νέου “τσιφλικιού” του, αποσπώντας τον από την σωματοφυλακή του. Και η επιχείρηση “στήθηκε” με μηδέν κεφάλαια! Πρόβλημα εξεύρεσης εργατικών χεριών; Λυμένο με τον απλούστερο τρόπο: απαιτούσε από κάθε χωριό, από Αγιάσο μέχρι Βρίσα, να στέλνουν, για ορισμένο κάθε φορά χρόνο, ένα αριθμό εργατών ως αγγαρεία, χάριν του Πασά. Με “συμπλήρωμα” την προσωρινή “επίταξη” διερχομένων - προς ή από Μυτιλήνη - ραγιάδων των χωριών της περιοχής μας, που το πέρασμά τους, με ή χωρίς υποζύγιο,

ήταν αναγκαστικά από κει. Βασικά σκάψιμο, ξεπετράδιασμα, τσάπισμα και βοτάνισμα. Σώζονται ακόμα μισοσκεπασμένοι από θάμνους λόφοι απ’ το “ανελέητο” εκείνο ξεπετράδιασμα, στην άλλη πλευρά του δημόσιου δρόμου προς Πολιχνίτο - Βρίσα. Προφανώς κανείς ραγιάς δεν διανοούνταν να αρνηθεί τις “υπηρεσίες” αυτές. Δεν ήταν μόνο ο φόβος απ’ την αγριάδα, τις πιστόλες και τον βούρδουλα του “Αράπη”, που έκανε όλους “υπάκουους”. Βάρυνε σίγουρα και το ότι κάθε ανυπακοή προς αυτόν θεωρούνταν (αυτοδικαίως) “ανταρσία” προς την εξουσία του κατακτητή! [(Μιλάμε συχνά με περιφρόνηση για τον “ραγιοδισμό” των προπάππων μας, ξεχνώντας ποιον καταλυτικό ρόλο πάνω στη ψυχή όποιου λαού παίζει μια αδιάσπαστη δουλεία αιώνων! Έχουμε βέβαια άδικο)].

Κάτω απ’ αυτές τις συνθήκες, έπεσε κάποτε στην “παγανιά” του Αράπη της Μ. Λίμνης και ο παππούς μας Κωνσταντίνος Αναγνωστόπουλος!

Σε πρώτη φάση, δεν αρνήθηκε την αγγαρεία (σκάψιμο), που του υπέδειξε ο “δυνάστης”, παρ’ όλο που δεν ήταν καθόλου συνηθισμένος σε χειρωνακτική δουλειά. Ήταν “αστός” της εποχής, οιονεί “εφοπλιστής”, έχοντας στην εκμετάλλευσή του, πρώτα συντροφικά με τον Γ. Τακτικό κι υπερώτερα μόνος του, ένα ξυλόκτιστο εμπορικό πλοίο (Καϊκί). [Αναφέρεται και στην “Εξανάσταση των φαυλοβίων” του Ι. Παπούτσα, που ήδη τυπώνεται σε βιβλίο με πολλά σχόλια από τον Παντ. Αργύρη όπου ο Κ. Παλικαράς παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο μαζί με τον Γ. Τακτικό]. Δεν συμμετείχε στο πλήρωμα συνταξίδευση μόνο, αν είχε δικό του εμπόρευμα να διακινήσει. Άλλα ούτε στα κτήματά του εργαζόταν χειρωνακτικά. Μόνο με το χόμπι του, που ήταν το κυνήγι, όπου και διέπρεπε κατά γενική αναγνώριση. (Διηγούνται σπουδαία κατορθώματά του στο “άθλημα” αυτό. Με το παράλληλο: να εκπαιδεύει κυνηγετικά σκυλιά “φαινόμενα” - Άλλα ας μη παρεκλίνουμε απ’ τη βασική μας ιστορία).

Ήταν επίσης, όπως και ο πατέρας του Αναγνωστης, στην Εκκλησία Επίτροπος επί πολλά χρόνια και αργότερα δημογέροντας. Είναι γι’ αυτούς τους λόγους που, μετά 1-2 ώρες δουλειά στον κασμά, όπου τον υποχρέωσε ο

“Αράπης”, τα χέρια του γέμισαν επώδυνες φουσκάλες. Δεν μπορούσε να συνεχίσει!!! Σε λίγο θ' άρχιζαν να σπάζουν και οι πόνοι θα γίνονταν ακόμα πιο ανυπόφοροι. Είπε λοιπόν στο “αφεντικό”, δείχνοντας τα χέρια του, ότι είχε σοβαρό πρόβλημα! Η απάντηση ήταν μερικές γερές βουρδουλιές στα πλευρά του μαζί με χοντρές βρισιές... Καλύτερο αποτέλεσμα δεν είχε και μια δευτερη, μετά από λίγο, προσπάθειά του δυναστευομένου να εξηγήσει ότι “δεν αρνιόταν να συνεχίσει δουλεύοντας”, αλλά όμως “σε κάποια άλλη δουλειά”, εκτός κασμά. Όταν αντί την όποια κατανόηση καινούργιες βουρδουλιές άρχισαν να πέφτουν βροχή, το “θύμα” συνειδητοποιεί πως δεν έχει άλλη διέξοδο από την ενστικτώδικη “αντιβία” του κάθε σκλάβου, που φθάνει στην απελπισία! Αρπάζει το μαστίγιο απ' την άκρη και τ' αποσπά απ' τα χέρια του Αράπη με μια βίαιη κίνηση. Πιάνονται στα χέρια, παλεύουν και χτυπιούνται σύγχρονα κάτω από τα βλέμματα των άλλων “επίτακτων” ραγιάδων. (Πόσο βάσταξε το όγριο αυτό πάλεμα κι' από πόσες φάσεις πέρασε, δεν το αναφέρει το χρονικό). Πάντως τελειώνει με νίκη του εξεγερμένου: η πλάτη του Αράπη “έφαγε χώμα”.

Τα “παρακάτω” όμως ήταν εξίσου δύσκολα! Μπορούσε βέβαια ο νικητής, καθώς είχε την πλεονεκτική θέση του “αποπάνω”, να πεταχτεί σβέλτα και να το “σκάσει”. Όμως ο Αράπης θα προλάβαινε, πιθανότατα, να τον πυροβολήσει με τις πιστόλες του, πριν εκείνος χωθεί στο κοντινό δάσος... Με απόφασή του, της τελευταίας στιγμής, ο νικητής αφαιρεί τις πιστόλες απ' τη ζώνη του ηττημένου, (πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο, αφού βρισκόταν “αγκαλιά” με τον αντίπαλό του) κι' απομακρύνεται, χωρίς βιασύνες τώρα, αφού ο Αράπης δεν τολμά να τον κυνηγήσει, περιορίζόμενος σε βρισές κι' απειλές.

Ακολουθεί φυγή του προγόνου μας στο Πλωμάρι, όπου είχε πολλούς φίλους, λόγω των σχέσεών του με το ναυτικό κόσμο του πολύ - πολύ σημαντικού τότε λιμανιού του. Στο χωριό μας δεν θα πήγαινε βέβαια, για απροσδιόριστο χρόνο. Μέχρι ίσως να ξεχνιόταν η ιστορία αυτή και σταματούσε το ενδιαφέρον της αστυνομίας να τον συλλάβει. Χώρια που, ο δικός μας, έτρεφε

την ελπίδα ότι ο Αράπης μπορεί και να απόκρυψε το συμβάν απ' τις αρχές, μια και δεν ήταν προς τιμή του η ήττα του από έναν άσπλο ραγιά. Μάταιες ελπίδες! Ο “Αράπης”, κατά την κρίση πολλών, ήταν πράγματι πολύ πιθανόν (άλλοι το θεωρούσαν σίγουρο) να “έπνιγε” το επεισόδιο! Άλλα μόνο, αν δεν είχε χάσει τα όπλα του! Απώλεια, που έπρεπε βέβαια να αιτιολογήσει στους προϊσταμένους του! Κατάγγειλε λοιπόν τα γεγονότα. Άλλα το χειρότερο: τα δραματοποίησε κατά πολύ, μιλώντας για εξέγερση περισσότερων, που επιχείρησαν να τον σκοτώσουν!...

Οι αρμόδιες Τουρκικές αρχές κατάλαβαν γρήγορα ότι θα ήταν πολύ δύσκολο, ως αδύνατο, να βρουν και να συλλάβουν ένα τόσο “επικίνδυνο κακοποιό” και μάλιστα “οπλισμένο”. Χώρια που θα μπορούσε να μπει σ' ένα καϊκι και να φύγει εκτός νησιού. Κατέφυγαν λοιπόν στα “παραδοσιακά” τους “μεγάλα μέσα”: “Τελεσίγραφο” προς τους προκρίτους του χωριού να τον βρουν και να τον παραδώσουν σε “τόσες” μέρες. Άλλοι ως θα συλληφθούν οι ίδιοι (πρόκριτοι) και τα μέλη της οικογένειας του καταζητούμενου!

Στον “δράστη” δεν μένει τότε άλλη διέξοδος απ' την “αυτόβουλη” παράδοση, με όσα αυτή δεινά συνεπαγόταν: Μια πρώτη γερή περιποίηση απ' τους “Ζαπτιέδες” του Σταθμού παράδοσης του -προσωρινή “φύλαξη” στο μπουντρούμι του σταθμού, μέχρι να λάβουν οδηγίες μεταγωγής- σιδεροδέσμια μεταφορά στο Κέντρο - Προφυλάκιση σε αλυσοδεμένη απομόνωση, για απροσδιόριστο δε (πάντως μεγάλο) χρονικό διάστημα. Με κατάληξη ένα δικαστήριο, μπροστά στο οποίο ούτε τη ψυχική δύναμη θα είχε πια, για μια υπεράσπιση της προκοπής ούτε τα μέσα - Και μετά, η “Ζωή εν τάφῳ”, ισοβίως ίσως!!

Έτσι σκέφθηκε μια “άλλη λύση”. Πρωτότυπη μεν και ριψοκίνδυνη, που όμως άφηνε κάποιες ρωγμές ελπίδας: αν έπαιζε βέβαια πολύ καλά το ρόλο που σχεδίασε, έχοντας σύγχρονα και τη θεά Τύχη μαζί του!

Ξεκίνησε πεζός απ' το Πλωμάρι, όπου είχε τους φίλους που του έδιναν άσυλο. Περπατώντας έξω από χωριά, δρόμους και μονοπάτια, έφθασε πρώτα στις παρυφές της Μ. Λίμνης,

πολύ κοντά στο σημείο όπου το επεισόδιο με τον κεχαγιά του Πασά, άφησε τα πιστόλια σ' ένα πρίνο και συνέχισε μέχρι τη Μυτιλήνη.

Εκεί φρόντισε πρώτα να μάθει την ημέρα που ο Μουτασερίφης δεχόταν, όσους υπηκόους είχαν κάτι σημαντικό να του πουν (Συνήθως παράπονα για αυθαιρεσίες της Διοίκησης, Ζαππιέδων, ή Φοροεισπρακτόρων). Αφού έκανε λουτρό, ξυρίστηκε κι έβαλε καινούργια καθαρά ρούχα, πήγε έγκαιρα κι έπιασε σειρά στην "αίθουσα αναμονής" του Πασά.

Ως λόγο της επίσκεψής του έδωσε στον αρμόδιο γραμματέα του Μουτασερίφη: "Θέμα προσωπικό"! Όταν ήλθε η σειρά του και τον ανήγγειλαν στον "Αρχοντα" εκείνος θυμήθηκε ότι ένας Αναγνωστόπουλος ήταν καταζητούμενος για πολύ βαρειά οδικήματα. Ζήτησε, λοιπόν, να τον ρωτήσουν από πού κατάγεται. Όταν του είπαν "από τη Βρίσα", έδειξε πολύ νευρικότητα. Εδωσε αμέσως εντολή να τον ψάξουν για όπλα, να του βάλουν μετά "κελεπτέρεδες" και να τον στείλουν κατευθείαν στη φυλακή!

Πριν ολοκληρωθούν όμως τα διαταχθέντα, άλλαξε γνώμη και ζήτησε να τον δει πρώτα, συνοδευόμενο όμως από δύο ζαππιέδες! (Ίσως σ' αυτό έπαιξαν ρόλο και οι έντονες διαμαρτυρίες του παππού μας, που ακουγόταν απ' έξω).

Όταν τον είδε ο Τούρκος Διοικητής, έδειξε να κλονίζεται: Ο άνθρωπος που είχε μπροστά του δεν είχε τίποτε που να προδίδει σκληροτράχηλο "αντάρτη". Ευτραφής κι ευθυτενής, με καθόλου άγριο ή απλώς τυρανισμένο από τη βιοπάλη πρόσωπο ξωμάχου!... Ρώτησε τον ίδιο πια αν έχει σχέση συγγένειας ή απλής συνωνυμίας ίσως με τον καταζητούμενο Κ.Α. από τη Βρίσα για τα γεγονότα της Μ. Λίμνης. Ο δικός μας απάντησε ότι είναι ο ίδιος, αλλά ότι πρέπει, πριν σχηματίσει γνώμη, να τον ακούσει. (Πρόσθετη έκπληξη του Μουτασερίφη απ' τον καλλιεργημένο τρόπο ομιλίας του!).

Παρά ταύτα, αφού είχε τώρα την κατ' αρχή "ομολογία του", ότι είναι πράγματι ο καταζητούμενος, θέλησε, πριν ακούσει τις όποιες δικαιολογίες του, να του απαγγείλει, με την πρέπουσα για την περίπτωση αυστηρότητα, το κατηγορητήριό

του: - "Αυτά που έκανες συνιστούν ανταρσία κατά του Σουλτάνου! Ανυπακοή και Άρνηση υπηρεσίας! Αντίσταση κατά της Αρχής! Σε συνεργασία με άλλους (=συμμορία), επιτεθήκατε και κακοποιήσατε κρατικό όργανο! Στη συνέχεια, πήρατε οπλισμένοι τα βουνά, αποφασισμένοι σίγουρα να κάνετε "αντάρτικο" κατά της Αυτοκρατορίας! Αυτά είναι βαρύτατα "Κρατικά" εγκλήματα, που τιμωρούνται με θάνατο ή με ισόβια κάτεργα! Πώς τόλμησες, ύστερα από αυτά, να εμφανισθείς μπροστά μου;! Θα σε στείλω κατ' ευθείαν στο μπουντρούμι! Σε τέτοιου είδους εγκλήματα δεν χωρούν "εξήγησεις" και συγγνώμες. Ούτε έλεος! Κι αδελφός μου να ήσουν δεν θα μπορούσα να δείξω επιείκια.

Ακολούθησαν οι απαντήσεις - εξηγήσεις του κατηγορούμενου, τις οποίες (ευτυχώς) δέχθηκε τελικά να ακούσει ο Πασάς, αφού και ο ίδιος θα είχε ήδη σίγουρα πολλές αμφιβολίες πάνω στο κατηγορητήριο της Αστυνομίας του, που μόλις είχε "απαγγείλει".

- Δεν θα τολμούσα να εμφανισθώ μπροστά σας εξοχώτατε, αν είχα πράγματι κάνει τα βαρειά εγκλήματα, που αναφέρατε. Τον Κεχαγιά σας τον χτύπησα κάτω απ' αυτές κι' αυτές τις συνθήκες! Γιατί βρέθηκα σε απόγνωση. Ενέργησα μόνος. Απόδειξη ότι κανένας άλλος δεν καταγγέλλεται, ονομαστικά, ως συνεργός μου ούτε διώκεται. Τα πιστόλια τα πήρα για προστασία μου και μόνο. (Μη με πυροβολήσει από πίσω, τη στιγμή που απομακρυνόμουνα). Απόδειξη ότι τα πέταξα, μόλις βρέθηκα σε απόσταση ασφαλείας.

- Λόγω τιμής ότι ήσουν μόνος στο πάλεμα με τον Αράπη;

- Λόγω τιμής!

- Μπορείς να υποδείξεις το μέρος, που λες ότι πέταξες τα πιστόλια; - Ναι, αν πάω επί τόπου - Γιατί αφού λες ότι ήσουν δικαιολογημένος, δεν παραδόθηκες σ' ένα Αστυνομικό Σταθμό για να κριθείς απ' τη Δικαιοσύνη; αλλά φυγοδικούσες τόσο καιρό; - Είπε τις συνέπειες που θα είχε, αν παραδινόταν στους ζαππιέδες. - Σε μένα πώς τόλμησες και ήρθες; - Είχα ακούσει ότι είσαι "Δίκαιος Άνδρας"...

Στα Τούρκικα αυτή τη φράση, (που ήταν πολύ τιμητική για ένα Τούρκο τίτλουχο).

Την επομένη πηγαίνει με συνοδεία στον τόπο που είχε τοποθετήσει τα πιστόλια. Την μεθεπομένη ξανασυναντάται με τον Μουτασερίφη, του οποίου το ύφος είναι τώρα, εντελώς άλλο. Γλυκομιλήματα, κεράσματα κ.λ. ρωτήματα για τις δουλειές του, την οικογένειά του κ.λ.π.

Τον "τρώει" όμως επίμονα μια ακόμα απορία: πώς τα κατάφερε μόνος του να νικήσει τον "Αράπη"; Τι "κόλπο" χρησιμοποίησε, αφού πιο "δυνατός" δεν μπορεί να ήταν, κατά την κρίση του. (Η απάντηση του δικού μας, εδώ, χρειαζόταν διπλωματία).

- Όχι, σίγουρα δεν είμαι πιο δυνατός απ' τον "Αράπη". Ούτε νομίζω και κανένας άλλος ραγιάς πάνω στο νησί!... Αν τον νίκησα, ήταν γιατί είχα μαζί μου... "το δίκιο!". - Εμείς οι ραγιάδες πιστεύουμε πως όταν "έχεις το δίκιο μαζί σου", η δύναμή σου διπλασιάζεται!...

Ο Πασάς δεν κρύβει την ικανοποίησή του απ' την απάντηση αυτή! Αφού και τη φήμη της δύναμης του "Αράπη" του, στην οποία πίστευε (αλλά περισσότερο ήθελε να την πιστεύουν οι ραγιάδες), δεν αμφισβητούσε και εξήγηση για το πώς νικήθηκε έδινε!

- Μπράβο, του λέει τότε ο Πασάς! Έτσι είναι! Είσαι αληθινός "Παλικαράς"! Πήγαινε στο καλό και νάσαι πάντα έτσι, τίμιος και γεναίος!

Συγχρόνως δίνει εντολή στο γραμματέα του να ετοιμάσει ένα έγγραφο, το οποίο έλεγε (περίπου) τα εξής: "Στον φέροντα Κ.Α. ο Πασάς Μυτιλήνης απονέμει τον τίτλο του "Παλικαρά". Δίνω εντολή προς όλες τις Αρχές να μην τον ενοχλήσουν, διότι είναι υπό την προστασία μου. Οι Τούρκοι σέβονται τους γεναίους, έστω κι' αν είναι γκιαούρηδες!"

Έγινε φυσικά μεγάλος ντόρος στο χωριό, όταν τον είδαν ξαφνικά εντελώς ελεύθερο. Κι' ακόμα περισσότερο, όταν έμαθαν τις λεπτομέρειες της περιπέτειάς του και τον τιμητικό τίτλο που τούδωσε (και γραπτώς) ο Μουτασερίφης. Στήθηκε μεγάλο γενικό γλέντι, που βάσταξε δύο μέρες! Θεωρήθηκε ότι η τιμή που του έγινε, αντανακλούσε και στο χωριό ολόκληρο!

Ο "Τίτλος" αυτός του παππού μας, έγινε αμέσως προσωνύμιο τόσο κυρίαρχο, που έσβυσε το πραγματικό του επώνυμο, που έμεινε μόνο στα Δημοτολόγια! Ακόμα και οι 5 αδελφές του "το κόλλησαν"! Πρόγμα που συνέχιζεται, μέχρι και της τρίτης γενεάς των απογόνων τους. (Για τυχόν και παρακάτω, το μέλλον θα το δείξει).

Ο όρος "Παλικαράς" κατά την εποχή εκείνη, είχε αποκλειστικά τη σημερινή έννοια του όρου "Παλικάρι", συνώνυμό του: ανδρείος στη ψυχή, λεβέντης! Η σημερινή λέξη παλικάρι, ήταν άγνωστη στο τότε λεξιλόγιο. Παλικαράδες αποκαλούσαν τους άντρες τους οι καπεταναίοι του 21. Κυρίως δε, όταν ήθελαν να καυχηθούν γι' αυτούς ή να τους τονώσουν το ηθικό. Είναι οι λογοτέχνες και οι ποιητές μας, που στις αρχές του αιώνα μας άρχισαν να χρησιμοποιούν στα λογοτεχνήματά τους τη λέξη "παλικάρι" (στη θέση του "παλικαράς"), καθώς τη βρήκαν πιο εύηχη. Ριμάριζε δε και καλύτερα στα ποιήματά τους και στα λαϊκά τραγούδια. Φυσικά με τον καιρό η νέα αυτή λέξη "παλικάρι" πέρασε και στον λαό, (από τη 2η δεκαετία του αιώνα μας περίπου), εκτοπίζοντας το "παλικαράς" και στον προφορικό λόγο. Επίσημα το "παλικαράς" κρατά ακόμα την αρχική του έννοια. Και στα πιο πρόσφατα λεξικά της Ελληνικής γλώσσας, (στον "Φυτράκη" π.χ.) διαβάζουμε: παλικαράς = άνδρας γενναίος (αντίθετο: κιοτής). Παράλληλα όμως, η ίδια λέξη απέκτησε και μια δεύτερη (ειρωνική) έννοια, που είναι (κατά "Φυτράκη" πάντα): "άντρας, που παριστάνει τον ζόρικο, νταής".

Είναι αλήθεια, (τουλάχιστον για τα μέρη μας), ότι η 2η (ειρωνική) έννοια του "παλικαράς" επικράτησε της 1ης. Έτσι οι σύγχρονοί μας αντιμετωπίζουν το "παρατσούκλι" της ευρύτερης οικογένειάς μας σαν "απαξιωτικό", αισθανόμενοι κάποια αμηχανία, όταν το λένε μπροστά μας, νομίζοντας ότι μας προσβάλλουν!

Κανέναν δεν αδικούμε. Ποιος απ' τους σύγχρονούς μας γνωρίζει π.χ. το πώς προσκτήθηκε στην οικογένειά μας το προσεπώνυμο αυτό; Και τι εσήμαινε ο σχετικός "τίτλος" την εποχή που δόθηκε;

Ως πρόσθετη πιστοποίηση της ακριβούς (άκρως τιμητικής) έννοιας του προσεπώνυμου

“Παλικαράς”, (τότε που απονεμήθηκε στον πρόγονό μας αλλά και πολύ - πολύ αργότερα), παρα-

θέτω φωτοτυπία δημοσιεύματος του 1897, που δεν χρειάζεται κανένα σχόλιο.

‘Αγαπητέ καί περιπόθητέ μοι Μίτσα, χαῖρε,

τέ γραφεις διά τὸν ἀποπλουν τοῦ Τορπὶλ. Στόλου ὑπό τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον.
Τοῦ: Κατά τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλόπαιδος ἥμην παρὼν. Ήτο 9 ὥρα τῆς νυκτός, δὲ
μπεφασίσθη νά ἀναχωρήσῃ καὶ ἴδιος ὁ κόσμος περικυκλοῦ τὰ ἀνάκτορα φωνάζων,
ζῆτω ὁ παληκαρᾶς μας Γεώργιος, ζῆτω τὸ λεοντάρι μας. Ἐπειτα ἔξερχεται εἰς τὰς θύρας,
οὗποι εναγκαλίζεται καὶ φιλεῖ τὴν μπτέρα τοῦ Ὀλγαν καὶ ἀποχαιρετῶν αὐτὴν ἀνέρχεται
καὶ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ κόσμου καταβιβάζεται εἰς τὴν λέμβον ποὺ τὸν ἐπερίμενε. Τότε
ἀκούεις τὸν κόσμον καὶ ἐφώναζε, ἂν δέν μᾶς φέρος τὴν Κρήτην νά μην ἔλθης, ζῆτω ὁ
Γεώργιος μας, ζῆτω ο παληκαρᾶς μας. Μετ’ ὀλίγου ὁ πρίγκηψ πηδήσας ἐντὸς τῆς λέμβου
ισταται ὄρθιος, καμνετ τρεῖς φοράς τὸν Σταυρὸν του καὶ ἀποχαιρετᾷ τὸν κόσμον. Τό πην
οὐ δέ τότε τὸν πληθύσους βγάζουν (sic) τὰ περίστροφα καὶ ακουετις χιλιάδας πυροβολισμῶν
εἰς τὸν ἀέρα ἐνῷ ὁ Γεώργιος ἀπήρχετο, ὅταν δέ ἔφθασαν εἰς τὸ Βασιλίαν (sic) ἀπιένται . . .

Το άνω απόσπασμα είναι από το εξής
πρόσφατο βιβλίο:

ΣΤΡΑΤΗ Ι. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ
Ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και ο αντίκτυπος στη Λέσβο

Η φοβερή ιστορία ενός προγόνου μου
του Βασιλη Ψαριανού

Ήταν στα χρόνια που ακολούθησαν τη γερμανική κατοχή. Πήγαινα ακόμα στο Δημοτικό σχολείο. Άμα δεν είχαμε σχολείο βόσκιζα τις προβατίνες στην Αστβουτάρα. Λίγο πιο πάνω είχαμε ένα σωθύρι, Ορνοί το λέγαμε, γιατί είχε μέσα μερικές συκιές κι ένα Ορνό. Από ‘κει κόβαμε τους ορνούς, τους περνάγαμε στο βούρλο κι ορμαθιασμένους τους πετάγαμε πάνω στις συκιές να “δέσουν” τα σύκα. Μέσα στο χωράφι μας είχε και δυο χαβούζες μισοχαλασμένες κι ένα “ταγάρι”*¹ όπου έτρεχε νερό χειμώνα, καλοκαίρι. Η μητέρα μου μας ἐλεγε πως, στα παλιά τα χρόνια, με το νερό που μαζεύονταν στις δυο χαβούζες πότιζαν ολόκληρο περιβόλι. Στα δικά μας όμως τα χρόνια, το νερό του ταγαριού ήταν μόνο για να πίνουν τα ζωντανά που κλείναμε στο σωθύρι.

Εκεί λοιπόν, αφήναμε κάθε πρωί τις προβατίνες και τις παίρναμε ώρα σπερνού. Τις σκόλες που ήμουν αργόσχολος, ἐπεφτε σε μένα ο κλήρος

να βοσκίζω τα ζώα. Κι αφού ήμουν διαθέσιμος όλη τη μέρα, αναλάμβανα να βγάλω τις προβατίνες έξω από το σωθύρι στο ελεύθερο βοσκοτόπι, που το λέγαμε Αστβουτάρα, γιατί ήταν γεμάτο με αστβές. Ανάμεσα στις αστβές φύτρωνε το χειμώνα όφθονο σνόπουρο, που ήταν καλή βοσκή για τις προβατίνες.

Έβαζα λοιπόν σ’ ένα τρουβά το ψώμισμά μου και λαλιούσα τις προβατίνες στην Αστβουτάρα. Πολλές φορές έχωνα στον κόρφο μου και κάποιο βιβλίο κι όταν ἐφτανα στο βοσκότοπο, ἀφηνα τα ζωντανά να βοσκίζουν και ‘γω ἐβρισκα ένα απάνεμο και ‘λιακό μέρος και κει χωμένος στο γιατάκι μου χανόμουν στις σελίδες του βιβλίου μου και μεταμορφωνόμουν, ανάλογα με το περιεχόμενό του, πότε σε τρομερό λήσταρχο ή πειρατή και πότε σε δαιμόνιο αστυνομικό, διώκτη του εγκλήματος.

Το πώς ἐπεφταν στα χέρια μου τέτοια βιβλία είναι μια άλλη ιστορία. Εκείνη την εποχή τα βιβλία ήταν σπάνια στο χωριό και τα λίγα που υπήρχαν από την προπολεμική εποχή, όταν

*1 ταγάρι: γούρνα όπου μαζεύεται το νερό της πηγής

ήρθε η Κατοχή τα 'σκίσαν φύλλο-φύλλο οι άντρες που κάπνιζαν καπνό χαρμάνι και τα 'καναν τσιγαρόχαρτα. Έτσι έμειναν μόνο τα κοτσάνια από τα βιβλία. Που και που είχε σωθεί και κάποιο ολάκερο, ξεχασμένο σε κανένα ντουλάπι ή ράφι.

'Όταν λοιπόν πήγαινα σε κάποιο σπίτι για θελήματα της μάνας μου, άλλοτε να γυρέψω δανεικό το μύλο του καφέ κι άλλοτε το ψιλό το κόσκινο της γειτονισσας, είχα τα μάτια μου ανοιχτά μήπως δω κανένα βιβλίο. Κι όταν έβλεπα κάτι να μοιάζει με βιβλίο έβαζα τη μάνα μου να το γυρέψει - γιατί εγώ ντρεπόμουν - και δεν ησύχαζα ώσπου να μου το φέρει.

'Έτσι "ξετρύπωσα" διάφορα βιβλία από το "Λήσταρχο Ντελή" ώς την "Ωραία του Πέραν" και την ... "Αμαρτωλών Σωτηρία"!

Εκεί στην Αστβουτάρα με βρήκε μια μέρα χωμένο σ' ένα πυκνό κότσανα να διαβάζω ένα βιβλίο ο γέρο-Κοντογιώργης, πιο πολύ γνωστός στο χωριό σαν Μπουλαμάκας - θεός σχωρέστον, πέθανε άτεκνος κι έσβυσε πια το όνομά του. Είχε εκεί δίπλα ένα χωράφι με δυο-τρεις ελιές κι έσερνε μαζί του και δυο προβατίνες που τις άφηνε να βοσκίζουν στην Αστβουτάρα. Κείνη τη μέρα φύσαγε ένα δεροβόρι κι έψαχνε κι αυτός να βρει απάγκιο να κουρνιάσει. Ήρθε και κάθισε δίπλα μου στον κότσανα. "Τι διαβάζεις;" Με ρώτησε. "Παλιές ιστορίες" του απάντησα. Ήξερε ο γέρο-Μπουλαμάκας το πάθος μου για τα βιβλία με παλιές ιστορίες, γιατί τα

σπίτια μας ήταν μια γειτονιά. "Ξέρεις", με ρώτησε κάποια στιγμή, "την ιστορία του προ-προπάππου σου του Τσανακά;" "Όχι", του απάντησα, ούτε ακουστά δεν έχω αυτό το όνομα. "Τσανακάς ήταν ο προ-προπάππος σου, αλλά το όνομα του χάθηκε, γιατί η προγιαγιά σου, οπως και η γιαγιά σου, ήταν μοναχοπαίδια.

Ο Τσανακάς λοιπόν ήταν ένας άντρακλας θεριακωμένος! Δύο μέτρα μποϊ και γεροδεμένος. Αυτός ξάνοιξε με τον κασμά τον τόπο που είναι τώρα το σωθύρι σας και το 'κανε χωράφι. Ξερίζωσε τα ρουπάκια, έσπασε τα ράχτα, έχτισε σέτια, καθάρισε τη λογκαδιά από τα ρουμάνια και τις λυγαριές. Αυτός βρήκε τη φλέβα του νερού βαθιά μέσα στο λαγκάδι και με τα τούγκια κατέβασε το νερό στο "ταγάρι". Κι από κει το νερό, αφού γέμιζε την πρώτη χαβούζα έφτανε ως την κάτω σκάλα, όπου ήταν η δεύτερη χαβούζα.

Ποζάροντας στη γειτονιά πριν από χρόνια
Επάνω: Θέμις Μανώλα, Καλλιόπη Λαμπρινού,
Βασιλεία Κυριακίδη, Μηλιά Λαμπρινίδη
Κάτω: Ρηνιώ Χαραλαμπίδη, Μαρία Βάσσου

Έκοβε μπουζκιμπι*² πράμα. Κάθε φορά φόρτωνε στο γάϊδαρο δυο κοφίνια γεμάτα με μπαχτσιαβανκά και τα πάγαινε στο χωριό. Ήταν τότε Τούρκοι στο χωριό μας. Ένας τούρκος μουζουβίρης*³, κλέφτης κι άρπαγας, που κάθονταν όλη μέρα στο τσιαρσί και ρούφαγε το ναργκιλέ του,

*2 μπουζκιμπι: δροσερό, εκλεκτό (τουρκ. *buz gibi*)

*3 μουζουβίρης: μουζουβίρης: δόλιος (τουρκ. *muzzewir*)

έβλεπε τον Τσανακά που πηγαινοερχόταν κάθε μέρα με τα κοφίνια γεμάτα τον παρακολούθησε κι έμαθε για το περιβόλι που είχε εδώ πάνω.

Μαθημένος να ζει από το ξένο βίος, μια και δυο, φορτώνει κι αυτός τα κοφίνια στο γάϊδαρό του κι έρχεται νύχτα στο περιβόλι του προ-προπάππου σου και τα γεμίζει ως επάνω μ' όλα τα καλά που είχε ο μπαχτσές.

Έρχεται το πρωί ο Τσανακάς, τί να δει!

Αλλού κομμένα, αλλού τσαλαπατημένα και τ' αυλάκια γεμάτα από ανθρώπινες πατημασιές. Αμέσως το μυαλό του πήγε στον Τούρκο. Ύστερα από δυο-τρεις μέρες πάλι τα ίδια! Όσπου μια νύχτα παραφύλαξε και τον έπιασε τον κλέφτη "στα πράσα".

- "Νισάφ^{*4} αγά μου", του λέει ο Τσανακάς, "απ' αυτό το περιβόλι περιμένω να ζήσω τη φαμίλια μου". "Γιατί τζάνουμ το κάνεις αυτό;"

- "Φεύγα από μπροστά μου", του απαντά ο Τούρκος, "να μη χάσεις και το κεφάλι σου. Αφέντης σου είμαι κι ό,τι θέλω το παίρνω".

Τι να κάνει ο Τσανακάς κράτησε το θυμό του, κι άφησε τον Τούρκο να φορτώσει τα κοφίνια γεμάτα με μπαχτσιαβανκά και να φύγει.

Κι αφού έτρωγε δυο ο Τούρκος και μια αυτός από το περιβόλι του, είδε κι απόειδε σηκώνεται και πάει στον καδή, τον τούρκο δικαστή, που δίκαζε στο διπλανό χωριό. Το και το, καδή μου, του λέει ο Τσανακάς, ο τούρκος με αδικεί, τρώει από το δικό μου ιδρώτα.

"Εννοια σου", του απαντά ο καδής, "και θα τον κανονίσω εγώ".

Φαίνεται πως τον κάλεσε ο καδής τον κλέφτη και τον συμβούλεψε να μην πειράζει τα πράγματα των χριστιανών, γιατί στο χωριό ζούσαν αγάπημένα τούρκοι και ρωμιοί, αλλά ο τούρκος αγύριστο κεφάλι, είχε γλυκαθεί στα χαζίρκα^{*5}!

Ύστερα από λίγο ξανάρχισε τα ίδια.

Ξαναπηγαίνει ο Τσανακάς στον καδή και πέφτει στα πόδια του. "Έλεος, καδή μου ούτε ο Άλλαχ ούτε ο Θιός το θέλει, εγώ να σπέρνω κι άλλος να θερίζει".

Σκέφτηκε για λίγο ο καδής κι ύστερα κάνει νόημα στον προ-προπάππο σου να έρθει κοντά του.

"Δε μου λες, τον καταφέρνεις"; τον ρωτά με σιγανή φωνή. Απόμεινε σαστισμένος κι άφωνος να τον κοιτάζει ο Τσανακάς. "Τον καταφέρνεις;" ξαναρωτά ο καδής και κατεβάζει πλαγιαστή και τεντωμένη την παλάμη του χεριού του σαν μπαλτά. "Τον καταφέρνω καδή μου" μουρμούρισε ο Τσανακάς, "αλλά..."

"Μη φοβάσαι", του απαντά ο τούρκος δικαστής, "άμα τον καταφέρνεις, κάντο, αλλιώς δε γλυτώνεις απ' αυτόν τον ναμουσούζ^{*6}!"

Αφού έτσι τον ορμήνεψε ο καδής, έτσι έκανε ο προ-προπάππος σου ο Τσανακάς. Όταν ξανάρθε ο Τούρκος να κλέψει στο περιβόλι του, τον θιμέρεψε^{*7} εκεί, ανοίγοντας του το καύκαλο με το φυτάρι. Και τον παράχωσε εκεί μέσα στο χωράφι σας και κανείς δεν έμαθε τίποτα. Αυτού θα βρίσκεται αικόμα θαμένος ο Τούρκος κάτω από καμιά λυγαριά.

"Να ξερς, λοιπόν, αυτός ήταν ο προ-προπάππος σου ο Τσανακάς"!

Έτσι τελείωσε τη φοβερή ιστορία του προγόνου μου ο γέρο-Μπουλαμάκας και σηκώθηκε να συμμαζέψει τις προβατίνες του, που είχαν βάλει πλώρη για τα σπαρμένα.

Και 'γω από τότε, όσες φορές πήγαινα σε κείνο το σωθύρι μας κι αντίκρυζα τις χαβούζες και τα σέτια που είχε χτίσει ο προ-προπάππος μου, ένιωθα το μαλλί της κεφαλής μου να αναφουρκιάζεται, σα να έβλεπα όρθιο τον τουρκοφάγο πρόγονό μου πάνω στο σέτι, ίδιο με τον Οδυσσέα Ανδρούτσο στο χάνι της Γραβιάς, να φωνάζει:

"Πίσω Τουρκαλάδες και σας έφαγα"!

*4 νισάφ: έλεος (τουρκ. insaf)

*5 χαζίρκα: έτοιμα (τουρκ. Hazır)

*6 ναμουσούζ: παλιάνθρωπος (τουρκ. namussuz)

*7 θιμερεύω: σκοτώνω

Τα καπνά

της Βαρβάρας Σκιά

Κάποτε: έβαζαν καπνά στο χωριό και δούλευε πολύς κόσμος σ' αυτά. Έβαζαν τα μεγάλα αφεντικά, που έπαιρναν πολλούς εργάτες κι έργατριες και σχημάτιζαν ταϊφά. Έβαζαν και οι φαμίλιτες νοικοκυράιοι, που τα δούλευαν με τα παιδιά τους ή, το πολύ, να έπαιρναν ένα- δυο γυναίκες εργάτριες, αν δεν τα έβγαζαν πέρα. Πολλή φασαρία εκείνη τα καπνά. Ένα χωριό από την αυγή στο πόδι. Από τι καιρό να σπείρουν τις πρασιές, να τις πετίζουν, να τις σκεπάζουν με ψάθες το βράδυ μην τις κάψει το κιράνι καί, όταν ήταν έτοιμες για φύτεμα, έπρεπε να πάει ένας καμιά ώρα πιο μπριστά να τις ποτίσει για να βγαίνει το

φυντάνι, που το τοποθετούσαν με προσοχή μέσα σε κάσες, και το σκεπάζαν. Έπειτα έπρεπε να φορτώσουν του κόσμου τα τσουμπλέκια, φυτεφτήρια, τσάπες, βαρέλια για το νερό, που το κουβαλούσαν από το πιο κοντινό πηγάδι για να ποτίζουν τα φυντάνια που φυτεύαν, έναν κάδο με σχοινί, ένα μεγάλο χωνί, σουλαστήρια, νερό πόσιμο, φορητό. Εκεί ταίριαζε το "φόρτωνα ένα γάιδαρο αρέτις τσι μπουρέτις".

Όταν μεγάλωναν λίγο, τα τσαπίζαν και, περιμένοντας να αρχίσει το κόψιμο των φύλλων, ετοίμαζαν το τσαρδάκι, που ήταν σαν ένα δωμάτιο φτιαγμένο με ψάθες από ασπαρτίες και έρριχναν χάμω και λήγα τσουπιά από το λιοτρίβι, για να μην κάθονται πάνω στα χώματα. Εκεί πηγαίναν τα κοφίνια, γεμάτα με τα φύλλα του καπνού, που τα

1930. Μαθητευόμενες στις ραπτομηχανές ΣΙΓΓΕΡ.

Στην Α σειρά διακρίνονται: Μηλιά Λαμπρινίδη, Θέμις Μανώλα, Καραϊσκου Μυρσ., Γραμματική Βάσσου.

Στην Β σειρά: Ειρήνη Ζαχαριάδου, Αγάπη Καλδή, Μαρία Κώστα, Μαρία Μαργαρίτου.

Γ & Δ σειρά: Καλλιόπη Λαμπρινού, Κατίνα Καραθοδωρή, Αννα Πιρπερή, Κατίνα Μυρμήγκου, Παναγιώτα Γαιννέη, Μαρ. Αξιωτάκη, Μαρία Καραϊσκου, Αθανασία Ταξείδη, Μαρία Βάσσου, Κλεονίκη Βόμβα.

περνούσαν στις βελόνες και τις ξεπερνούσαν σε βέργες από καλάμι και προς το βράδυ τις κρέμαζαν στον κρεμανταλά να ξεραθούν. Ο κρεμανταλάς ήταν σα διάδρομος, που τον σχημάτιζαν ξύλα μπηγμένα στο έδαφος, στο ίδιο ύψος όλα, που επάνω τους είχαν καρφώσει ένα χοντρό σύρμα από τη μια άκρη ως την άλλη και εκεί, πάνω σ' αυτά τα σύρματα, στήριζαν τις βέργες. Ας σημειωθεί ότι όλη η προετοιμασία του καπνού, που άρχιζε από τις πρασιές και τελείωνε με το κρέμασμα, με την αποξήρανση, γινόταν έξω από το χωριό, στα κτήματα. Εκεί στήναν και τα τσαρτάκια.

Πολλή δουλειά τότε τα καπνά. Τώρα γίνονται όλα με μηχανές. Τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του καπνού ήταν, που σηκώνονταν νύχτα να πάνε, να μη μαραθεί το φύλλο στη ζέστη. Μάλιστα, όταν δεν είχε καθόλου φεγγάρι, ανάβαν φανάρια. Η τέχνη με την οποία έκοβαν το φύλλο και το κρατούσαν στα χέρια σαν ακορντεόν και το λέγανε τάπτα κι εκείνη η κόλλα, που ήταν σκέτο φαρμάκι και κολλούσε στα ρούχα τους, στις πταλιόκαλτσες που φορούσαν και στα χέρια τους, που τα έτριβαν με χώμα, πριν να φάνε.

Χαρακτηριστικό των εργατών η φτώχεια τους, η κακοφαγία, οι ατέλειωτες ώρες δουλειάς, δώδεκα με δεκατέσσερις, και η πληρωμή τους η τιπποτένια. Δύσκολη ζωή. Το μόνο καλό ήταν τα νειάτα που είχαν και πότε με κανένα τραγούδι,

πότε με κανένα χωρατό, βράδυαζαν τη μέρα τους και ξεχνούσαν λίγο τη φτώχεια και την κούρασή τους.

"Ήταν Σάββατο βράδυ. Είχαμε σκοτεινιαστεί στο τσαρτάκι" μου διηγόταν μια γυναίκα, που δουλευει χρόνια σε αφεντικά "και, παρ' όλο το κουράγιο που κάναμε, το φύλλο δεν τέλειωσε, έμεινε στα κοφίνια αρκετό. Την άλλη μέρα, Κυριακή, ήλθε το αφεντικό και φώναζε πρωί πρωί να πάμε να το περάσουμε. Δεν είχαμε προλάβει ούτε να βάλουμε τίποτα στο στόμα μας. Πήραμε ένα κομμάτι ξερό ψωμί στο χέρι και το φάγαμε στο δρόμο. Περνούσαμε, περνούσαμε φύλλο, αυτό ήταν ψιλό, είχε μαραθεί κιόλας, δεν είχε τελειωμό. Έφθασε το μεσημέρι και έστειλαν στο αφεντικό από το σπίτι του φαγητό. Σαν το ξεσκέπαισε κι άρχισε να τρώει, μοσκοβόλησε. Ήταν κρέας με κολοκυθάκια. Γυρέυαμε να λιγοθυμήσουμε απ' τη μυρουδιά με την πείνα που είχαμε".

"Δεν σας έδωσε μια πηρουνιά;"

"Όχι, δεν μας έδωσε" μου είπε. "Να μη σώσουν και ξανάρθουν τέτοια χρόνια. Χορταίναμε δουλειά και παράδεις λίγοι". Τα τελευταία λόγια τα είπε τραβώντας το πουκάμισό της με μια χειρονομία όλο αγανάκτηση. "Και την Κυριακή ποτέ δεν πληρωνόμαστε" συνέχισε, σα να ξαναζούσε έναν εφιάλτη. "Δουλεύαμε τζάμπα. Ήταν καθεστώς".

Ο Βράχος του Φραντζιά του Βασίλη Ψαριανού

Κάθε λίγο και λιγάκι, έπιαναν το Φραντζιά οι χωροφυλάκοι και τον τραβιλογούσαν στα δικαστήρια «δια παράνομον αλιεία».

Κι ο Φραντζιάς έμενε πάντα με την απορία:

- Τι παράνομη αλιεία, κυρ δικαστή ιγώ ένα τριπλέρξα μόνου!

Αλλά ο δικαστής δεν έπαιρνε από λόγια· ήξερε μόνο να του «επιβάλλει τρίμηνον φυλακισμόν»

Και ο Φραντζιάς μονολογούσε, μόλις άκουγε την ποινή του «αμ κιο 'ξιρα γω κι πήρα κιουβέρκια μαζί μ'»

Έστερα έπαιρνε την κουβέρτα κάτω από τη μασχάλη του, να τυλίγεται τις νύχτες να μην αρπάξει καμιά πούντα, κι ακολουθούσε το χωροφύλακα στο γνώριμο πια δρόμο της φυλακής.

Έτσι περνούσαν οι μήνες κι ερχόταν η μέρα της αποφυλάκισής του. Πρωί-πρωί της επομένης βρισκόταν κιόλας στο βράχο του Αη-Φωκά. Εκεί κουρνιασμένος στη ψηλή φωλιά του έψαχνε με μάτι γερακίσιο το τέλαγο ως πέρα στο Μπουγάζι. Κι όταν έβλεπε τη θάλασσα ν' αφροκοπά από το κοτάδι τα κεφαλούρια, τα λαβράκια, τα ξόφια και τα μαγιάτικα που κατέβαιναν με ρότα το Νοτιά, έσιαζε το φυτίλι και με το τσακμάκι στο χέρι περίμενε τη στιγμή που το φαρομάνι θα έμπαινε στο στενό πέρασμα, ανά-

μεσα στ' ακρωτήρι και το μικρό νησάκι απέναντι. Τότε έβαζε φόρκο και τίναζε τ' αστροπελέκι του στη μέση του κοπαδιού. Κι όταν γέμιζε η θάλασσα από τα πληγωμένα ψάρια, πέταγε τα ρούχα του ο Φραντζιάς και τοίτσιδος πηδούσε στη θάλασσα. Βουτούσε κι έβγαζε κρατώντας τα ψάρια, που σπαρταρούσαν ακόμα, από ένα σε κάθε χέρι κι ένα τρίτο στο στόμα.

Εκεί πάνω στο βράχο έχασε αγαπημένους συντρόφους, εκεί έχασε και το ένα του χέρι που το άρπαξε από τον αγκώνα το τορπίλι - ετσι εκδικήθηκε η φύση τους περισσότερους τορπιλατζήδες!

Αλλά ο Φραντζιάς ώσπου έκοβε η «ψήφα» του, έμενε ασάλευτος στην αιγαλοφωλιά του κι είχε γίνει ένα με το βράχο, τόσο που εμείς τα παιδιά τον ξέραμε πια σαν το «βράχο του Φραντζιά».

Άλλη τέχνη δεν ήξερε ούτε προσπάθησε να μάθει. Γεννημένος στη θάλασσα, ψημένος από την αλμύρα της, σκληροτράχηλος σαν τα βράχια της, δεχόταν τις αναποδιές της τύχης σαν κάτι φυσικό, όπως ο βράχος τ' Αη-Φωκά, αιώνες τώρα, άντεχε τα κύματα που σήκωνε η ψαριανή νοτιά.

Έτσι κι όταν κόπηκε το χέρι του, το 'δεσε με τη μαντήλα του, να σταματήσει όσο γινόταν το αίμα,

και ποδαρόδρομο ανέβηκε μονάχος ως το χωριό να το κοιτάξει κανένας γιατρός να μη γαγραινιάσει.

Μια φορά από τις πολλές που τον πήγαν οι χωροφυλάκοι στο δικαστήριο έτυχε κι αθωώθηκε ο Φραντζιάς. Δεν ξέρω αν ήταν ο ίδιος ο δικαστής ή κανένας καινούριος που τον λυπήθηκε, έτσι που τον έβλεπε καψαλισμένο από τους νοτιάδες και φογωμένο από την αρμύρα ν' απολογείται με την πλωμαρίτικη προφορά του:

- Ιγώ κυρ δικασκή ψάριβα μι του βαρκί μ' πάνου σκι ξέρα· άκοσα κιο μπουμπουνητό κι έκριδα να διω· μάζιυαν γι άλλ' τσιφαλούρια, μάζιυα κι γω»

- Αθώος, είπε ο δικαστής, και να μην ξαναπλησιάσεις εκεί.

Έμεινε ο Φραντζιάς ασάλευτος να κοιτάζει μ' ανοιχτό το στόμα.

- Αθώος, ξανάπε ο δικαστής, πήγαινε.

Τότε μόνο ξεκουνήθηκε από τον πάγκο που καθόταν ο Φραντζής και με μεγάλες δρασκελίες βιάστηκε να βγει στον καθαρό αέρα.

Κι ενώ κόντευε πια να βγει από την αίθουσα, τον ξαναφώναξε ο δικαστής:

- Κύριε Φραντζή, αφήσατε την κουβέρτα σας, δε θα την πάρετε;

- Αφκι κην, απάντησε ο Φραντζιάς, οπ να 'νι θα ξανάρκιου!

Γάμος στο χωριό

της Βαρβάρας Σκιά

"Κουπιάστι να λουστέιτι".

"Φχαριστούμι, η ώρα η καλή"

Σάββατο απόγευμα λοιπόν, παραμονή του γάμου, οι ξαδέρφες κι φιλενάδες της νύφης κουβαλήσαν το νερό από τα πηγάδια, γέμισαν ένα μεγάλο καζάνι, έβαλαν μέσα φύλλα καρυδιάς και κλωνιά βάγιας και, αφού πρώτα έλουσαν τη νύφη καταμεσίς στην αυλή και την ψευτομπανιάρισαν και την πείραξαν και γέλασαν με όλα αυτά, λούστηκαν κι αυτές, λούστηκε κι η μάνα της νύφης, στολίστηκε και βγήκε για κάλεσμα

στο χωριό. Το γύρισε από τη μια άκρια στην άλλη, όπου ήταν συγγενείς κουμπάροι και συμπεθέροι. Χτυπούσε τις πόρτες, έμπαινε μέσα για λίγο κι έκανε το κάλεσμα: "Να κουπιάστι στου γάμου".

"Φχαριστούμι, η ώρα η καλή, κι στ' άλλα τα πιδιά σ' μι του καλό" της έλεγαν. Άλλα το κάλεσμα γινόταν και σ' όποιον έβρισκε η μάνα μπροστά της και σ' όλες τις γυναίκες που καθόταν στις γειτονιές.

"Αειντι, μικρή μικρή τν' έβγαλις, καλά έκανις, ακλουθούν τσι γι' άλλις" της έλεγαν κάποιες πικρόχολες παρατηρώντας την. Εκείνη, κάνοντας πως δεν καταλάβαινε πως οι πετριές ήταν

για τα πολλά κορίτσια που ακολουθούσαν: "Ε, αφού ήρτι του τυχηρό τ' να του διώξου; Ειδεμή για τ' άλλα τα κουπιλούδια δε με νοιάζ' μικρά είνι ακόμα" τους απαντούσε γελαστά. "Διαβόλ' φαρμάτσια, ε μπουρείτι σα δεν πείτι τ' λουγάρα σας" μουρμούριζε όμως από μέσα της.

"Καλά έκανις, μόνο τα χρόνια είναι άστοigma, δεν έχ' τίπουτα να πάρ'σ , τίλιγια τα κατάφερις συ";. "Γω του ξέρου" έλεγε η μάνα, ενώ μια βαθειά χαρακιά αυλάκωνε το μέτωπό της. Πρόγματι, ο γάμος που θα γινόταν ήταν μέσα στην Κατοχή των Γερμανών και δεν υπήρχε κλωστή με βελόνα, που λένε. Άλλα οι νέοι έπρεπε να εξακολουθούν να παντρεύονται, να μη χαθεί ο σπόρος. Η μάνα έκανε κουρόγιο, είχε σηκωθεί πρωί πρωί το Σάββατο και ζύμωσε ψωμί, μισό στάρι και μισό κριθάρι, για να φάνε οι νιόπαντροι. Έκανε και μια πλατσέδα, την περίχυσε με το σιρόπι και μοσχομύρισε η γειτονιά.

"Αντύχη μ' τσι πλατσεδα έκανις; Να που είχις αλεύρ,"

"Γω του ξέρω" είπε πάλι η μάνα "τίλιγια τν έκανα, αλλά μικρό κουπιλούδ' είνι, να μην του κάνου μια πλατσέδα στου γάμο τ'; Κάτου στου σιντούτσ' είχα καταχουνιασμέν' κουμάτ' ζάχαρ' για τούτην τν ώρα. Τσ' απ' του στόμα μ' έκουψα να ξιχουρίσου λίγου αλεύρ".

Τέλος ξημέρωσε η Κυριακή, ανοίξαν την πόρτα και τα παράθυρα, ήρθε ο κόσμος, είδαν τα προικιά της νύφης, όσα βρεθήκαν, γιατί για να πάρεις τίποτα δεν είχε, γι' αυτό δεν είχαν ούτε κρεβάτι στολισμένο. Τα στρώματα ήταν στη μισάντρα. Έγινε ο γάμος στην εκκλησία, γυρίσαν στο σπίτι κατά το έθιμο, μοιράσαν την πλατσέδα, που έγινε σκοτωμός, ποιος θα πρωτοπάρει, κι όταν ήρθε η ώρα να αφήσουν τους νιόπαντρους, λέει η μάνα "Κατεβάστι το ένα στρώμα να πλαγιάστι" Κατεβάζει η γαμπρός το ένα στρώμα, το στρώνουν στα γρήγορα, είπαμε η νύφη ήταν δεκαεφτά χρονών, αλλά πού να ησυχάσουν. Νόμιζες πάνω στο ντουσιμέ πέσαν.

1944. Γάμος στο χωριό (αρχείο Μαρ. Ταξείδη)

Δεν ήταν μόνο σκληρό, ήταν βώλοι βώλοι. Σκεφτήκαν να το ξυλώσουν να δουν τι έχει πια μέσα και είναι τέτοιο χάλι. Το ξυλώνουν και τι να δουν. Τι παντελόνια, τι παπατούκες, τι σακάρες, όλα γεμάτα μπαλώματα και με τα κουμπιά ακόμα. Και μέσα σε μια τσέπη ένα κθαροπάξιμα-δο, που έκανε μεγάλη ζημιά.

Τι είχε γίνει; Η μάνα είχε ετοιμάσει με ψηλά κουρέλια το ένα στρώμα και το άλλο με ότι παλιόρουχα είχαν, για να το στολίσουν, να φανεί πως η νύφη είχε δυο στρώματα, όπως συνηθίζοταν. Πέσαν λοιπόν στο χειρότερο, όχι πως και το άλλο

ήταν πούπουλο, βέβαια. Κατά το μεσημέρι πήγε η μάνα τη σούπα να φάνε οι νιόπαντροι. Τι να δει. Μια κράρα παλιόρουχα ήταν πίσω απ' την πόρτα. Κατάλαβε. "Ωχ μουρέλια μ'" είπε. "Αντύχη μ' εύτου κατεβάσατι; Γω του άλλου είχα για σας, εύτου ήταν για τουν κόσμου να του δει. Τι να σας κάνου μουρέλια μ'; Εν έχ' τίπουτα να πάρσ. Θαρρείτι γω δεν ήθελα να σας πάρου ενα κρεβάτι"; Άλλα, ανάθεμα τον αίτιο που ήταν η αιτία, σα π' λέει τοι του τραγούδι. Άειντι, τώρα φάτι τοι πέσιτι, να φχαριστηθείτι. Τάλλου του στρώμα έχ' όλο ψλό ψλό κουρέλι".

Απλή Φιλοσοφία του Απόστολου Στεργίου

Μόνος κι έρημος. Για τίποτα δε νοιαζόταν. Κατέβαινε τ' απογευματάκι, ανασκούμπωνε τα παντολόνια του, τσαλαβούταγε δίπλα στο λιμανάκι κι έριχνε το μικρό δίχτυ του. Έβγαινε έξω, πήγαινε στον καφενέ έπινε τα ούζα του και καθόταν αρειμάνιος και χάζευε. Αργά πήγαινε για ύπνο.

Αυγή - αυγή κατέβαινε πάλι, τσαλαβούταγε, σήκωνε το δίχτυ, έβγαζε τα ψάρια, όσα ήταν, και τα πήγαινε στον καφετζή για πούλημα.

- Πόσα είναι;
- Τόσα
- Πόσο κάνουν;
- Τόσα
- Πάρτα

Έβαζε το παραδάκι στην τσέπη και μετά ξάπλα πάλι στην καρέκλα.

Το μεσημέρι έλεγε στον καφετζή:

- Φερ' ένα πενηνταρέλ(ι) τοι φαΐ ότ' έχς.

Τα πήγαινε ο καφετζής, έτρωγε, έπινε, τράβαγε τις τσιγαριές του κι ύστερα πήγαινε στο ντάμ(ι) για ύπνο.

Ξύπναγε, κατέβαινε στον καφενέ, καθόταν για καφέ. Μετά έριχνε πάλι το δίχτυ, το σήκωνε, πούλαγε τα ψάρια, άραζε στον καφενέ, φαΐ το μεσημέρι, ύστερα ύπνο.

Σερί κορδόνι.

Κάποιος ξένος, τουρίστας, που τον είδε μια, τον είδε δυο, τον είδε τρείς, του λέει:

- Αφού ξέρεις αυτή τη δουλειά, γιατί δεν παίρνεις μια βάρκα και δίχτυα, να ασχολείσαι πιο συστηματικά; Σιγά - σιγά θα πάρεις καϊκι, θ' αγοράσεις πιο μεγάλα δίχτυα, θα βγάζεις πιο πολλά χρήματα, θα πάρεις και ανθρώπους στη δούλεψή σου.

- Τσι γω τι θα κάνου;
- Θα κάθεσαι
- Γιατί τώρα τι κάνου; Ε, κάθουμι;

Ο Παχνιώτης με τις λίρες του Βασιλη Ψαριανού

Είναι γνωστή η πίστη των χωριανών μας πως κάτω από κάθε χάλασμα και μέσα σε κάθε παλιό χτίσμα βρίσκεται κάποιος κρυμένος θυσαυρός.

Αυτή η πίστη ακόμα και σήμερα συνεχίζει να τρέφεται από διηγήσεις και θρύλους για παλιά πλούτη, για ξαφνικές καταστροφές και τρομαγ-

μένους κατοίκους που έθαψαν φεύγοντας τους θυσαυρούς τους, για βασιλισσές που ζούσαν κάποτε εδώ με τις χρυσές κρεβατές τους που θάφτηκαν στα ερείπια των γκρεμισμένων πύργων, για συγχωριανούς μας που βρήκαν παχνιώτες γεμάτους με λίρες και χρυσαφικά και καζάντησαν. Γι' αυτό κι είναι συνηθισμένο στο χωριό μας το πείραγμα, όταν βλέπουν κανένα συγχωριανό να ξεχαλακώνει κανένα παλιό ντου-

βάρι να του φωνάζουν: «κοίταξε καλά μη βρεις του μπαχνιώτ' μι το' λίρισ!»

Τα πειράγματα ανάμεσα στους χωριανούς ήταν παλιά μέρος της διασκέδασης τους, γι' αυτό πολλές φορές καταστρώνονταν ολόκληρα σχέδια που απαιτούσαν εξυπνάδα και ηθοποιία για να πετύχουν να ξεγελάσουν το συγχωριανό, που επέλεγαν για στόχο τους οι χωρατατζήδες. Ειδικά όταν τύχαινε να είναι μαζεμένη κάτω από τον Πλάτανο όλη η παρέα των χασομέρηδων, που είναι συνήθως και οι μεγαλύτεροι «χωρατατζήδες», τα πειράγματα έπαιρναν κι έδιναν μεταξύ τους. Κι άμα έβρισκαν κανένα συγχωριανό λίγο αγαθό, του έστηναν στο πι και φι το χνέρι.

Μια μέρα λοιπόν καλοκαιριάτικη, που τα τζιζίκια πάνω στον Πλάτανο είχαν πιάσει πρωί πρωί το χαβά τους προειδοποιώντας για μια πολύ ζεστή μέρα, μόλις οι καφετζήδες είχαν βρέξει με το σουλαστήρι το χώμα, ήρθαν οι χασομέρηδες του χωριού και κάθισαν στη δροσιά του Πλάτανου παίρνοντας από δυο καρέκλες ο καθένας, τη μια για κάθισμα και την άλλη για ν' απλώνουν τα ποδάρια τους.

Λίγο πιο πέρα απ' τον Πλάτανο ξεχαλάκωνε το παλιό ντουβάρι του μαγιαζιού του ο κυρ Παναγιώτης ν' ανοίξει μπροστά τη φάτσα να βάλει μια καλή τζαμόπορτα. Λες όμως και διάλεξε τη μέρα ο Χριστιανός! Ανεβασμένος σε μια ανεμόσκαλα έβγαζε με το γκασμά τις πέτρες από το ντουβάρι κι έτρεχε γουρνελα ο ιδρώτας στα λαιμά του. Κάθε τόσο ανασήκωνε την παλιοτραγιάσκα του που ήταν αστρογανιασμένη γύρω γύρω από τ' αλάτι και σκούπιζε με το μανίκι τον ιδρώτα που 'πεφτε στα μάτια του.

Κι όσο τον έβλεπαν οι χασομέρηδες από τον Πλάτανο να τυραννιείται μέσα στο λιοπύρι, τόσο τεντώνονταν ξαπλωμένοι κάτω από τον ίσκιο του, ρουφώντας με θορυβώδη ευχαρίστηση τον «καϊμακλή» τους.

Οταν πια πήρε να μεσημεριάζει, κατέβηκε ο κυρ Παναγιώτης από την ανεμόσκαλα, έπιασε το κουμάρι με το νερό, που είχε ακουμπισμένο στην

άκρη, και σηκώνοντάς το ψηλά με το 'να χέρι ρούφηξε μονοκοπανία όσο νερό είχε απομείνει. Υστερα μουσκεμένος ολάκερος από τον ιδρώτα και κατακόκκινος σαν να είχε μόλις αποφουρνίσει, πήρε το δρόμο για το σπίτι του να βάλει μια μπουκουνιά στο στόμα και να ξεκουραστεί ώσπου να δροσίσει λίγο η μέρα.

- Νωρίς σκόλασις κυρ Παναγιώτ'; τον «κέντησαν», οι χασομέρηδες, όταν περνούσε από τον Πλάτανο.

- Ε, σήμερα παρακάφτ' ου ήλιους να δρουσίσ' κουμματ' τσι θα ξανάρθου»

Μόλις απομακρύνθηκε λίγο ο κυρ-Παναγιώτης, κάποιος από τους χασομέρηδες έριξε την ιδέα: «βάζουμε τουν παχνιώτ' μι το λίρες στου ντουβάρ' που ξιχαλακών' ου Παναγιώτς»;

Δε χρειάστηκε να το ξαναπεί, για να συμφωνήσουν οι υπόλοιποι, κι αμέσως το σχέδιο μπήκε σε εφαρμογή. Ένας πήγε και μάζεψε όλες τις αγιοβασιλιάτικες λίρες που βρήκε στα ψιλικατζήδικα, ο άλλος βρήκε ένα παλιό γλαστρί από παχνιώτη. Υστερα αφού περίμεναν να ερημώσει για καλά ο δρόμος πήγαν στο ντουβάρι που ξιχαλάκωνε ο κυρ Παναγιώτης, έβγαλαν κάνα δυο πέτρες, έχωσαν το γλαστρί στο ντουβάρι, το πασπάλισαν με χώμα, έβαλαν από πάνω μερικές πέτρες κι έφυγαν.

Το απόγευμα, λίγο πριν γυρίσει ο κυρ Παναγιώτης, οι χωρατατζήδες είχαν πάρει κιόλας τη θέση τους κάτω από τον Πλάτανο. Το είχαν μάθει και μερικοί ακόμα απογευματινοί και προστέθηκαν στην παρέα. Κι όλοι πια περίμεναν τον κυρ Παναγιώτη για να δουν πως θα 'κανε, σαν ανακάλυπτε το θυσαυρό!

Ηρθε κι ο κυρ Παναγιώτης φρέσκος και δυναμωμένος από την απογευματινή ξεκούραση κι άρχισε με καινούρια ορμή να ξιχαλακώνει τον τοίχο.

Οι χασομέρηδες στον Πλάτανο έκαναν πως κουβέντιαζαν μεταξύ τους ή πως χάζευαν αδιάφορα το δρόμο, αλλά το μάτι τους δεν έφευγε πάνω από τον κυρ Παναγιώτη.

Ωστου κάποια στιγμή με μια γερή κασμαδιά

κατρακύλησαν οι πέτρες που έκρυβαν το «θυσαυρό» συμπαρασύροντας μαζί και τον παχνιώτη, που έγινε κομμάτια πάνω στη χαλατσιά, γεμίζοντας τον τόπο με «λίρες».

Ο κυρ Παναγιώτης να δει τις λίρες να σκορπούν μέσα απ' τα χέρια του, πέφτει με τα γόνατα στη χαλατσιά κι άρχισε ν' ακταρντίζει χώματα και πέτρες, να μαζεύει τις λίρες και να τις χώνει στις τοέπες του πανταλονιού του. Τότε οι χωρατατζήδες, όλοι μαζί τρέχουν από τον Πλάτανο φωνάζοντας «λίρες, λίρες» κι αρχίζουν κι αυτοί να ψάχνουν μέσα στα χώματα και ν'

αρπάζουν τις λίρες, ενώ ο κυρ Παναγιώτης με το ένα χέρι τους έσπρωχνε να φύγουν φωνάζοντας «θέκεσι μ' είνι οι λίρις, φυγάτι απ' έδιου» και με τ' άλλο συνέχιζε να ψάχνει μέσα στα χώματα και να μαζεύει ό,τι γυάλιζε.

Και μόνο όταν πια είχε μαζευτεί το μισό χωριό έξω από το μαγαζί κι οι χωρατατζήδες κάθησαν κατάχαμα κρατώντας τις κοιλιές τους από τα γέλια, κατάλαβε ο κυρ Παναγιώτης το χνέρι που του σκάρωσαν.

«διαβόλ' γιοι» τους είπε μισογελώντας και ο ίδιος, «δλεια δεν έχιτι το διαουλιές σοφιζόστι!»

Ο Παναής απ' το Πλωμάρι

της Βαρβάρας Σκιά

Ερχόταν αρκετά συχνά ο Παναής απ' το Πλωμάρι μαζί με μια γυναίκα με τις βράκες, που τον τραβούσε, γιατί ήταν αόματος κι έπαιζε λυπητερούς σκοπτούς με μια φυσαρμόνικα. Έβγαινε όλη η γειτονιά να τον ακούσει και να κλάψει.

Θυμάμαι ένα τραγούδι που είπε:

«θε' μου μεγαλοδύναμε θέλω να σε ρωτήσω
τα μάτια που μου έδωσες γιατί τα πήρες πίσω;»

Κλάμα οι γυναίκες, πλαντάζαν στο κλάμα! Όταν τελείωνε μπαίναν στα σπίτια και βγαίναν με τό λαδικό ή με το μπουκάλι το λάδι και το ρίχναν σ' ένα μεγάλο λαδικό ή σ' ένα τενεκέ που κράταγε η γυναίκα. Και όταν τέλειωναν όλα κι έφευγε έλεγαν: «Ας το καλό σκάσαμι να κλαίμι!»

Μυτιλήνη: Λαογραφική Συλλογή

Η θειά μου η φευτοδασκάλα

του Βασιλη Ψαριανού

Την εποχή του αλληλοδιδακτικού Σχολείου η θειά μου η Σαμφώ, όταν ήταν μαθήτρια στο Δημοτικό, έκανε μάθημα στα μικρότερα μαθητούδια, όπως ήταν τότε το σύστημα οι μεγαλύτεροι να κάνουν μάθημα στους μικρότερους. Έτσι η θειά μου η Σαμφώ έβγαλε το όνομα της

δασκάλας. Ο πατέρας μου όμως που δεν τη χώνευε και πολύ, γιατί είχε γράψει όλα τα υπάρχοντά της στις ανηψιές της - η ίδια ήταν άτεκνη - τη φώναζε «φευτοδασκάλα». Κι αυτή θύμωνε κι επέμενε πως «στον καιρό της ήταν η καλύτερη δασκάλισσα!»

Την πείραζε τη θειά μου τη Σαμφώ και ο Αριστής η Σαντορινιά. Της έλεγε να του τραγουδήσει την «ανθισμένη μυγδαλιά» κι αυτός ανα-

λάμβανε να τη βγάλει στο Ραδιοφωνικό Σταθμό να την ακούσει όλη η Ελλάδα!

Είχε τα «μέσα» ο Αριστής, ήταν ο ταχυδρόμος του χωριού. Πήγαινε κι ερχόταν κάθε τόσο με τα δέματα, τα καλάθια και τους τενεκέδες το λάδι Μυτιλήνη - Πειραιά και Αθήνα. Γνώριζε κόσμο και ντουνιά εκεί πέρα στις Αθήνες που γύριζε.

Έτσι έλεγε ο Αριστής κι η θειά μου η Σαμφώ τον πίστευε.

Καθισμένη στο πεζούλι έκλεινε τα μάτια κι άρχιζε με τη ψιλή, τρεμάμενη φωνή της το τραγούδι: «τρελλή σα θες να φέρεις στα μαλλιά σου το χιονιά...»

- Μπράβο, θειά Σαμφώ, έλεγε γελώντας ο Αριστής, εσύ με τέτοια φωνή θα γίνεις πασίγνωστη, άσε τους παράδες που θα μαζέψεις. Στο άλλο ταξίδι που θα κάνω για την Αθήνα να είσαι έτοιμη να σε πάρω μαζί μου.

Ο πατέρα μου από την άλλη της «έβαζε μπισμπίλια».

- Σε κοροϊδεύει ο Αριστής, της έλεγε, εσύ τραγουδάς κι αυτός μοσχοπούλα τα τραγούδια σου και τα γράφουν στις πλάκες να τα πα ζουν στο γραμμόφωνο. Κι η θειά μου η Σαμφά έπαιρνε φωτιά και τα έβαζε με τον Αριστή.

- Να μου δώσεις τους παράδες που πήρες από τα τραγούδια μου!

Τα νέα απ' του χουργίο του ανταποκριτή μας Αποστ. Στεργίου

Οι ιπηστήμουνις λεν πους τα κινητά τηλέφουνα βλάφτιν. Δίτσιου έχιν. Ενας στ' Ακράσ που χρησιμουποιούσι κινητό τηλέφουνο έπαθι του Ιξής: Μιγάλουσι τ' αυτί τ', κριμάστοι! Τώρα τι να κάν' γιη δόλιους; Παίρν' τηλέφουνου απ' τ' άλλου τ' αυτί τ' να κριμαστεί τοι' φτό για να ζηγάζ'.

Ο τιμάριθμους στου Χουριό

Πτώση σημείουσαν οι τιμές στα πιερακάτου προϊόντα: σαλιάτσ, πιφτσίτις, ραδίτσις τσι ρουπάδις.

Αντίθετα σημείουσαν άνοδο οι τέμπλις τσι τα ντιμπλιά.

Βρισαγώτικα ανέκδοτα της Βαρβάρας Σκιά

Tι κάνει το μέσον

Μια παρέα μωρέλες ξεκίνησε του Αη-Λιά να πάει στα Βατερά να γλεντήσει.

Του Καραμάνου τον καφενέ τον είχε τότε ο Γιώργος το Καρυωτέλ(i).

Ο πιο μικρός της παρέας ήταν ο Γιώργος ο Κανέλος αλλά λόγω συγγένειας με το Καρυωτέλ(i) πρότεινε στην παρέα να πάει ο ίδιος να του μιλήσει να τους δώσει τραπέζι, γιατί λόγω του πανηγυριού είχε πολύ κόσμο.

Το Καρυωτέλ(i) με τα χέρια στη μέση φάνηκε να τον άκουγε με προσοχή.

Στο τέλος του λέει: «δε μοι λες βρε Γιώργο πώς του θέλεις τον τραπέζι στρουτζό ή τιτρεγουνο;»

Τόση περιποίηση πια δεν την περίμενε!

Τραπέζι όμως δεν είδαν.

Τα γυαλιά - μαίμου

Πριν κάποια χρόνια, που δεν κατέβαινε ο κόσμος στα Βατερά το καλοκαίρι, στε σοκάκια του χωριού βούτιζε σα μελίσι το παιδιάμάνι και σκαντάλεβε, ενώ στα πεζούλια και στις πετροσκάλες καθόταν οι γυναίκες και τα κοπελούδια και έκαναν δουλειά του χεριού.

Στο Παγών, στο μαχαλά της, καθόταν και η Λένη Τσακνάρενα και έκανε μαλλιά ρόια, άλλού

τσίκνα κι' αλλού φτιλα.

- Ω θεια Λέν, δεν του κανς' καλό, την είπαν η Σουλά η Πορτοκάλη και η Ρηνούλα η Γιαννάκα, γιατί δε βλέπες;

- Όχι, δε βλέπου μουρή κοπιλούδια, δε βλέπου.

- Γιατί δε βάζεις γυαλιά; Δεν έχεις;

- Όχι, δεν έχου...

- Κάτσε να σε φέρουμε, είπαν και τα δυό τα πειραχτήρια και πάνε μέσα στο σπίτι της Ρηνούλας και της φέρνουν ένα ζευγάρι γυαλιά, μόνο το σκελετό, εκείνα τα παλιά με το σύρμα.

Μόλις τα έβαλε πατεί φωνή.

- Άναγιαμ' σα βλέπου. Τν' ευτοήμ' νάχειτε μουρή κουπιλούδια, τώρα βλέπου ντιπ καλά· πιο μπρουστά σκουτνιάζαν τα μάτια μ' αλλά τώρα ξέφυξει κόσμους.

- Βλέπες θεια Λέν τώρα;

- Αμ τι, δε βλέπου; Τώρα βλέπου καλά.

Σείστηκε το Παγών' απ' τα γέλια κι όσο την έβλεπαν να καμαρώνεται για τα γυαλιά της, το γέλιο δεν είχε σταματημό. Άλλα το μαλλί εξακολούθησε να γίνεται: μια τσίκνα και μια φτιλα.

Τα βαφτίσια που δεν έγιναν

της Μαρίτσας Χαχαδάκη

Ήμουνα τότε δέκα χρονών που η Μαρία η Ταξειδη, η συμμαθήτριά μου, ήθελε να βαφτίσει την κούκλα της. Νονά θα ήμουνα εγώ!

Έσκισα ένα σεντόνι κι έραψα τα βαφτιστικά ρουχολάκια της κούκλας.

Καθώς πήγαινα για το σπίτι της «κουμπάρας», περνώντας από της Χήρας το Σοκάκι, βρήκα στο δρόμο μια πιπεριά μεγάλη και μακρουλή. Α! Θα τη βάλω για καρφίτσα - χρυσαφικό στη βαφτισιμιά μου, σκέφθηκα. Ετρεχα γρήγορα να πάω με «πρόσωπο». Πάνω σε μια ταράτσα ήταν μαζεμένοι καμιά δεκαριά συμμαθητές και συμμαθήτριες, όλοι καλεσμένοι στη βάφτιση. Σε λίγο άρχισε η «τελετή». Τότε δε θυμάμαι πώς τα κατάφερα, έσπαισε η πιπεριά, όπως την κρατούσα, κι ύστερα έπιασα με τα χέρια τη μούρη μου. Αχ, τι έπαθα! Πρήστηκαν τα μάτια και τα χειλια μου. Η βάφτιση έμεινε στη μέση. Εφυγα τρέχοντας να γυρίσω γρήγορα στο σπίτι μας. Ξαναπερνώντας από της Χήρας το Σοκάκι μπεδουκλώθηκα κι άλλες πιπεριές, αλλά πού να τις ξαναπιάσω!

Η μάνα μου είχε ένα καζάνι και μάζευε νερό από τη βροχή. Βούτηξα με το κεφάλι μέσα στο νερό να σβύσει η φλόγα από τη μούρη μου. Κάθισα μέσα στο σπίτι μέχρι που βράδυσαε.

Άμα σκοτείνιασε πια καλά, μου είπε η μάνα μου να ανάψω τη λόμπτα. Αναψα το φυτίλι κι έπιασα

να βάλω το λαμπτόγυαλο· τα χέρια μου όμως τρέμιανε ακόμα απ' αυτό που 'παθα με την πιπεριά. Φαίνεται πως δεν έβαλα καλά το γυαλί, πέφτει κάτω και σπάει. Έβαλε η μάνα μου τις φωνές «Μουρή καταραμέν, τι θα κάνου τώρα γω»;

Από το φόβο μου ονοίγω την πόρτα και φεύγω. Έξω έβρεχε κατακλυσμό, ο ποταμός έτρεχε. Πού να πάω να γλιτώσω; Τόσος κατατρεγμός! Μέσα στο καφενείο το «ΕΘΝΙΚΟ» που είχε τότε ο Παναγιώτης Κώσσης - θεός σχωρέστον - ήταν ο μπαμπάς μου και «χτυπούσε», θυμάμαι, κισίμια της «Ακκλησιάς του χουράφ»

Να με δει στο χάλι που ήμουνα...

Παν και τα κισίμια πάει το γυαλί, πάει και η βάφτιση!!

Μια εύθυμη παρέα!

(Δε γράφουμε ονόματα, διότι οι περισσότεροι αναγνωρίζονται... ακόμα)

Η Βρωμοπηγάδα και το παλιό νεκροταφείο του χωριού μας

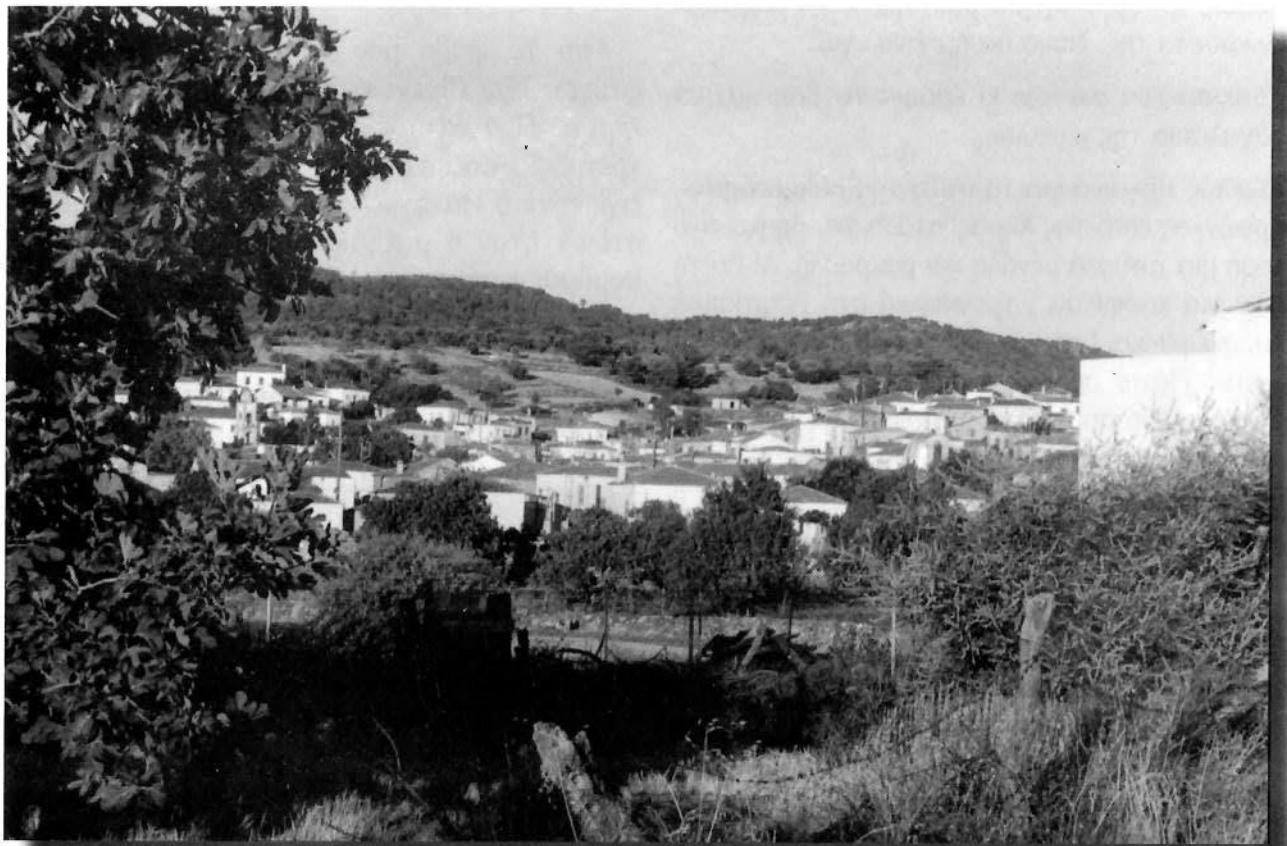
του Βασίλη Ψαριανού

Στην περιοχή κοντά στο πηγάδι που είναι γνωστό ως «Βρωμοπηγάδα», στη βόρεια πλευρά του χειμάρου που κατεβαίνει από τη Λαγκάδα, πάνω στο δρόμο για τις Καμάρες βρέθηκαν, σε βάθος 4 μέτρα, στρώμα από στάχτες και πυρομάχια, καθώς και άφθονα θραύσματα από σπασμένα αγγεία. Ανάμεσα στα θραύσματα κι ένα δόστρακο (κεραμίδι) με χαραγμένο πάνω του ένα μικρό σταυρό, τα γράμματα Π.Γ και τη χρονολογία 1347*.

Το δόστρακο αυτό, όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο αείμνηστος Κώστας Τσέλεκας, είναι το κεραμίδι που κατά το έθιμο τοποθετεί ο παπάς ακόμα και σήμερα στο στόμα του νεκρού τη στιγμή του ενταφιασμού, χαράσσοντας προηγουμένως τα αρχικά του ονόματος και του επωνύμου καθώς και την ημερομηνία του ενταφιασμού του.

Από τα στοιχεία αυτά, εξάγονται πολύ σημαντικά για την ιστορία του χωριού μας συμπεράσματα:

- 1) Οτι στην τοποθεσία της Βρωμοπηγάδας βρισκόταν πιθανότατα το παλιό νεκροταφείο του

Άποψη του χωριού από την Πετσιανή
(φωτό: Μπάρη Στήλη)

* K. Τσέλεκα: Το χωριό μου η Βρίσα της Λέσβου σελ. 25,26.

χωριού, προτού καθιερωθεί ως τόπος ενταφιασμού το σημερινό νεκροταφείο, στο λόφο του Αη-Γιάννη. Η Βρωμοπηγάδα, όπως φαίνεται, ήταν ενταγμένη στο χώρο του νεκροταφείου και εξυπηρετούσε τις ανάγκες που είχαν σχέση με την ταφή και εκταφή των νεκρών καθώς και της περιποίησης των τάφων. Μετά τη μεταφορά του νεκροταφείου, οι πρόγονοί μας με την προσθήκη της κακής ονομασίας στο πηγάδι θέλησαν να δηλώσουν τη μη καθαρότητα του νερού του και την ακαταλληλότητά του «προς πόση», λόγω της παλιότερης χρήσης του (για τη λάτρα του νεκροταφείου).

Την υπόθεση αυτή για τη θέση του παλιότερου νεκροταφείου ενισχύει και η πίστη που ήταν διαδεδομένη σε παλιότερες εποχές, ότι ανάμεσα στον τόπο της ταφής των νεκρών και στον τόπο κατοικίας των ζωντανών πρέπει να παρεμβάλλεται πιοτάμι (καθότι το νερό κατά την πίστη των παλιότερων εμπόδιζε την... επιστροφή των νεκρών).

Ένα δεύτερο σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι το 1347, πριν από την εγκατάσταση των Γατε-

λούζων στο νησί (1355) υπήρχε ο οικισμός στη σημερινή θέση του χωριού μας, στον οποίον ασφαλώς ανήκε ο χώρος ενταφιασμού της Βρωμοπηγάδας.

Κι αυτό το συμπέρασμα περιπλέκει ακόμα περισσότερο το πρόβλημα της χρονολόγησης του οικισμού στον Παλιόπυργο: Προηγήθηκε ο οικισμός του Παλιόπυργου του οικισμού της σημερινής Βρίσας; Οι αρχαίοι κάτοικοι του παραλίου οικισμού μετεγκαταστάθηκαν πρώτα στη θέση του Παλιόπυργου και στη συνέχεια στη θέση της σημερινής Βρίσας ή απ' ευθείας στη σημερινή Βρίσα; Υπήρξαν μήπως παράλληλοι χρονικά οι δύο οικισμοί μέχρι την έλευση των Τούρκων, (1462), οπότε ο οικισμός του Παλιόπυργου απορροφήθηκε από το σημερινό οικισμό της Βρίσας;

Σε όλα όμως αυτά τα ερωτήματα δεν είναι δυνατό να δοθεί επιστημονικά έγκυρη απάντηση, εάν δεν υπάρξει συστηματική αρχαιολογική έρευνα και μελέτη των ευρημάτων και ειδικότερα η εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων για τη χρονολόγησή τους.

Τοπωνύμια του χωριού μας Πατούμενη - Μανταλωμένη - Καμάρες του Βασιλη Ψαριανού

Το τοπωνύμιο Πατούμενη υποδηλώνει την ύπαρξη κάποιου στρωμένου, βατού, δρόμου που διερχόταν από την περιοχή αυτή. Η λέξη πατουμένη, που συναντάται και στην Αγιάσο με τη σημασία του λιθόστρωτου δρόμου, είναι συνώνυμη με τη λατινική strata (via), απ' όπου η νεοελληνική στράτα, που επίσης σημαίνει στρωμένο δρόμο.

Από το δρόμο, λοιπόν, αυτό πρέπει να ονο-

μάστηκε ολόκληρη η περιοχή Πατούμενη. Αυτός ο δρόμος που διέσχιζε ολόκληρη την πεδινή έκταση στα Β.Δ. του Αλμυροπόταμου, ήταν ο ένας από τους τρεις δρόμους που οδηγούσαν στο φέουδο του Παλιόπυργου. Το φέουδο αυτό στη Βυζαντινή Εποχή και στην περίοδο των Γατελούζων, καθώς και της Τουρκοκρατίας, περιλάμβανε ολόκληρη την πεδινή έκταση που εκτεινόταν δυτικά, από τη Μανταλωμένη ως τα Χάσια, και ανατολικά από τις Καμάρες ως τον Τγά^{*1}.

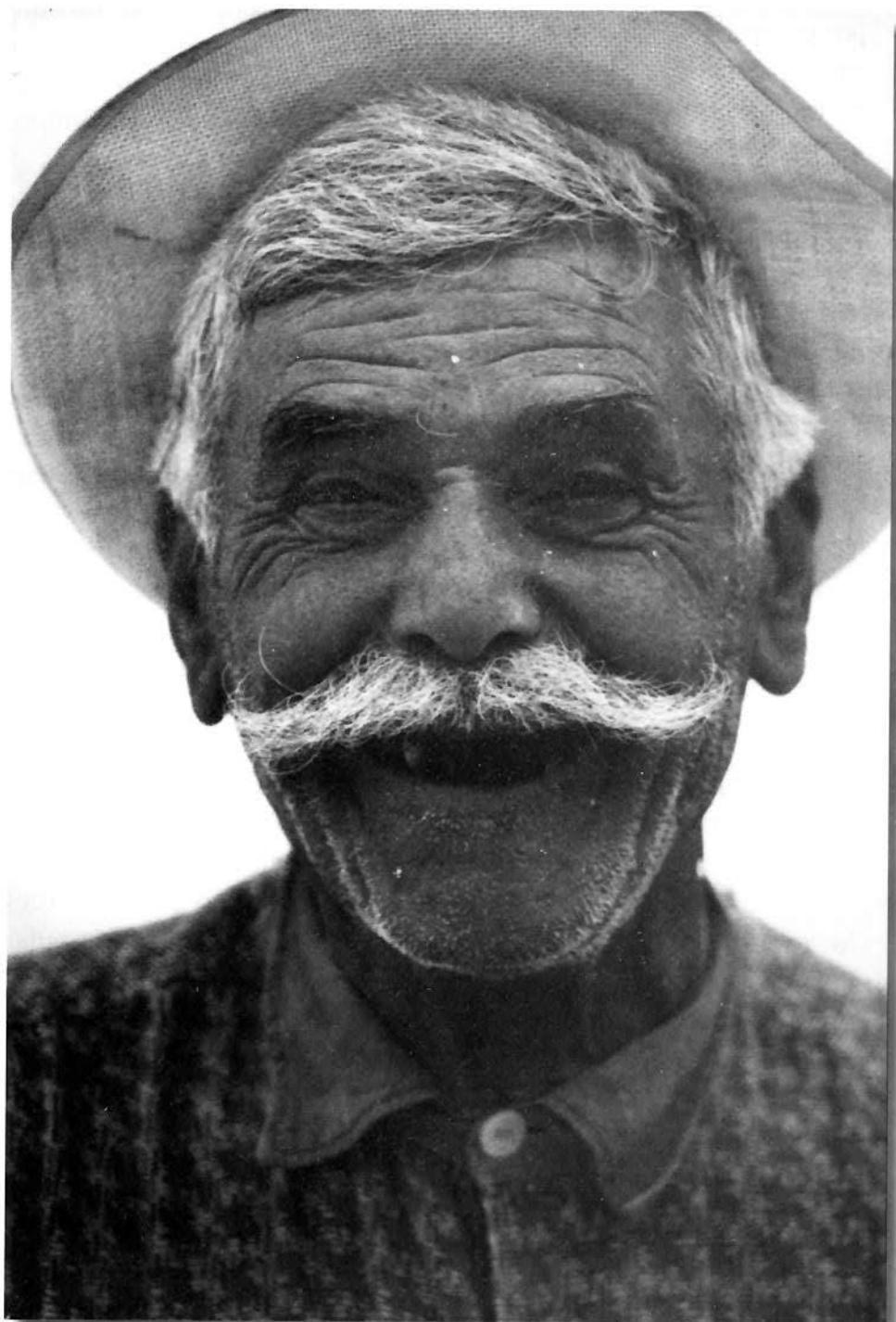
Στα βόρεια και ανατολικά όρια του φέουδου φαίνεται ότι υπήρχαν φυλασσόμενες είσοδοι

*1 Κατά τη Βυζαντινή περίοδο Βασιλικό κτήμα και επί Τουρκοκρατίας τιμάριο ή τοιφλίκι. Βλ. και Βασιλη Ψαριανού. Η αγροτική περιοχή του χωριού μας στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Αντίλαλος ΒΡΙΣΑΣ τεύχος 24.

του φέουδου, απ' όπου διέρχονταν οι δρόμοι που συνέδεαν τον Πύργο με τους πλησιέστερους οικισμούς της Περιοχής. Η μία πύλη πρέπει να βρισκόταν στη θέση Μανταλωμένη, όπως δείχνει η ονομασία της περιοχής (η λέξη μανδαλωμένη υποδηλώνει την ύπαρξη πόρτας που έκλεινε με μάνδαλο).

Μια άλλη πόρτα πρέπει να υπήρχε στη θέση Καμάρες και μια τρίτη μικρότερη στη θέση Καμαρούδια. Οι ονομασίες Καμάρες και Καμαρούδια απαντώνται επίσης στην Αγιάσο, τη Μόρια και τη Μυτιλήνη και αναφέρονται στα αψιδωτά κτίσματα, τις καμάρες όπως λέγονται, πάνω στα οποία περνούσε ο αγωγός του ρωμαϊκού υδραγωγείου της Μυτιλήνης. Στη δική μας όμως περίπτωση, τόσο από την πλευρά που βρίσκονται οι Καμάρες όσο και από την πλευρά που βρίσκονται τα Καμαρούδια (μικρές καμάρες), δεν υπάρχουν ίχνη από κανένα σύστημα υδραγωγείου ούτε άλλωστε υπάρχουν πηγές πόσιμου νερού στην περιοχή από τις οποίες θα μπορούσε να υδρεύεται ο οικισμός του Παλιόπυργου με την κατασκευή υδραγωγείου και μάλιστα με την τεχνική της ρωμαϊκής περιόδου (σύστημα

αψιδών). Μήπως λοιπόν οι ονομασίες Καμάρες και Καμαρούδια σχετίζονται με κάποια θολωτά, αψιδωτά κτίσματα που υπήρχαν σ' αυτές τις Περιοχές με διαφορετική όμως χρήση από εκείνη που είχαν οι καμάρες ενός ρωμαϊκού υδραγωγείου; Νομίζω ως πιθανότερη εκδοχή ότι στις περιοχές αυτές υπήρχαν καμαρωτές είσοδοι,

Ένας χωριανός μας σε κάρτ-ποστάλ

πόρτες δηλαδή, που είχαν από πάνω τους θολωτή στέγη, πράγμα που εξυπηρετούσε και την παραμονή εκεί κάποιου φρουρού (πυλωρού, πορτιέρη, πορτογλή(;)*)²

Και στις τρεις αυτές εισόδους αντιστοιχούσαν

οικισμοί που βρίσκονταν έξω από το φέουδο. Στα βόρεια ο οικισμός της Γρίπας, στα βορειοανατολικά ο μικρός κτηνοτροφικός οικισμός του Λιβαδιού (δυτικά της Αγίας Άννας)*³ και στα Ανατολικά ο οικισμός της Βρίσας, όπου και το σημερινό χωριό.

*² Στο λεξικό του Ηαύχιου ο όρος Καμάρες στο πληθυντικό αριθμό σημαίνει και στρατιωτικές ζώνες.

*³ Β. και Βασιλη Ψαριανού: «Αρχαίοι και Μεσαιωνικοί οικισμοί στην περιοχή Βρίσας» Αντίλαος της Βρίσας, τεύχος 22.

Ξένοι περιηγητές για το χωριό μας

Ειρήνης Α. Αναγνώστου

Ο Γάλλος μηχανικός De Launay στο βιβλίο του «Chez les Grecs de Turquie» (Κοντά στους Ελληνες της Τουρκίας) παρουσιάζει με ρομαντικό τρόπο τη ζωή των σκλαβωμένων νησιωτών, όπως και των κατοίκων της Σμύρνης, του Τσεσμέ και του Αϊβαλιού.

Φαίνεται ότι γράφθηκε μετά την άνοδο στο βασιλικό θρόνο του Γεωργίου Α' (1862). Ο συγγραφέας έκανε μια περιήγηση στους πέντε Καζάδες (επαρχίες) του νησιού. Η Βρίσα ανήκε στον «Καζά» του Πλωμαρίου (που είχε έδρα τον Ποταμό) και στο «μουδιρίκι» (δήμο) Βασιλικών. Φαίνεται ότι είχε ξεκινήσει από το Πλωμάρι και μέσα από τα χωριά της περιοχής έφθασε στην παραλία του Σταυρού (Βούρκου).

Διαβάστε την περιγραφή της περιοχής του χωριού μας που κάνει ο γάλλος περιηγητής:

Στην εκβολή του ποταμού Βούρκου, οι οδηγοί μας, μας έδειξαν μια αφμάδη παραλία. Εκεί είναι ο καλύτερος δρόμος του νησιού για τα κάρα, εκτός από ένα σημείο που απλώνεται κάποιος βράχος. Η δύναμη του νερού που κατέβαινε από το ποτάμι και χυνόταν στη βάση του βράχου, άφριζε και σκέπτασε τα άλογα μας σχεδόν ως το στέρνο. Συνεχίσαμε το δρόμο μας ως τη Βρίσα,

όπου οι κάτοικοι διασκέδαζαν για την εορτή του βασιλιά της Ελλάδας, Γεωργίου.

Μόνο αυτοί πληρώνουν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία λιγότερο απ' ό,τι τα άλλα τουρκικά νησιά. Αυτούς τους φόρους οι Τούρκοι τους αναθέτουν στους άρχοντες του νησιού και στην πραγματικότητα ληστεύουν τους ταξιδιώτες. Οι Τούρκοι «κοπιάζουν» για να πλουτίσουν από τους Έλληνες σκλάβους, οι οποίοι είναι πιο ευγενείς, πιο έξυπνοι και δίχως δεσποτισμό, καλομήλητοι απέναντι στους φιλάργυρους και δεσποτικούς Τούρκους. Οι Έλληνες αφήνονται από τους Τούρκους να ζουν τη ζωή που θέλουν, αφκεί να πληρώνουν φόρους και στην πραγματικότητα, αυτό σημαίνει ελευθερία.

Εδώ, για τη γιορτή, τα μπαλκόνια των σπιτιών ήταν σκεπασμένα με πολλές σειρές πραγμάτων. Οι γυναίκες ντυμένες με χρωματιστά ρούχα, ενώ οι άλλοι ξεκουράζονταν από τα χωράφια, καθημένοι στην σκιά του σπιτιού. Τα ρούχα των ανθρώπων ήταν εξωτερικά μαύρα και άσπρα, με κόκκινο φέσι. Χορεύουν πιασμένοι δύο-δύο και μαζί τραγουδούν.

Υστερα πήγαμε στον Πολυχνίτο. Από μακριά φαίνονται άσπρες στήλες σαν κολόνες αρχαίου ναού. Είναι όμως στήλες καπνού. Τι κρίμα!»

Μετάφραση από το γαλλικό κείμενο
Ειρήνη Α. Αναγνώστου

Σχολιασμός

Όπως φαίνεται και από την περιγραφή του κειμένου οι ταξιδιώτες έφθασαν στον κομμένο Βράχο και αντίκρυσαν την παραλία των Βατερών. Το βάθος της θάλασσας γύρω από τη βάση του βράχου πρέπει να ήταν αυτό που σκέπαζε τα άλογα.

Όταν έφθασαν στο χωριό μας, αναφέρεται πως είδαν τους κατοίκους να γιορτάζουν για την εορτή του βασιλιά της Ελλάδας Γεωργίου. Προσωπική μου εκτίμηση είναι ότι ο de Launay έφθασε στο χωριό την ημέρα του Αγίου Γεωργίου. Είναι πολύ γνωστό σε όλους ότι οι Βρισαγώτες κάθε εποχής και ηλικίας τιμούν ιδιαίτέρως το συγκεκριμένο άγιο. Μου φαίνεται απίθανο ένας κατακτητής να επιτρέπει τον εορτασμό του βασιλιά της αντίπαλης χώρας. Είναι σαν να επισκεφθεί στα χρόνια μας κάποιος την Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη και να αναπέμπει ευχές υπέρ του εκάστοτε πολιτικού άρχοντα της πατρίδας μας.

Στη συνέχεια, σε μια υποσημείωση του κειμένου μας δίνει περισσότερες πληροφορίες για την ονομασία Βρίσσια / Βρυσά. Φαίνεται ότι με το όνομα Βρίσσια δηλώνεται μόνο η περιοχή γύρω από το ακρωτήριο Αγιος Φωκάς, όπου υπήρχε ναός του «Διονύσου Βρησαγενούς» ή Βρισαίου. Μ' αυτή την άποψη συμφωνούν και άλλοι λεξικογράφοι^{*1} και περιηγητές^{*2}. Όσο για τη Βρυσά είναι «τερπνόν χωρίον παρά το ακρωτήρι του Αγίου Φωκά», σε απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων από τη θέση Βρίσσια.

Η φορολογία που τους επιβαλλόταν ήταν άγρια. Για ολοκληρο το νησί ο ετήσιος στρατιωτικός φόρος ήταν 1.200.000 γρόσια και 1.000.000 γρόσια ήταν το σύνολο των άλλων φόρων πλην της δεκάτης. Όμως η εύφορη γη, η εργατικότητα των κατοίκων, η αντιμετώπιση τους από την Οθωμανική αυτοκρατορία, οι γεμάτοι ευγένεια τρόποι τους, συντέλεσαν στην μερική ελευθερία

τους. Οι Τούρκοι για το μοναδικό πρόγραμμα που ενδιαφέρονταν ήταν η καταβολή των φόρων. Από κει και πέρα άφηναν ελεύθερους τους Έλληνες να ρυθμίσουν τη ζωή τους. Αυτό το γεγονός είχε άμεσο αντίκτυπο στις δραστηριότητες των κατοίκων, στη δημιουργία σχολείων και γενικότερα πνευματικής κινήσεως.

Στη συνέχεια δίνονται πληροφορίες για την κατάσταση και το διάκοσμο των σπιτιών, όπως και για την ενδυμασία των κατοίκων. Έτσι μαθαίνουμε ότι τα σπίτια του χωριού μας (τουλάχιστον όσα είδε ο περιηγητής) ήταν διώροφα με ξύλινα εξωτερικά μπαλκόνια. Για την συγκεκριμένη γιορτή ήσαν στολισμένα «με πολλές σειρές προγμάτων». Ο συγγραφέας, Γάλλος στην καταγωγή, αγνοεί τις συνήθειες των λαών της Μεσογείου. Μπορεί η Γαλλία να είναι και αυτή μια μεσογειακή χώρα, όμως ο συγγραφέας περηφανεύεται πως αυτός είναι: «ένας άνθρωπος βουνίσιος». Ακόμα και η εναπόθεση στα μπαλκόνια γλαστρών με λουλούδια ή καθισμάτων (κάτι τόσο γνωστό στο νησί μας) του προκαλεί εντύπωση και ούτε λίγο ούτε πολύ τα ονομάζει «σωρός προγμάτων».

Επειδή ήταν μια μέρα γιορτής και χαράς οι κάτοικοι ξεκουράζονταν από τις γεωργικές ασχολίες, χόρευαν και τραγουδούσαν. Η εντύπωση που αποκομίζει κανείς διαβάζοντας το κείμενο είναι ότι βρίσκεται την ημέρα του Αγίου Γεωργίου σε ένα τυπικό βρισαγώτικο γλέντι, (όπως μόνο εμείς ξέρουμε να γλεντούμε) στον Πλάτανο. Οι γυναίκες του χωριού ήταν ντυμένες με τις καλές τους τις βράκες, τις γερανιές, φορούσαν ομορφοκεντημένα πουκάμισα και καμάρωναν τους άνδρες που χόρευαν. Φαίνεται ότι οι γεροντότεροι ήταν στα σπίτια τους, γονατισμένοι δίπλα στο σοφρά ή καθήμενοι στα κατώφλια των σπιτιών, ενώ οι νεότεροι με τις μαύρες βράκες, τις άσπρες πουκαμίσες τους και τα ζωνάρια τους χόρευαν.

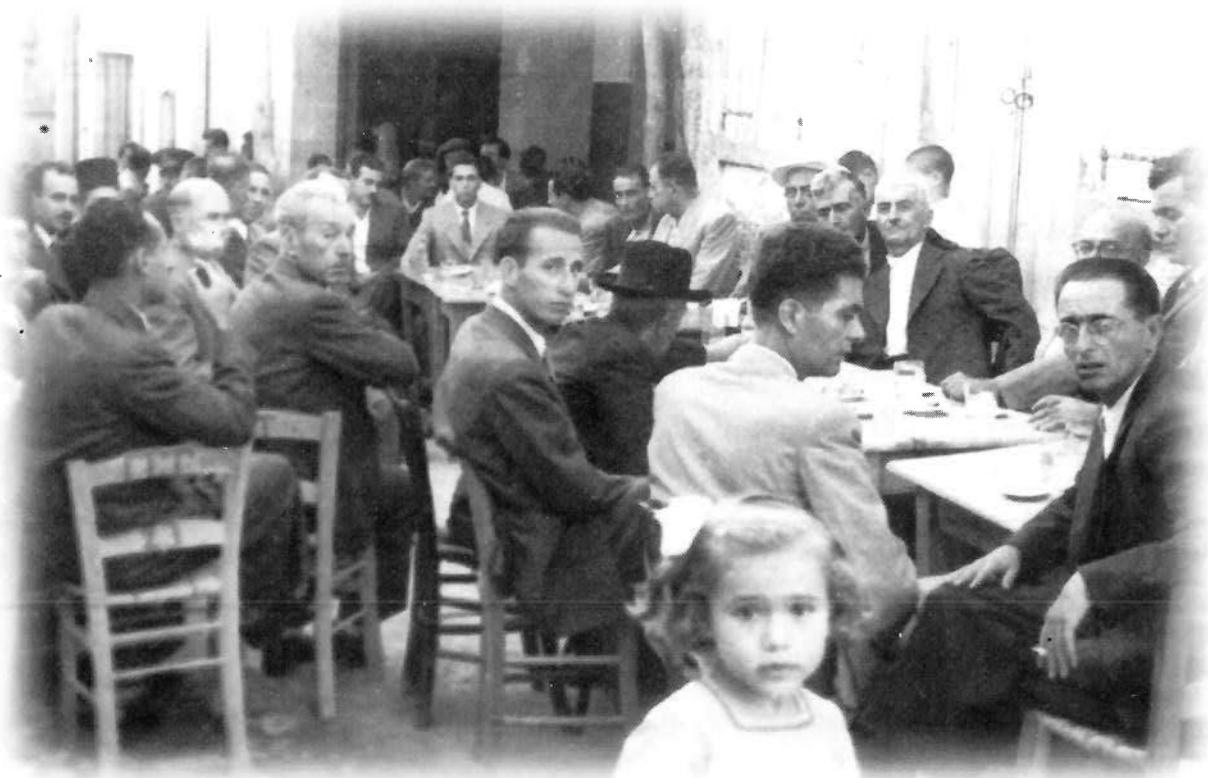
*¹ Αγγ. Τανάγρα. Η κατάληψις της Λέσβου και της Χίου Εν αθήναις, Εκδοτικός Οίκος Γ. Φέξη, 1914, σελ. 9-37.

*² Ιάκωβου - Ρίζου Ραγκαβή. Τα Ελληνικά. τομ. III Αθήνα, Εκδόσεις Αντωνιάδη, 1854.

Οι Τούρκοι του χωριού δεν φαίνεται να ενοχλούνται. Είναι γνωστό από τις γιαγιάδες μας ότι οι Τούρκοι του χωριού μας, ήταν εγκατεστημένοι εκεί από παλιότερες εποχές, είχαν ζυμωθεί μαζί μας και δεν ήταν τόσο κακοί όσο οι Τούρκοι του Πολυχνίτου και των Βασιλικών. Απλοί, μεροκαματιάρηδες άνθρωποι και αυτοί, όπως και οι χριστιανοί σέβονται και τιμούν τον Αι-Γιώργη, τον

καβαλλάρη ἄγιο της Ρωμιοσύνης και προστάτη των κατατρεγμένων.

Όταν διάβασα στο κείμενο για πρώτη φορά, ήταν σαν να έζησα παλιά στο χωριό μας, ή καλύτερα σαν να το ονειρεύθηκα πως ζούσα εκεί. Οι χαρακτήρες των ανθρώπων, τα ήθη, οι συνήθειες, οι γιορτές παραμένουν οι ίδιες και το μόνο πράγμα που άλλαξε είναι τα ρούχα μας.

Μια Κυριακή στον Πλάτανο, από το αρχείο Μαρίας Ταξείδη

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

Η επικράτηση των ιταλικών ναυτικών όρων και οι επιβιώσεις των αρχαιοελληνικών ονομασιών στην αλιεία

του Βασιλη Ψαριανού

Λόγω της κυριαρχίας για έξι σχεδόν αιώνες των Βενετσιάνων και των Γενοβέζων στις ελληνικές θάλασσες επικράτησε η Ιταλική ορολογία στη ναυτική τέχνη παραμερίζοντας τους ελληνικούς όρους που χρησιμοποιούνταν μέχρι τότε. Έτσι πέρασαν στη νεοελληνική γλώσσα οι ιταλικές ονομασίες^{*1}:

1) Για τους διάφορους τύπου πλοίων

σκούνα (ιταλ. scuna)

γολέτα (βενετ. goleta: δικάταρτο πλοίο)

καραβέλλα (ιταλ. caravella)

φελούκα (ιταλ. feluca)

γαλιότα (ιταλ. galeotta)

σκαμπαβία (ιταλ. scappavia)

κορβέτα (ιταλ. corvetta)

μπρατσέρα (ιταλ. brazzera: τρικάταρτο πλοίο)

γαλέρα (ιταλ. galera: τρικάταρτο κωπήλατο, πολεμικό πλοίο)

μπριγκαντίνι (ιταλ. brigantino: δικάταρτο ιστιοφόρο)

φρεγάδα (βενετ. fregata: πολεμικό πλοίο, είδος δρόμωνα)

(εξαίρεση αποτελεί το μπρίκι που είναι αγγλικής προέλευσης (brick)).

2) τους ανέμους:

σορόκος ή σιρόκος (ιταλ. scirocco): νοτιοανατολικός άνεμος

λεβάντες (ιταλ. levante): δυτικός

γαρμπής (ισπν. garbin < αραβικό garbi): βορειοδυτικός

γραίγος (βενετ. grego < ιταλ. greco: άνεμος από την Ελλάδα): βορειοανατολικός

όστρια (ιταλ. ostro): νότιος

τραμουντάνα (ιταλ. tra-Montana: άνεμος που φυσά από τα βουνά του βορρά): βόρειος.

3) Για τα όργανα, εξαρτήματα ή μέρη του πλοίου^{*2}:

άλμπουρο (βενετ. alboro)

τιμόνι (βενετ. timon)

παλαμάρι (ιταλ. palamaro)

παπαφίγκος (βενετ. papafigo)

μπούσουλας (ιταλ. bussola)

κόφα (βενετ. sofa)

καμπίνα (ιταλ. cabina)

σαβούρα (λατιν. saburra)

μπουκαπόρτα (βενετ. boca-porta)

*1 Η λέξη καράβι προέρχεται από την αρχαία ελληνική Κάραβος, ενώ η λέξη βάρκα από τη λατινική barca.

*2 Παρέμειναν ελληνικές οι ονομασίες: πλώρη (αρχ. ελλ. πρώρα)

πρύμη (αρχ. ελλ. πρύμνη)

κουπαστή (ίσως από το εγκωπαστή: τα πλάγια του πλοίου όπου στηρίζονται τα κουπιά).

κουπή (αρχ. ελλ. κώπη)

πρυμάτσα (αρχ. ελλ. πρυμνήσιον): σκοινί που δένει το πλοίο από την πρύμη στην ακτή

κατάρτη (αρχ. ελλ. κατάρτιον < από επίθετο κατάρτιος)

σκαρμός (αρχ. ελλ. σκαλμός)

δάκι (μεσαιων. οιάκιον υποκορ. αρχ. ελλ. οιαξ: τιμόνι)

πανί (αρχ. ελλ. πάνος, πήνος: ύφασμα)

σοκολαΐβα (αρχ. ελλ. σάκος + λαίφος) καραβόπανο

καπετάνιος (από το μεσαιων. κατεπάνος < κατ' επάνω).

φουγάρο (ιταλ. fogara)

αντένα (βενετ. antena)

σκότα (ιταλ. scotta): σκοινί που τεντώνει τα πανιά

φλόκος (ιταλ. flocco)

καρίνα (λατιν. carina)

κουβέρτα (βενετ. coverta)

παντιέρα (ιταλ. bandiera): σημαία

μπούνια (βενετ. bogna: τρύπες καταστράματος για την αποχέτευση των νερών.

4) για τα ναυτικά παραγγέλματα:

βίρα (ιταλ. vira): τράβα

μάϊνα (βενετ. maina): υπόστειλε

αμόλα (ιταλ. amollare): άφησε

σία (ιταλ. scia < sciare: αναποδίζω)

λάσκα (ιταλ. lasciare: χαλαρώνω)

κάργα (βενετ. carga: γεμάτα)

σκάντζα (ιταλ. scansare: αποφεύγω, κάνω τόπο)

5) για άλλους ναυτικούς όρους:

φουρτούνα (ιταλ. fortuna)

μπουνάτσα (ιταλ. bonazza)

σινιάλιο (βενετ. segnale)

κάβος (γενουατ. cavo)

σκαμπανεβάζω (ιταλ. scampare + ανεβάζω)

ρότα (ιταλ. rottà) πορεία πλοίου

σοβράνου (ιταλ. sovrano) ενάντια στον άνεμο

σοτοβέντο (ιταλ. sotto-vento) απάνεμα

κόντρα λα μπάντα (ιταλ. contra + banda) άνεμος που φυσά στα πλάγια του πλοίου

φουντάρω (ιταλ. fundare): βυθίζω

καλάρω (ιταλ. calare)

τσουρύμο (ιταλ. ciurma): πλήρωμα πλοίου

Αντίθετα προς ότι συνέβη στον τομέα της ναυτιλίας στην αλιεία διατηρήθηκαν πολλές φορές

αυτούσιοι οι αρχαίοι ελληνικοί όροι κι αυτό διότι δε διακόπηκε ποτέ η ενασχόληση των Ελλήνων με τον τομέα αυτό της οικονομίας, αφού το φάρεμα αποτελούσε πάντοτε τον πιο οικείο και τον πιο πρόσφορο τρόπο κάλυψης των διατροφικών τους αναγκών.

Ειδικότερα, παρέμειναν αναλλοίωτες στο πέρασμα των αιώνων οι ονομασίες για τα μέσα και τους τρόπους που χρησιμοποιούνταν στο φάρεμα και κυρίως το πλήθος των ονομάτων των φαριών και γενικότερα των θαλάσσιων ειδών που συναντώνται στις ελληνικές θάλασσες.

Έτσι έχουμε τις ονομασίες:

δίχτυ (αρχ. ελλ. δίκτυ)

αγκίστρι (άγκιστρον)

πετονιά (πετώ)

καμάκι (κάμαξ)

πυροφάνη (πυρ+φανός)

άγκυρα (άγκυρα)

γρίπος (γρίπος)

κιούρτος (κύρτος)

ορμίδι, ορμίδι (ορμίδιον, ορμιά)

θαλάμι (θαλάμιον, υποκορ. θάλαμος)

Και τα ονόματα των φαριών και θαλασσινών:

αστακός (αρχ. ελλ. οστακός < οστούν)

αχνιός, αχνιός (εχιναίος < εχίνος)

αθερνός, αθερίνα (αθερίνη), γαλέος (γαλέος),

γούπτα, γόπτα (βώπτα < βόωψ), γύλος (γύλος)

δελφίνι (δελφίνιον < δελφίν), θύννος ή τόνος (αρχ. θύννος)

Ζαργάνα (Ζαργάνα < σαργάνη)

κάβουρας (κάβουρος < πάγουρος)

κεφαλούρι, κέφαλος (κέφαλος)

κολιός (κολοιός)

κουλφάς, κουλφάδα (κοληφάδα < ακαλήφη)

λαβράκι (λαβράκιον < λάβραξ)

λιθρίνι (ερυθρίνιον < ερυθρίνος)

λύχνος (λύχνος)

μουρμούρα, μουρμούρι (μορμύριον < μόρμυρος)

μελανούρι (μελάνουρος < μέλαινα ουρά)

μουγγρί (γογγρίον < γόγγρος, με παρετυμ' επίδραση από το μουγγρίζω)

μύδι (μυίδιον < μυς)

μυλοκόπι (μυλοκόπιον < μυλοκόπος < μύλλος)

Ξιφίας, ξιφιός (ξιφίας < ξίφος)

Ξόφι (χρύσοφρυς)

Παλαμίδα (παλαμίδα < πηλαμύς ή παλάμη)

Πέρκα (πέρκη)

πίνα (πίννα)

πιτιλίδα, πεταλίδα (πατελίδα < πέταλος)

ροφός (ορφώς)

σαλάχι (σελάχιον < σέλαχος)

σαβρίδι, σαφρίδι (σαυρίδιον < σαύρος)

σαργός (σαργός)

σάρπα (σάρπη < σάλπη)

σκαθάρι (κανθάριον < κάνθαρος)

σκάρος (σκάρος)

σκορπίος, σκορπιομάνα (σκορπιός)

σκουμπρί (σκομβρίον < σκόμβρος)

σμαρίδα, μαρίδα (σμαρίς)

σμέρνα (σμέρινα < μύραινα)

σπάρος (σπάρος)

σπια, σουπιά (σηπία)

στρεῖδι (οστρείδιον < όστρεον)

συναγρίδα (συναγρίς)

σφυρίδα (σφυρίς < σπυρίς: σακούλι)

τοιπούρα (τοιπούρα < ίππουρα < ίππουρος)

τσίρος (τσίρος: ίσως < αρχ. κηρίς)

φαγγρί (φαγγρίον < φάγρος)

φώκια (φώκη)

χελι (εγχελειον < έγχελυς)

χταπόδι (οκταπόδιον, υποκορ. οκτάπους)

Ελάχιστες ονομασίες ψαριών είναι ιταλικές.

όπως μπαρμούνι (βενετικό barbon),

σαρδέλλα (μεσαιωνικό σαρδέλα από ιταλικό sardella < Σαρδηνία)

Καλαμάρι (μεσαιωνικό καλαμάρι από λατιν. calamaria)

μένουλα (βενετ. menola)

μπακαλιάρος (ιταλ. baccalaro)

καπόνι (ιταλ. cappone)

λούτος (βενετ. Iuzzo < λατιν. Iucius < ελλην. λύκος) και μία μόνο τουρκική, το χαψί (τουρκ. hamsi).

Τέλος εποχής

της Βαρβάρας Σκιά

Σκεφτήκατε ποτέ πόσα πράγματα χάθηκαν στις μέρες μας και πόσα ακούσματα σχεδόν ξεχάστηκαν; Όσοι είμαστε κάποιας ηλικίας, κάπου μας πτονάει, γιατί εμείς μ' αυτά μεγαλώσαμε, όσο για τους νεότερους, ας το κρίνουν εκείνοι αν ήταν καλύτερη ή χειρότερη εκείνη η εποχή. Όπως κι αν έχει, όποιο κι αν είναι το συμπέρασμα, ένα είναι σίγουρο: Αυτά τελείωσαν.

Τελείωσε:

- η μπουρού
- το ζμωτό
- τ' ανάσερμα του νερού, μ' όλα όσα έφερνε μαζί του: τις συναντήσεις και τις κουβέντες στα

πηγάδια, μα και το βάρος της στάμνας στον ανήφορο

- το λανάρισμα, η ρόκα, το στοίβασμα του μπαμπακιού
- το κλώσιμο με τον κλώστη, οι πλεκτές κάλτσες
- οι λάμπες, τα φανάρια, τα λυχνάρια
- τα κοπάδια με τα ζα του χωριού
- η πριόνα
- η μυρσίνα, η βάγια κι η πίσα
- ο τελάλης
- η κρεβατή
- τα τσόκαρα
- τα τέστα
- τα τουμπελέκια
- οι φνίκες και οι βράκες
- η φυσαρμόνικα και η λατέρνα
- οι ρεφενέδες

- το ντουγένι
- τα τσιρβούλια
- το χνι
- τα καπνά

Ο τελάλης

Είναι κάμποσα χρόνια που σταμάτησε ο τελάλης. Κρατούσε μια κουδούνα στο χέρι κι έφερνε πάνω κάτω τον κεντρικό δρόμο, όπου υπήρχαν καφενεία. Σταματούσε, χτυπούσε την κουδούνα, έλεγε ότι ήταν να πει και συνέχιζε πιο κάτω.

Ο τελάλης λοιπόν έπαιζε σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή του χωριού και τη μέρα και τη νύχτα. Τη μέρα φώναζε "Φέραν σμαρίδες τ' γιαλού μας, φέραν χτένια στον Πλάτανο, φέραν πορτοκάλια" κι άλλα τέτοια. Και τη νύχτα ήταν παρών στους πλειστηριασμούς που γινόταν και που τους κατοχύρωνε με την κουδούνα του. Άλλοτε, όσοι θέλαν να δώσουν τα κτήματά τους στο κεσίμι τα βάζαν σε πλειστηριασμό κι όποιος ήθελε ανέβαζε την τιμή, ή μάλλον την ποσότητα, γιατί λάδι θα έδινε. Ο τελάλης λοιπόν ήταν εκείνος που φώναζε τα ονόματα αυτών που πλειοδοτούσαν κι ήταν αυτός που στο τέλος κατοχύρωνε το ποσόν. Το ίδιο γινόταν και για όποιον ήθελε να πουλήσει. Το "φώναζε στον τελάλ" και πάλι ακολουθούσε η ίδια διαδικασία της πλειοδοσίας παρόντος του τελάλη.

Τελάληδες ήταν ο μπάρμπα Μιχάλης ο Αϊβαλιώτης, ο μπάρμπα Γιάννης ο Βογιατζής και, για λίγον καιρό ο Βασίλης ο Κατρακάζας.

Κάποτε, λέει, στο Πλωμάρι φώναζε ο τελάλης "Φέραν σκύλ' με του καϊκ' κι όποιος θέλει να κατεβεί να πάρει". Έτρεξε λοιπόν ο κόσμος να δει τι σού σκύλοι ήταν αυτοί που τους φέραν με το καϊκι, αλλ' αυτοί ήταν στύλοι, δηλαδή μακριά ξύλα, αλλά με το που προφέρουν οι Πλωμαρίτες το ταυ κάπτα, γίνονται σκύλ' κι όχι στύλοι.

Οι φουρνοί των σπιτιών

Τέλος τα προζύμια, στα ζυμώματα και στα φουρνίσματα. Μαζί τελείωσαν κι οι μυρωδιές

Μυτλήνη: Λιομάζωμα

που έβγαιναν από τους φουρνους των σπιτιών μας, τελείωσε κι η πίτα με τη γλίνα. Μπορεί να ήταν κούραση, αλλά μοσχομύριζαν οι γειτονιές. Από τους φουρνους των σπιτιών μας όλοι έχουμε ωραίες αναμνήσεις. Ας τις κρατήσουμε κι ας πούμε χάριν της προόδου ένα γεια.

Τα μυριστικά

"Μυρσίνα, βάγια για τα σύκα, σας έχου το πίσα!". Φορτωμένη ως απάνω, μια μελαχροινή γυναικούλα με τις βράκες ερχόταν απ' τ' Ακράσι κι εμείς την περιμέναμε, νιές και κατανίες τότε, για να πάρουμε πίσα, που τη μασούσαμε σα μαστίχα και μοσχοβόλαγε. Ποτέ δεν έμαθα από τι γινόταν. Κάποιος μου είπε πως είναι αυτή που ρίχνουν για την άσφαλτο. Αλήθεια, ψέματα, δεν ξέρω, έτσι κι αλλιώς μας τελειωσε κι αυτή. Ρώτησα αν έρχονται ακόμα απ' τ' Ακράσι να φέρουν μυριστικά για τα σύκα. "Όχι, δεν έρχονται. Και ποιος τα τρώει πια τα σύκα; Τα ζα τα τρων" ήταν η απάντηση.

Οι τσαλάδες

Ερχόταν κι απλώναν την πραμάτεια τους στην άκρη του δρόμου. Τέστα^{*1}, γιουβέτσια, πετρόπικες, γραγούδες μεγάλες και μικρές, παχνιώτες και παχνιωτέλια κι έπαιρνε ο κόσμος. "Παίρνουμε και τραχανό κι ελιές και σύκα και σαπουόνι" έλεγαν. Οι περισσότερες γυναίκες έπαιρναν έτσι, με ειδος. "Όχι, δεν ήταν Κατοχή τότε.

*¹ Τέστα ήταν τα πήλινα τσουκάλια με τα οποία μαγειρεύαμε στα ξύλα.

Τσακαλάδες δεν έρχονται πια. Τώρα έρχονται φορτηγά τίγκα με νάυλον.

Τα τουμπελέκια

Οι χοροί με τα τουμπελέκια στους μαχαλάδες έχουν μείνει αλησμόνητοι. Καθισμένες στις καρέκλες γύρω γύρω τραγουδούσαν οι κοπέλες όλες μαζί, ενώ μια έπαιζε το τουμπελέκι, που άλλαζε χέρια κάθε τόσο. Τραγουδούσαν δίστιχα τραγούδια για την ογάπη, για την αντάμωση, για το χωρισμό, για την ομορφιά αυτών που χορεύαν.

Χόρεψε χαιδεμένο μου
και θα σου πω τραγούδια
και θα σου πω παινέματα
του κάμπου τα λουλούδια.

Τι ωραία που χορεύεις
τι σεμνά που περπατείς
και μου φαίνεται πουλί μου
ποις στη γη πως δεν πατείς.

Το τουμπελέκι έπρεπε να έχει προβειά καλή για να παίζει καλά. Η καλύτερη προβειά ήταν από γάτα. Ο χορός άρχιζε το απόγευμα και κράταγε ως αργά τη νύχτα. Μαζεύοταν κόσμος απ' όλο το χωριό, ακόμα κι από τα καφενεία τις μεγάλες ώρες. Κρίμα που δε συνεχίστηκε σαν έθιμο, σαν παράδοση. Τουμπελέκι έπαιζαν και στους ρεφενέδες στα σπίτια και τις Απόκριες. Τότε που επιτρεπόταν οι γάμοι στα σπίτια, όταν ερχόταν στο κέφι έπαιζαν το τουμπελέκι και χόρευαν ο γαμπρός και η νύφη και όλο το σόι. Οι καλύτεροι χοροί γινόταν στα ντάμια και στο βίρι λαγκάδι, ήζεραν πολλά τραγούδια και έπαιζαν ωραία. Χάθηκε κι αυτό στο όνομα του... πολιτισμού, αφήνοντας πίσω του ωραίες αναμνήσεις. Γι' αυτές ας μη γράψουμε τέλος.

Τα παρακάνια

Όταν έμπαινε για καλά το φθινόπωρο, άρχιζαν τα παρακάνια. Τα παρακάνια γινόταν για δυο λόγους. Είτε για να βοηθήσουν τη γυναικα που καλούσε στο σπίτι, που μπορεί να ήταν μωρομάνα και να μην είχε προλάβει να πλέξει τις κάλτσες ή να κάνει το μπαμπάκι της κλωστή είτε απλώς γινόταν για να πάνε όλες με τις δουλειές

τους και εκείνη να τους τρατάρει σύκα και καρύδια ή τηγανίτες και αμύγδαλα κι αυτές όλες μαζί να κάνουν δουλειά, να τραγουδούν και να λένε διάφορα. Ήταν κι ένα είδος γυναικείας σύναξης. Ανδρες δεν πήγαιναν, γι' αυτό και γινόταν διάφορα για να βγούνε έξω οι γυναίκες να τις δούνε. Γι' αυτά όμως αξίζει να πούμε περισσότερα μια άλλη φορά.

Η κρεβατή

"Σα θα μεγαλώσεις και γίνεις κοπέλα, θα μπεις στην κρεβατή και θα φαίνεις στη τσάκα τσάκα, φαίνα φαίνα". Έτσι έλεγαν στα μικρά παιδιά, κι αυτά ονειρεύοταν για τα κορίτσια τους, όπως τώρα ονειρεύονται σπουδές και πανεπιστήμια. Και πράγματι, η πρόοδος μιας κοπελίτσας μετριόταν, όταν έμπαινε στην κρεβατή κι άρχιζε να φαίνει και τότε άρχιζαν τα βάσανά της. Ήταν όμορφα όμως για όσους την άκουγαν απ' έξω. Τσακ τσακ άκουγες απ' όπου περνούσες το ξυλόχτενο να χτυπάει, άσχετα αν αυτή που έφαινε καθόταν σαν αιχμάλωτη μέσα στο κατώνι και σχεδόν μόνο για να της βάλουν μασούρια στο ροδάνι ή για να κατεβάσουν το καλάμι πηγαίνων, γιατί με τις πολλές κουβέντες δε γινόταν δουλειά και γινόταν και λάθη. Ευτυχώς που οι κοπέλες τραγουδούσαν τότε και, μαζί με το χαρακτηριστικό τσακ τσακ άκουγόταν και το τραγούδι τους.

Μπαρμπούνι μου θαλασσινό
κι ολόχρυσό μου ψάρι,
εγώ καλέ να σ' αγαπώ
και άλλος να σε πάρει

τραγούδαγε η Μυρσινιώ μας, ενώ εγώ έβαζα μασούρια, μαθήτρια τότε. Αργότερα με στρώσαν και μένα, όχι θα τη γλίτωνα.

Η ρόκα είναι γλέντισμα
η κάλτσα είναι σεργιάνι
αν πεις και για την κρεβατή
είναι σκλαβιά μεγάλη

Έλεγε η μάνα μου, "Άλλά τι να κάνεις; Να πάρεις και τίποτα έτοιμο το κατηγορούν". Πράγματι, αν στα προικιά που στολίζαν είχε και τίποτα αγοραστά έτοιμα, το είχαν κατηγόρια,

τάχα πως δεν είναι νοικοκυράδες.

Αγιάσμα να βγάλουν οι μηχανές, γλιτώσαν τα κοπτελούδια από τα κατώνια κι από τις μπαμπακούλες και τα ροδάνια.

Το κουβάλημα του νερού

Ποιος δε θυμάται το ανάσερμα του νερού από τα πηγάδια και το κουβάλημά τους στο σπίτι με λογίνες, λογινέλια, ντενεκέδες και κάδους; Ήταν στο καθημερινό πρόγραμμα και ήταν κουραστικό. Αργότερα στον Πλάτανο, στο Τζαμί και στ' Θοδωρή το πγάδ' βάλαν τρόμπες και όταν πηγαίναμε στον Πλάτανο κάναμε τα καλά μας. Τρομπέρναμε μάνι μάνι για να μας βλέπουν οι γαμπροί κι οι πεθεροί που καθόταν στα γύρω καφενεία, πως είμαστε προκομμένες. Όταν ο χειμώνας είχε νερά, ήταν καλά. Τρέχαν οι λίγες βρύσες του χωριού και, όσες είχαν χορτάρια να πλύνουν, τα κατεβάζαν στη βρύση για να γλιτώσουν το κουβάλημα και φάγε η μια φάγε η άλλη λιγοστεύαν κατά πολύ. Άλλα, όταν αρχίζαν οι ζέστες, κλειδώναν το νερό και το ανοίγαν ορισμένες ώρες. Πηγαίναν λοιπόν πιο μπροστά κι έβαζαν τενεκέδες ως επί το πλείστον, για να πιάσουν σειρά ("νεμπέτ" το λέγαν). Το τι καυγάδες γινόταν λοιπόν με το ποιανής "νεμπέτ" ήταν, δε λέγεται. Πολλές φορές έπεφτε και ξύλο, σηκώναν τον τενεκέ κι όποιον πάρει ο Χάρος. Τώρα, ας είναι καλά η Ρογκάδα κι η Φλια. Σταμάτησε και το πλύσιμο των ρούχων στον ποταμό και το χτύπημα των ρούχων με την κοπανίδα, πατα σιούτα. Σταμάτησαν να κατέβαζουν στο γιαλό και τα τσόλια. Όλα σταμάτησαν εκεί. Έμειναν μια ανάμνηση.

Η μπουρού

Η μπουρού ήταν το ρολόι του χωριού.

"Δε σφύριξε η μηχανή ακόμα;" ή "Σφύριξε η μηχανή," ήταν κοθημερινό ερώτημα. "Να έχουμε το νου μας σήμερα που θα πάμε στα μακρινά, να φύγουμε με την ώρα μας, γιατί δεν ακούγεται εκεί η μπουρού".

*¹ Γιανμπασκητζήδες ήταν εκείνοι που κουβαλούσαν μέσα σε γαβάθες το χαμούρι (δηλαδή τις αλεσμένες ελιές που έπαιρναν από τις μυλόπετρες) και το πηγαίναν στους μαστόρους. Μαστόροι της μηχανής ήταν εκείνοι που κανόνιζαν πόσο χαμούρι θα βάλουν στο τετράγωνο τσουπί, που το δίπλωναν με τέχνη και το έβαζαν στην πρέσα. Όταν η πρέσα γέμιζε ως επάνω τσουπιά, έσφιγγε, ενώ οι μαστόροι τα περιχούσαν με ζεματιστό νερό για να τρέχει το λάδι.

*² Οι χαμάληδες κουβαλούσαν μέσα σε γαβάθες το χαμούρι και το πηγαίναν στους μαστόρους.

Το πρώτο σφύριγμα γινόταν πολύ νύχτα, ήταν για να ξυπνήσουν όσοι δουλευαν στα λιοτρίβεια. Το άλλο στις δώδεκα ακριβώς και το άλλο το απόγευμα στις τέσσερις, αν δεν κάνω λάθος.

Τώρα η μηχανή δε σφυρίζει, γιατί δε δουλεύει πια με ατμό, είναι ηλεκτροκίνητη. Με την πίεση του ατμού γινόταν το σφύριγμα. Άλλα τώρα δεν είναι τόσο απαραίτητο, γιατί όλοι έχουν ρολόγια. Μα δεν υπάρχουν ούτε οι "γιανμπράσκηδες"^{*1}, δεν αλέθει πια η μυλόπετρα. Δεν κουβαλούν το λάδι οι χαμάληδες^{*2} με τα τουλούμια, που ήταν ο φόβος κι ο τρόμος των παιδιών.

"Θα σε πάρουν τα τουλούμια". Τώρα δουλεύουν όλα με τα κουμπιά. Άλλα, ώσπου να τα μάθουν, αφού στην αρχή δεν ήξεραν, πόσο λάδι να έψυγε στον ποταμό.

Τα τσόκαρα

Στο Μουσείο του χωριού έχουν κι ένα ζευγάρι τσόκαρα. Ποιος να τό λέγε πως θα γινόταν μέσα σε λίγα χρόνια μουσειακό είδος; Ένα κομμάτι ξύλο και μια λουρίδα πετσί ή καναβάτσο και έτοιμα τα τράκα τρούκου. Τα φορούσε ο κόσμος μες στις αιλές και σε πολύ κοντινές αποστάσεις από το σπίτι του. Τα έπαιρναν μαζί τους και στον ποταμό, όταν πηγαίναν να πλύνουν τα ρούχα. Άλλα στην Κατοχή, που λυώσαν τα παπούτσια, τα έβαζαν και στις ελιές και, όταν είχε λάσπες, αυτές έφταναν στο κεφάλι με το περπάτημα. Ρωτάτε αν γλιστρούσαμε; Εδώ ταιριάζει σε παραλλαγή το τραγούδι

Δεν πάγου πια εις τη Βρισά
γιατί γλιστρούν οι πλάτοις
τοι πέφτουν κάτου οι κουπλιές
τοι φαίνονται οι βράτοις.

Τότε βγήκαν και οιτσοκαρίνες για καλά παπούτσια. Εκείνες ήταν όμορφες, με σχέδια, με χρώματα. Τη μεγαλύτερη χαρά που έκανα ποτέ για παπούτσια ήταν όταν μου πήραν ένα ζευγάρι τσοκαρίνες.

(Η συνέχεια στο επόμενο τεύχος)

Σημείωση της Σύνταξης:

Το Λαογραφικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Αθηνών συμπεριέλαβε στη βιβλιοθήκη του τεύχη του περιοδικού μας, θεωρώντας ότι περιέχουν ενδιαφέρον λαογραφικό υλικό. Εκτός από την

τιμή για το χωριό μας, θεωρούμε ότι η αναγνώριση της λαογραφικής αξίας του περιοδικού μας ενθαρρύνει την προσπάθειά μας, να γίνει "Ο Αντίλαλος" ένα είδος αρχείου, όπου θα καταγράφονται ήθη και έθιμα της Βρίσας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ - ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ & ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
157 84 ΑΘΗΝΑ (ΖΩΓΡΑΦΟΥ)

Σας ευχαριστούμε θερέτρα για την αποστολή σας
 Βιβλιοθήκη της Λαογραφίας, την ριζήν 20-26
 του Τεριόδιου "Ἄντιλαλος της Βρίσας", του
 ειδίδει ο Σωτήρης σας. Επιλέγομε σεν
 συνέχεια της ανεργασίας μας να σας
 ευχαριστούμε εις την προτέρην.

Αθήνα 8 Οκτωβρίου 1998
 Από το Σπουδαστήριο Λαογραφίας

Τσακίσματα

από τη συλλογή της Βαρβ. Σκιά

Ζαλίζουμι, ζαλίζουμι
 ἄμα σι συλλουγίζουμι.

Ζάλ' έχει του κιφάλι μου
 τι θα γινή του χάλι μου.

Σα σι δω σαν ψάρι τρέμου
 σ' αγαπώ τοι τα παθάίνου.

Έρωτα π' ανάθεμά σι
 τυραννείς μα δε λυπάσι.

Έλα, έλα μι τα μένα
 το' ας τη μάνα που σι γέννα.

Έλα τοι σ' απουθύμησα
 μι τ' άστρα σου το μήνυσα.

Έλα, έλα πέρδικά μου
 στ' αγκαλάκια τα δικά μου.

Έλα να πάμι κει που λες
 που χτίζουν τα πουλιά φωλιές

Συ μπαχταές τοι γω φυντάνι
 να σ' απαρνηθώ δεν κάνει.

Άλλα μοι λεν' τ' αχελι σου
 το' άλλα μοι λεν' οι φίλοι σου.

Ήλιους είσι, ήλιους είσι
 της καρδιάς μου στύλους είσι.

Ήλιους είσι της ημέρας
 της αυγής κρύος αέρας

Ήλιους είσι για φιγγάρι
 γι' απ' τουν ουρανό έχεις χάρη

Έρχισι τοι γλιντίζουμι
 φεύγεις κακουκαρδίζουμι

Τα μαλλιά σου τα κομμένα
 περιπλέξανε τοι μένα

Τα μαλλιά σου τοι γ' ελιά σου
 μ' έφεραν στη γειτονιά σου.

Η στήλη της αλληλογραφίας: γράμματα που πήραμε

Η ζωή στο χωριό του Αντώνη Φωτεινού

Η ζωή στο χωριό στηρίζεται κυρίως από τα αγροτικά προϊόντα. Τώρα άρχισε και λίγο ο τουρισμός να γίνεται οικονομικός παράγοντας. Όλα όμως αυτά για να γίνονται σωστά, εκτός από τα άλλα επαγγέλματα που είναι απαραίτητα για τη ζωή του χωριού, χρειαζόμαστε και το δάσκαλο, τον καθηγητή και άλλους μορφωμένους ανθρώπους· όταν όμως όλοι φύγουμε στην Αθήνα τί γίνεται το χωριό;

Πρέπει όμως και ο κόσμος του χωριού να καταλάβει πια πως πρέπει να κάνει σωστά τη δουλειά του, να μην έρχεται ο Αθηναίος, δικός μας ή ξένος, και μας παραπονιέται πως στο χωριό ο κόσμος

δεν κάνει σωστά και εγκαίρως τη δουλειά του. Πρέπει πια να το καταλάβουμε αυτό, γιατί αλλιώς θα πάμε παραγοί στους Ευρωπαίους.

Κουράστηκαν οι γονείς μας για να διατηρήσουν αυτή την όμορφη περιοχή που λέγεται Βρίσα και Βατερά. Γνωρίζουμε όλοι πόσο δύσκολα ήταν εκείνα τα χρόνια που όλα γινόταν με τα χέρια. Θυμάμαι τα μπαξιδέλια που τα πότιζαν με την αντένα. Κουβαλούσαν πέτρες από τα Χοντροκύτσια στα Βατερά να χτίσουν πηγάδια και να κάνουν σπιτάκια. Όλες οι δουλειές πόσο δύσκολες ήταν να κουβαλούν σε μεγάλες αποστάσεις το νερό με τα γαϊδούρια, γέροι και νέοι, να αναστήσουν χιλιάδες δέντρα. Τώρα όλα αυτά για τους νέους έχουν γίνει καφετέριες και ντίσκο. Πολλοί ούτε καν γνωρίζουν τα κτήματα τους. Τα κτήματα δεν είναι μόνο για να πηγαίνουν οι νέοι μας μια δυο ώρες το πρωί να δουλέψουν, είναι η καλύτερη πρωινή γυμναστική. Είναι όλο υγεία να

«Το λειμωνάρι»

απολαύσεις το πρωινό στους ωραίους λόφους του χωριού μας. Δυστυχώς με τον πρωινό ύπνο που κάνουν οι νέοι για να αντέχουν στις ντίσκο, από τα μεσάνυχτα ως τις πρωινές ώρες, δε μπορούν να βρίσκονται πρώι στην ωραία εξοχή μας.

Για να διατηρήσουμε τους μόχθους των γονέων μας πρέπει όλοι μαζί να πάρουμε τις ευθύνες μας. Κι αυτοί που ζούμε στο χωριό κι αυτοί που ζουν στην Αθήνα κι οπουδήποτε άλλού σε άλλες χώρες. Να βοηθήσουμε με οποιονδήποτε τρόπο μπορούμε να διατηρήσουμε το χωριό μας που έχει μακριά παράδοση χιλιάδων χρόνων. Άλλιώς κινδυνεύουμε να μας τα πάρουν οι ξένοι. Ηδη έχουν αρχίσει να αγοράζουν. Δεν είναι δύσκολο όλοι να κάνουμε μια προσπάθεια για το καλό του χωριού μας.

Φέτος, στο χώρο, που γίνεται συνήθως κάθε χρόνο, έγινε ο χορός του Συλλόγου. Σκοπός του Συλλόγου είναι να βοηθά σε διάφορες ανάγκες το χωριό μας, οικονομικές και οιδήποτε άλλο. Δυστυχώς όμως ήταν απαράδεχτο αυτό που

έγινε να δείξουν αδράνεια πολλοί και να πάνε αλλού.

Ο χορός γίνεται μια μέρα το χρόνο και πρέπει όλοι μας να δείξουμε ενδιαφέρον. Εχουμε χρέος να υποστηρίξουμε αυτό το χορό. Σαμποτάρισμα του χορού είναι ζημιά για το χωριό μας...

Σημείωση της Σύνταξης:

Στα όσα πολύ σοφά μας λέγει ο Αντώνης ο Φωτεινός θα θέλαμε να προσθέσουμε τα εξής:

Οι νέοι περισσότερο από τις συμβουλές «ακούνε» τα παραδείγματα. Ας τους δώσουμε εμείς οι μεγαλύτεροι το παράδειγμα της εργατικότητας, της προοδευτικότητας, της φιλοπατρίας και της υπευθυνότητας.

Οσο γι' αυτούς που «σαμποτάρουν» τις καλοκαιρινές εκδηλώσεις του Συλλόγου, εάν υπάρχουν πράγματι και τέτοιοι συγχωριανοί μας, θα ήταν πολύ ενδιαφέρον να μας έγραφαν τους λόγους για τους οποίους κάνουν κάτι τέτοιο.

Kouīζ

από τη Σοφία Γεωργακή

Οριζόντια

1. - - - - - - - -
2. - - - - - -
3. - - - - - - - -
4. - - - - - - -
5. - - - - - - -
6. - - - - - -
7. - - - - - -
8. - - -
9. - - - - -

1. Κάτω απ' αυτόν η συνάντηση στη Βρίσα
2. Τοποθεσία της Βρίσας με ωραία θέα
3. Απλώνεται στις ταράτσες το καλοκαίρι
4. Βουνό της Λέσβου
5. Απαραίτητη για κάθε οικισμό
6. «Κεντρική» αγία του χωριού μας
7. Ξενοδοχείο στα Βατερά
8. Ιερός είναι της Ζωοδόχου πηγής.
9. Γιορτάζει στο πανηγύρι της 20ης Ιουλίου

Ακροστιχίδα

Αγροτική περιοχή της Βρίσας.

Λύση του κουίζ

1. Τζάταρος	2. Αλγούια	3. Τραχαλαύα	4. Οζουήτος	5. Υρόποιον
5. Βαζίλικη	6. Μαρπίνια	7. Επιβύνη	8. Νάσια	9. Ηλιότος

Γεννήσεις

Το Ζεύγος Αργυρώ Μητσάκου και ο Γιώργος Γδούντος απέκτησαν κορίτσι που γεννήθηκε στις 30 Αυγούστου

Γάμοι

- Ο Αποστολής Απόστολος του Γεωργίου και η Φιλίππου Ελένη του Ευστρατίου παντρεύτηκαν στην Βρίσα την 24η Οκτωβρίου 1998.
- Ο Βάσσος Κων/νος του Σπυρίδωνα και η Βουγιουκάκη Μαρία του Παναγιώτη παντρεύτηκαν στην Βρίσα την 14η Νοεμβρίου 1998.

Βαπτίσεις

- Ο Κρικλάνης Δημήτριος του Παναγιώτη και η Jaine βάπτισαν στην Βρίσα την 8/7/1998 την κόρη τους και την ονόμασαν Διαμάντω - Μαρίκα. Νονός ο Αντώνιος Πιτσιλαδής.
- Ο Βαληλής Ευάγγελος του Σταύρου και η Μαρία Παπουτσή του Γαβριήλ βάπτισαν την κόρη τους στην Βρίσα την 8/8/1998 και την ονόμασαν Χρυσούλα. Νονός αυτής ήταν ο Ιωάννης Ευστρ. Μαργαρίτης.
- Ο Ξυνός Γεώργιος και η Ευαγγελία Κουκούλα του Γρηγορίου βάπτισαν τον γιό τους στην Βρίσα την 8/8/1998 και τον ονόμασαν Γρηγόριο. Νονά αυτού ήταν η Αιμιλία Αφέντρα.
- Ο Βάσσος Γεώργιος του Ευστρατίου και η Μυρσίνη Μαργέτα του Ιωάννη βάπτισαν την κόρη τους στην Βρίσα την 16/8/1998 και την ονόμασαν Μεταξία. Νονά αυτού ήταν η Ειρήνη Φιλ. Γιαννοπούλου.
- Ο Πορτογλής Στυλιανός του Νικολάου και η Αθανασία Παράκοιλα του Ιωάννη βάπτισαν τον γιό τους στην Βρίσα των 21/8/1998 και τον ονόμασαν Ορέστη. Νονά αυτού ήταν η Ευφροσύνη Δ. Μαργαρίτη.
- Ο Γεώργιος Ορφανουδάκης και η Νταϊάνα Μπιζού βάπτισαν τον γιό τους στην Βρίσα την 22/8/1998 και τον ονόμασαν Φίλιππο - Σκόβελε. Ανάδοχοι αυτού ήταν ο Νικόλαος Ρούσης και Ανδριανή - Ειρήνη Κύρου.

- Ο Αντώνιος Τουμπακάρης και η Μεταξία Βουνάτσου βάπτισαν τον γιό τους στην Βρίσα την 23/8/1998 και τον ονόμασαν Παναγιώτη. Ανάδοχοι αυτού ήταν η Παναγιώτα και ο Αθανάσιος Παράκοιλος.
- Ο Ιωάννης Διαμαντής του Παναγιώτη και η Μαρία Λούπου του Παναγιώτη βάπτισαν τον γιό τους στην Βρίσα την 6/9/1998 και τον ονόμασαν Παναγιώτη. Ανάδοχος αυτού ήταν η Βλουτίνη Λάσκαρη.

Θάνατοι

- Ο Κώσης Αντώνιος του Ευστρατίου απεβίωσε στην Βρίσα την 10 Ιουνίου 1998, ετών 87
- Ο Γεωργακής Κων/νος του Νικολάου απεβίωσε στην Μυτιλήνη την 28 Ιουνίου 1998, ετών 85.
- Ο Αναστασίου Νικόλαος του Χαραλάμπου απεβίωσε στα Βατερά την 30 Ιουνίου 1998, ετών 83.
- Η Γιαννέλη Αικατερίνη συζ. Γεωργίου απεβίωσε στην Βρίσα την 4 Αυγούστου 1998, ετών 89.
- Η Δημητρακέλη Ζωή χήρα Νικολάου απεβίωσε στην Αθήνα την 4 Αυγούστου 1998, ετών 98.
- Ο Χατζηγεωργίου Γεώργιος του Ονούφριου απεβίωσε στα Βατερά την 17 Αυγούστου 1998, ετών 86.
- Η Κώση Μαρία χήρα Παναγιώτη απεβίωσε στην Βρίσα την 7 Νοεμβρίου 1998, ετών 86.
- Ο Καλατζής Ιωάννης του Κων/νου απεβίωσε στην Μυτιλήνη την 16 Νοεμβρίου 1998, ετών 85.

Επίσης απεβίωσαν οι:

- Σωτήρης Αποστολής
- Χαράλαμπος Κουτρής
- Μαρίνος Βάσσος, ετών 60
- Ευστρατία Παρασκευά ετών 80
- Ιωάννης Νικέλης
- Μαρίνα Βουδούρη

Γι' αυτούς που φεύγουν

Μαρίνος Βάσσος

«Καλώς ναρθή, σαν έρθ' εκείνη η ώρα,
Στερνή φορά τα μάτια μας να κλείσει.
Κι όποτε ναναι, ή τώρα, ή κι αν αργήσει,
Φτάνει να μην έρθη σαν άγρια μπόρα...»

Όμως για σένα, φίλε μου Μαρίνο, η στερνή σου ώρα, ήρθε σαν μπόρα άγρια, κι απότομη και μας τρόμαξε.

Έφυγες έτσι απλά κι απρόσμενα, χρονιάρα μέρα Χριστουγεννιάτικη, αφήνοντας στη ψυχή μας, τη γεύση του θανάτου.

Ξέρω πως δεν θάθελες, Μαρίνο, γι' αυτούς που σ' αγαπούσαν, μάτια δακρυσμένα. Ξέρεις

πώς θάσαι για πάντα κλεισμένος στα βάθη της καρδιάς μας και συνέχεια θα ζήσ μαζί μας.

Νοιώθει όμως κανείς πιο φτωχός, πιο μοναχός τώρα χωρίς εσένα. Θλίβεται για το κενό που ανοίγεται ακάλυπτο, και σ' αναζητά... Μάταια...

Δεν το πιστεύουμε πως έφυγες για πάντα. Σε γυρεύουμε κι ένας κόμπος στο λαιμό δεν λέει να φύγει.

Ο Χριστός που γεννήθηκε, τη μέρα που μας άφησες, ας ρίξει μπάλσαμο και παρηγοριά στην οικογένειά σου.

Αντίο Μαρίνο, Συνάδελφε, συμμαθητή και φίλε.

Απ. Στεργίου.

Συνάδελφοι, συμμαθητές και φίλοι σου σε πενθούμε μαζί με την οικογένειά σου, Μαρίνο.

ΠΡΟΣΦΟΡΕΣ

Προσφορές

Για τον αντίλαλο και τους σκοπούς του συλλόγου

- Από τον Ευάγγελο και τη Φρόσω Ταξείδη μαζί με τις ευχές του για την καλή χρονιά 10.000 δραχμές στη μνήμη Γεωργίου Γεωργακή που πέθανε παραμονή Πρωτοχρονιάς.
- Από τον Τσέλεκα Γεώργιο του Παναγιώτη 10.000 δρχ. στη μνήμη του αδελφού του Ιωάννη.
- Από τον Παναγιώτη Κώστα 10.000 δρχ.
- Από τη Μεταξία Δ. Κώστη 5.000 δρχ.
- Από τη Βάσω Καραβοκύρη-Ζούζουλα 5.000 δρχ.
- Από το Στέλιο Γιαννάκο 10.000 δρχ. στη μνήμη του πατέρα του Δημήτρη Αντ. Γιαννάκου
- Από το Γιώργο Γδούντο 5.000 δρχ. στη μνήμη του παππού του Γεωργίου Γδούντου.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

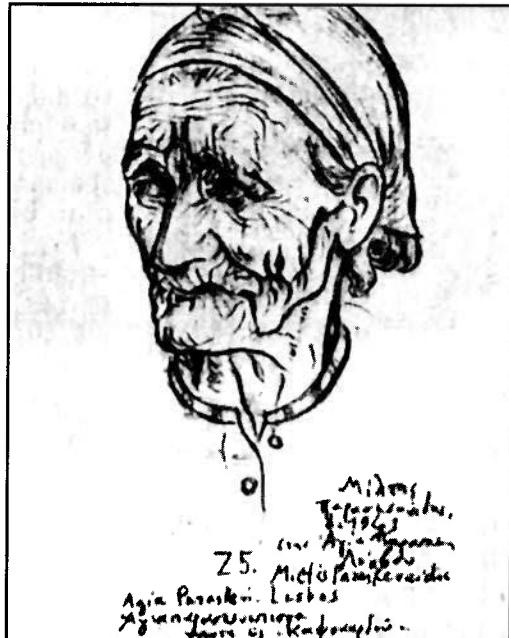

ΜΙΛΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

Σκιτσογράφος και δημοσιογράφος στην εφημερίδα της Μυτιλήνης «Ταχυδρόμος» στα τέλη της δεκαετίας του '20, ο **Μίλτης Παρασκευαϊδης** (γ. 1911) υπήρξε ένας από τους στυλοβάτες της λεοβιακής άνοιξης.

Μετά τα βιβλία του «Μορφές της Ρωμιοσύνης» (1976) και «Αντιονομπιοτικά και αντιρομποτικά» (1977), το «Ζωγραφιές της παραδοσιακής Αγίας Παρασκευής Λέσβου» **αποτυπώνει σε 53 εικόνες πρόσωπα και πράγματα από το χωριό του πατέρα του** (αριστερά, 1941 και δεξιά Αγιοπαρασκευώτισσα γνωστή ως «Καψοκαρδού»).

Σχεδιασμένα στην περίοδο 1924-1942, τα έργα φανερώνουν την οξεία παρατηρητικότητα του δημιουργού τους στην προσπάθειά του να ανιχνεύσει και να αποδύσει το γνήσια ελληνικό.

Μίλτη Χ. Παρασκευαϊδη
«Ζωγραφιές παραδοσιακής Αγίας Παρασκευής Λέσβου»
Κριτική στο βιβλίο του Μίλτη Παρασκευαϊδη γράφει η Φρόσω Ευαγγ. Ταξείδη.

Η επιστολή Πρωτοχρονίας 1999, που ακολουθεί, εγράφη στην Βρίσα της Λέσβου από την Φρόσω, σύζυγον Ευαγγέλου Ταξείδη, η οποία γεννήθηκε το 1923 στην Μυτιλήνη, όπου είχε καταφύγει από την Σμύρνη έγκυος η μητέρα της Στέλλα, κατά την Μικρασιατικήν καταστροφήν του 1922, μαζί με συγγενείς της, ενώ ο σύζυγός της είχε αιχμαλωτισθεί και είχε απαγχονισθεί από τους Τούρκους στην Προύσα.

Λίγο μετά την γέννηση της επιστολογράφου η μητέρα της Στέλλα, απέθανε σε εγχείρηση σκωληκοειδίτιδος και η ορφανή κόρη της Φρόσω έμεινε σε ορφανοτροφείο έως το 1930, οπότε σε ηλικία επτά ετών υιοθετήθηκε από τον πρωτοξάντελφο της μητέρας της καλοκάγαθον Γεώργιον Γεωργακήν, που είχε καφενείο στη Βρίσα και ζήσε 99 χρόνια έως το 1991.

Η Φρόσω από το 1930 παρακολούθησε τα μαθή-

ματα των εκπαιδευτηρίων της Βρίσας και το 1952 παντρεύτηκε τον Βρισαγώτην Ευάγγελον Ταξειδην.

Η μητέρα της επιστολογράφου Στέλλα ήταν αδελφή του πρώτου οικιστή της Σμύρνης Αθηνών Παντελή Γεωργάκη, εμπορορράπτη της Σμύρνης και κατόπιν της Αθήνας και του Γεωργίου Γεωργάκη ή Γεωργακή (1866 - 1940) συγγραφέα μαζί με τον Λεόν Πινώ του παρισινού

βιβλίου του 1894 "Les Folklore de Lesbos". Για το γαλλόγλωσσο αυτό βιβλίο των Leon Pineau και G. Georgakis έχει δημοσιεύσει μελέτην ο Βαγγέλης Καραγιάννης στον 13ο τόμο του 1991 του περιοδικού της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών "Λεσβιακά" (σελ. 194-201) με τον τίτλο "Το πρώτο Λεσβιακό λαογραφικό βιβλίο", η οποία έχει εκδοθεί και σε ανάτυπο.

Πρωτοχρονιά 1999

Πολύ πολύ αγαπημένε μας κ. Μίλτη

Θέλοντας να σου ευχηθούμε τα χρόνια πολλά για τις γιορτινές ημέρες και το καινούριο χρόνο προτίμησα να σου γράψω γράμμα, που ήταν και η επιθυμία σου, και να σου εκφράσουμε το θαυμασμό μας γι' αυτό το υπέροχο βιβλίο - Λεύκωμα, που είχες την καλωσύνη να μας στείλεις, και θα κοσμεί την βιβλιοθήκη μας σαν το πιο ακριβό απόκτημά της. Μας έχεις στείλει κατά καιρούς και άλλα έντυπα, όλα πολύ αξιόλογα και ενδιαφέροντα, που αφορούν το οικογενειακό μας δένδρο, καθώς επίσης και της δικής σας οικογένειας, το ωραίο βιβλίο της Αγίας Παρασκευής και άλλα με ωραιότατες απεικονίσεις ανθρώπων, λουλουδιών, καρπών, παρμένα όλα από τη φύση και την καθημερινή ζωή. Άλλα αυτό το βιβλίο τα ξεπερνάει όλα. Κλείνει μέσα του μια ολόκληρη εποχή που έφυγε ανεπιστρεπτή.

Να ξερες κ. Μίλτη πόσες αναμνήσεις μου ήρθαν στο μυαλό! Ξύπνησαν μέσα μου τόσες θύμησες, τον καιρό που ήμουνα κοπελίτσα και ήθελα να φτιάξω τη προίκα μου. Τότε έπρεπε να τα κάνουμε όλα με τα χέρια μας γιατί δεν είχαμε οικονομικήν ευχέρεια να αγοράσουμε έτοιμα.

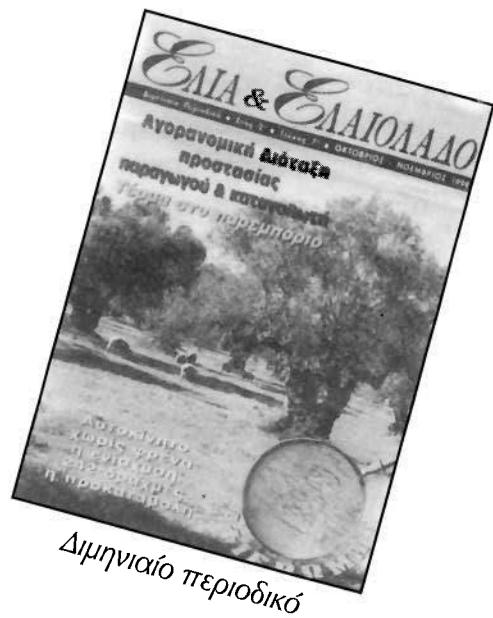
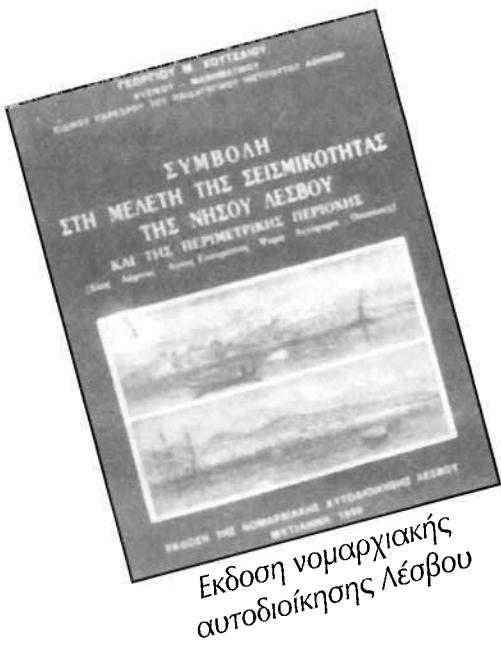
Όλα λοιπόν όσα απεικόνισε το ευλογημένο χέρι σου ήταν τα εργαλεία των καθημερινών ασχολιών μας και τα περισσότερα απ' αυτά υπάρχουν ακόμη στο σπίτι μας και σε άλλα σπίτια του χωριού βέβαια. Τα φυλάγουμε σαν ιερά κειμήλια: Τον αργαλειό, το ροδάνι με την ανέμη, τα λανάρια, το μάγγανο για το βαμβάκι. Ο λαργηνοστάτης ακόμα κάθεται με τη στάμνα. Τον φούρνο τον χαλάσαμε, αλλά η σκάφη που ζυμώναμε το ψωμί, η πινακωτή και το φτυάρι ακόμη υπάρχουν.

. Απεικόνισες και τη γειτονιά που βγαίναμε και καθίζαμε και λέγαμε τα κουτσομπολιά. Αχ κ. Μίλτη μεγάλη νοσταλγία και πολλές αναμνήσεις ξύπνησες μέσα στη ψυχή μου γι' αυτή, την ωραία και αξέχαστη εποχή.

Αμ' οι διάφορες μορφές που υπάρχουν στο βιβλίο - Λεύκωμα, όλοι αυτοί οι αντιπροσωπευτικοί τύποι των διαφόρων εργασιών ανδρών και γυναικών; Μα εσύ κ. Μίλτη δεν τους παρουσιάζεις μόνο με την εξωτερική τους εμφάνιση. Αυτοί όλοι, άνδρες και γυναίκες, λες και σκτέκονται μπροστά σου, ολοζώντανοι, έτοιμοι να σου μιλήσουν για τη ζωή τους και τα προβλήματά τους.

Α! κ. Μίλτη, χωρίς να θέλω να σας κολακεύσω έχετε κάνει πολύ μεγάλο έργο στη ζωή σας. Αφήνετε πίσω σας μεγάλη κληρονομιά στις νεότερες γενιές. Θα σας ευγνωμονούνε γιατί αυτές δεν τα έζησαν αυτά όπως τα ζήσαμε εμείς. Σου εύχομαι χρόνια πολλά με υγεία και με την ίδια δραστηριότητα και δημιουργικότητα. Για μένα είστε ο Αειθαλής και αιώνιος Έφηβος.

Με πολλή αγάπη, σας φιλώ
Φρόσω

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΝ
Ιωάννης Κ. Μουτζούρης
Το Πλωμάρι επί τουρκοκρατίας
Ιστορικά Σύμμικτα

Έκδοση Συνδέσμου Πλωμαριτών Αττικής

Τοπωνυμικό Οδοιπορικό στην Αγιάσο Λέσβου
Δημ. Παπάνη & Γιάννη Παπάνη
Μυτιλήνη, Ιούνιος 1998

Μπουλμπούλκα καρώματα
Δημήτρη Παπάνη & Γιάννη Παπάνη
Μυτιλήνη, 1997

Τα παιχνίδια μας
Δημήτρη Παπάνη & Γιάννη Παπάνη
Μυτιλήνη, 1996

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ Α΄ ΕΞΑΜΗΝΟΥ 1999

1α. Ξενάγηση στην **Ακρόπολη Αθηνών -**

Μουσείο Ακροπόλεως

Κυριακή 14 Μαρτίου και ώρα 10 π.μ.

(Συγκέντρωση στην είσοδο Ακροπόλεως:
εκδοτήρια εισιτηρίων)

1β. Ξενάγηση στο **Εθνικό Αρχαιολογικό**

Μουσείο (Πατησίων και Τοσίτσα)

Κυριακή 21 Μαρτίου και ώρα 10 π.μ.

(Συγκέντρωση στην είσοδο του Μουσείου)

2. Μονοήμερη εκδρομή στην **Αρχαία**

Ολυμπία

(Αρχαιολογικό χώρο - Στάδιο - Μουσείο)

Κυριακή 25 Απριλίου

Τιμή κατ' άτομο: Μεταφορικά, Πούλμαν
2.500 - 3.000 δρχ. (ανάλογα με τον αριθμό
των εκδρομέων: πούλμαν 50 θέσεων ή 35)

3α. Μονοήμερη Κρουαζιέρα στα νησιά του

Αργοσαρωνικού (Αγίνα - Πόρος - Ύδρα με το κρουαζιερόπλοιο Hermes)

Κυριακή 16 Μαΐου

Τιμή κατ' άτομο: Μεταφορικά και γεύμα
στο καράβι: 10.000 δρχ.

3β. Μονοήμερη κρουαζιέρα στα νησιά του

Αργοσαρωνικού (Αγίνα - Πόρος - Ύδρα με το κρουαζιερόπλοιο Hermes)

Σάββατο 15 Μαΐου

Τιμή κατ' άτομο: Μεταφορικά και γεύμα
στο καράβι: 9.000 δρχ.

4. Πενθήμερη εκδρομή στη **Βενετία - κρουα-**

ζιέρα στην Αδριατική με το Στριντζίς

17-21 Ιουνίου

Τιμή κατ' άτομο: Μεταφορικά Πάτρα -

Βενετία, τέσσερεις διανυκτερεύσεις στο
καράβι - πρόγευμα και 1 γεύμα καθημερινά.

Καμπίνα 2κλινη εσωτερική 50.000 δρχ.

Καμπίνα 2κλινη εξωτερική 58.000 δρχ.

Καμπίνα 4κλινη εσωτερική 40.000 δρχ.

Καμπίνα 4κλινη εξωτερική 44.000 δρχ.

(Για περισσότερες πληροφορίες στα τηλέ-
φωνα των μελών του Δ.Σ.:

Σταύρος Παρασκευάς 8626566,

Βαρβάρα Σκιά 9822764,

Νίκος Γκουγκούλιος 9359372,

Βασ. Ψαριανός 6540808).

Με την ευκαιρία αυτή σας πληροφορούμε και
τα εξής:

1. Κάθε τελευταία Κυριακή του μηνός (κάνοντας αρχή από τις 28 Μαρτίου) στο γραφείο του Συλλόγου μας (Νικηταρά 8-10,
1ος όροφος) θα γίνεται συνάντηση συγχωριανών που έχουν όρεξη για ούζο και
συζήτηση. Όποιος θέλει μπορεί να συμμετάσχει στην παρέα (Το ούζο δωρεάν αλλά
οι μεζέδες ρεφενέ. Γίνονται δεκτοί και σπιτικοί μεζέδες).
2. Προγραμματίζεται ομιλία σε αίθουσα ξενοδοχείου με θέμα Υγιεινή διατροφή -
Βιολογικό λάδι. Προσφορά καφέ ή αναψυκτικού (θα ενημερωθείτε εγκαίρως για το
χρόνο και τον τόπο πραγματοποίησης της
εκδήλωσης).
3. Την ημέρα της εορτής του Αγίου
Κωνσταντίνου, πολιούχου του χωριού μας
(21 Μαΐου) θα γίνει λειτουργία σε εκκλησία
της Αττικής και θ' ακολουθήσει γεύμα. (Θα
ενημερωθείτε σχετικά μόλις προσδιοριστεί
ο χρόνος και ο χώρος της εκδήλωσης).

ΟΥΖΕΡΙ «Η ΣΟΥΛΑ»
Λασηθίου 40, Άνω Γλυφάδα
Τηλ.: 9600 667

ΘΕΟΛΟΓΟΣ ΝΙΚΕΛΗΣ
ΙΑΤΡΟΣ ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ
ΧΕΙΡ. ΜΑΙΕΥΤΗΡ
Τηλ.: 3802 182
Στουρνάρη 47, Αθήνα

ΚΝΩΣΟΣ
ΑΝΩΝ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗ & ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Υπεύθυνος: Κλεον. Καφαλούκου
Ν. Τσόκας
Γ. Γεννηματά 139 - Άνω Γλυφάδα
Τηλ.: 9652 510-3

ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΑ - ΓΕΩΠΟΝΙΚΑ
«VORAVET»
Γ. Βογιατζής: Κτηνίατρος
Θ. Ραυτόπουλος: Γεωπόνος
Λεωφ. Πεντέλης 11 - Μελίσσια
Τηλ.: 6132 437

ΛΟΓΙΣΤΙΚΟ - ΦΟΡΟΤΕΧΝΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
Γ. ΤΣΑΤΣΟΣ - Ι. ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ
Θησέως 179, Καλλιθέα
τηλ.: 9525 264

ΓΚΟΥΓΚΟΥΛΙΟΣ ΝΙΚ.
Αντιπρ. Ασφ. Εταιρειών -
Ασφάλειες Ζωής - Αυτοκινήτων - Οικιών
Αμοιβαία Κεφάλαια - Γενικές Ασφάλειες
Τηλ.: 9359 372, 094 354183

ΕΝΟΙΚΙΑΖΟΜΕΝΕΣ ΓΚΑΡΣΟΝΙΕΡΕΣ
ΦΩΤΕΙΝΗ ΓΑΒΡΙΗΛ - ΔΗΛΕΔΗ
Βατερά τηλ. 0253-22111, 0252-61087

ΤΑΞΙ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ
τηλ.: 0252-61527
Κιν.: 093-2432328

ΜΑΡΙΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ - ΓΕΩΡΓΑΚΗ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
Ικτίνου 2 - Μυτιλήνη
Τηλ.: (0251) 20355

ΣΤΑΘΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ
ΚΤΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ
Πρότυποι Παραθαλάσσιοι Οικισμοί
Αγ. Κωνσταντίνου 12 - Ομόνοια
Τηλ.: 5229 093, 5223 060

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΓΚΟΥΛΙΟΣ
ΟΥΖΕΡΙ
Θεμιστοκλέους 12 - Αθήνα
Τηλ.: 3621 522

ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ
Αφων Γ. & Π. ΚΟΥΣΚΟΥ
Κουφώματα - Επενδύσεις Ξύλινες -
Έπιπλα Κουζίνας
Τηλ. Εργοστασίου: 9756 231
Τηλ. Οικιάς: 9757 428 & 9756 629

CHIOTELLIS BROS S.A.
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
Χαμηλές τιμές σε
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ & ΑΤΜΟΠΛΟΪΚΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ
ΕΚΔΡΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ & ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
Και τώρα από τη Μυτιλήνη
κοντά σας και στην Καλλιθέα
Σιβίτανιδου 2 & Θησέως, Πλατεία Δαβάκη
Τηλ.: 9532 964, 9532 965
Fax: 9532 965

Αλλαγή Διεύθυνσης Γραφείου του
Δικηγόρου ΑΓΓΕΛΟΥ Ι. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ
Πατούσα 3 & Σόλωνος, 5ος όροφος,
Πλ. Κάνιγγος, Αθήνα
τηλ.: 38 07 288 - 33 01 437

«Αγναντεύοντας το πλάγος από τα Σχωρεμένα» (φωτό: Μπάρη Σπήλη)

ΕΠΟΜ

ΟΥΖΟ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
με πείρα και μεράκι!

